

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Tsiviilõiguse õppetool

Kristi Tooming

**ABIKAASADE ÜHISVARAREŽIIMI JA PÄRANDVARA ÜHISUSE OLEMUSEST
TULENEVATE ÜHISVARA JAGAMISE PÕHIMÕTETE VÕRDLUS**

Magistritöö

Juhendaja

Mag iur Urve Liin

Tartu 2015

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. ABIKAASADE ÜHISVARAREŽIIM JA PÄRANDVARA ÜHISUS	7
1.1 Abikaasade ühisvara mõiste.....	7
1.2 Pärandvara ühisus kui ühisvara mõiste	17
2. VARASUHTE LÕPETAMINE JA ÜHISVARA JAGAMINE	22
2.1 Varasuhte lõpetamine.....	22
2.2 Ühisvara jagamine	27
3. JAGATAVA VARA KOOSSEISU JA VÄÄRTUSE MÄÄRATLEMISE PÕHIMÕTTED	34
3.1 Vara koosseisu määratlemise põhimõtted.....	34
3.2 Vara väärtuse määratlemise põhimõtted.....	37
4. JAGAMISE ALUSEKS OLEVA OSA SUURUSEST LÄHTUMINE	43
4.1 Osapoolte vahelise kokkuleppe korral	43
4.1.1 Üksnes osade suurusest lähtumine	43
4.1.2 Osade suurusest kõrvalekaldumise õigus	46
4.2 Kohtuliku jagamise korral	48
4.2.1 Osade suuruse arvestamine kohtu poolt jagamisel.....	48
4.2.2 Osade suuruse arvestamine kohtuliku kompromissi korral	51
5. JAGAMISE VIIS JA VORMINÕUDED	54
5.1 Jagamise viis	54
5.2 Jagamise vorminõuded.....	60
KOKKUVÕTE	64
SUMMARY	68
KASUTATUD KIRJANDUS	74
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	76
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	77
KASUTATUD MUU MATERJAL.....	79

SISSEJUHATUS

01.07.2010 jõustus uus perekonnaseadus¹ (edaspidi PKS 2010), millega koos ka PKS 2010 § 39, mis oma olemuselt on kahe eri seaduse vaheline viiteline norm, mida varem kehtinud perekonnaseadus² (edaspidi PKS 1995) ei sisaldanud. PKS 2010 § 39 kohaselt kui abielu lõpeb ühe abikaasa surmaga, kuulub surnud abikaasa osa ühisvaras tema pärandvara hulka ning abikaasade ühisvara jagamisele kohaldatakse kaaspärijate kohta pärimisseaduses sätestatud.

Enne 01.07.2010 kehtinud perekonnaseaduse kehtivuse ajal lähtuti ühe abikaasa surma korral abikaasade ühisvara jagamisel üksnes asjaõigusseadusest³ (edaspidi AÕS). PKS 2010 kohaselt aga lähtutakse esmalt pärimisseadusest⁴ (edaspidi PärS 2009) ning alles PärS 2009 § 153 lg 3 kohaselt kaasomandis oleva asja jagamise sätetest. Sellest tulenevalt on käesoleva töö põhieesmärgiks saada vastus küsimusele, kas perekonnaõiguse muudatus PKS 2010 § 39 näol oli vajalik ning kas muudatusest lähtuvalt esineb erinevusi abikaasade ühisvara jagamisel ühe abikaasa surma korral. Seega antud magistritöö läbivaks teljeks kujuneb PKS 2010 § 39 sisu ning selle mõju analüüs.

Käesoleva magistritöö pealkirjast „Abikaasade ühisvararežiimi ja pärandvara ühisuse olemusest tulenevate ühisvara jagamise põhimõtete võrdlus” nähtub, et autor kavatab põhieesmärkidele saada vastuse läbi abikaasade ühisvara ja pärandvara jagamise põhimõtete võrdluse.

Autor kasutab põhieesmärgi saavutamiseks abikaasade varaühisuse ja pärandvara ühisuse korral ühisvara jagamise põhilisemaid tähtsust omavad põhimõtteid, mille võrdlemisel toob autor välja perekonnaõiguse muudatusest lähtuvalt abikaasade ühisvara ning pärandvara jagamise regulatsiooni erinevused ja sarnasused. Sellest tulenevalt tahab autor lõppkokkuvõttes jõuda järeldusteni, kas perekonnaõiguse muudatus omab sisulist tähendust abikaasade ühisvara jagamisele ühe abikaasa surma korral ning anda hinnangu PKS 2010 §-le 39 kui kahe seaduse vahelise viitenormi vajalikkusele ja selles sisalduvale põhimõttele.

¹ Perekonnaseadus. - RT I 2009,60,395 ... RT I, 29.06.2014, 105

² Perekonnaseadus. - RT I 1994, 75, 1326 ... RT I 2009,60,395

³ Asjaõigusseadus. - RT I 1993, 39, 590 ... RT I, 08.07.2014, 7

⁴ Pärimisseadus. - RT I 2008, 7, 52 ... RT I, 29.06.2014, 10

Pärandvara ühisuse ning abikaasade ühisvara jagamise teemadel on varasemalt kirjutatud mitmeid magistritööid⁵, kuid autorile teadaolevalt ei ole perekonnaõiguse muudatuse PKS 2010 § 39 näol abikaasade varaühisuse ning pärandvara ühisuse jagamise põhimõtete võrdluse läbi ühtegi tööd kirjutatud. Sellest tulenevalt on autor seisukohal, et käesolev magistritöö on aktuaalne ja vajalik.

Käesoleva magistritöö kirjutamisel on autor kasutanud võrdlevat meetodit. Autori hinnangul aitab võrdleva meetodi kasutamine efektiivsemalt leida vastuse magistritöös püstitatud eesmärkidele, kas perekonnaõiguse muudatus PKS 2010 § 39 näol on Eesti õiguskorras nii teoreetilisest kui praktilisest seisukohast vajalik.

Eelpool nimetatud eesmärkide saavutamiseks on autor ühisvara jagamise põhimõtete võrdlemisel kasutanud eelkõige enne 01.07.2010 kehtinud perekonnaseadust, pärast 01.07.2010 kehtivat perekonnaseadust, enne 01.01.2009 kehtinud pärimisseadust⁶ (edaspidi PärS 1997), pärast 01.01.2009 kehtivat pärimisseadust ning muid asjakohaseid Eesti seaduseid.

Autor on läbivalt töös eristanud eelpool nimetatud seaduseid kui PKS 1995, PKS 2010, PärS 1997, PärS 2009. Aastarvud seaduste lühendite järel näitavad vastavate seaduste jõustumisaastat. Autor on kasutanud seesugust eristamisviisi selleks, et lugejatel oleks kergem aru saada, millisele konkreetse kehtivusaja seadusele autor parasjagu töös tugineb või viitab.

Lisaks eelnevale kasutab autor jagamise põhimõtete võrdlemisel ka Saksa Tsiviilseadustikku⁷ (*Bürgerliche Gesetzbuch*, edaspidi BGB). Autor kasutab BGB-d Eesti ning Saksa õiguse regulatsioonide võrdlemisel.

Riigikohus on öelnud, et: „[t]eiste riikide analoogilisi seadusi ja praktikat võib vähemalt eraõigusnormide puhul arvestada võrdlusmaterjalina Eesti seaduse mõtte ja eesmärgi väljaselgitamisel ka juhul, kui tegemist ei ole rahvusvahelise eraõiguse suhtega. See puudutab eelkõige riike, kellega meil on üldjoontes sarnane õigussüsteem ja seaduste rakendamise praktika, eeskätt Euroopa Liidu teisi liikmesriike ja esmajoonel Mandri-Euroopa õigusperekonda kuuluvaid riike.”⁸ Sellest tulenevalt leiab autor, et Saksa õiguse kasutamine

⁵ K. Kliimask. Pärandvara ühisus. Magistritöö. Tartu ülikooli õigusteaduskond 2013; M. Rosenberg. Varaühisuse varasuhtes abikaasade ühisvara kohtulik jagamine abielu lahutamisel. Magistritöö. Tartu ülikooli õigusteaduskond 2013.

⁶ Pärimisseadus. - RT I 1996, 38, 752 ... RT I 2008, 7, 52

⁷ Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 22. Juli 2014 (BGBl. I S. 1218). Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html> (19.04.2015)

⁸ RKTko 21.12.2014, 3-2-1-145-04, p 39.

võrdlusmaterjalina on põhjendatud, kuivõrd nii Eesti kui ka Saksamaa kuuluvad Mandri-Euroopa õigusperekonda ning Eesti on võtnud perekonnaõiguses ja pärimisõiguses eeskju eelkõige Saksa õigusest, mistõttu on Eesti ja Saksa õigus üksteisele üsna sarnased.

Kuigi Eesti on võtnud Saksa õigusest üle mitmeid perekonnaõigust ning pärimisõigust käsitlevaid regulatsioone, ei ole ja ei saagi Eesti teha seda üks-ühele, mistõttu on autor Eesti ja Saksa õiguse võrdlemisel töös ära näidanud mõlema riigi õiguses esinevad erisused ja sarnasused jagamise põhimõtete osas. Erinevuste osas on autor andnud hinnangu ja vajadusel teinud ka ettepanekuid selles osas, kas Eesti õigus võiks võtta Saksa regulatsioonist eeskju.

Kirjandusallikatest on autor kasutanud nii eestikeelseid kui ka saksakeelseid materjale, eelkõige erialaseid õpikuid, nii Eesti seaduste kui ka Saksa seaduste kommenteeritud väljaandeid, Riigikohtu analüütikute poolt koostatud kohtupraktika analüüse jm. Teema keerukust näitab seegi, et mitte kõigi Eesti autorite seisukohad ja perekonna- ning pärimisseaduse vastavate sätete tõlgendused ei ole sugugi kooskõlas nende seaduste mõtte ja eesmärgiga. Selles mõttes on autor kasutanud diskussiooni raames E. Hindpere raamatut. Autor on diskussiooni käigus välja toonud E. Hindpere väited ja tõlgendused, millega autor ei nõustu ning mis on autori arvates väärad ja eksitavad.

Lisaks kirjandusallikatele on autor kasutanud Riigikohtu lahendeid ning perekonnaseaduse ja pärimisseaduse eelnõusid ja seletuskirju. Eelpool nimetatud allikad aitavad mõista, millest on seadusemuudatused tulenenud ning kuidas väljenduvad põhimõtted praktikas.

Käesolev magistritöö koosneb viiest peatükist, milles käsitletakse peamiseid abikaasade ühisvara ja pärandvara jagamise teemasid: abikaasade ühisvararežiim ja pärandvara ühisus, ühisvara jagamine kui varasuhte lõpetamine, jagatava vara koosseisu ja väärtuse määratlemise põhimõtted, jagamise aluseks oleva osa suurusest lähtumine, jagamise viis ja vorminõuded.

Esimeses peatükis keskendub autor varaühisuse ning pärandvara ühisuse mõistele. Selline peatükk on vajalik, mõistmaks milliste ühisomandi liikidega on tegemist, sest enne ühisvara jagamise põhimõtete võrdlust on vajalik analüüsida, mis on abikaasade ühisvara ning mis on pärandvara ja millest nad koosnevad, sest vara pole võimalik jagada, kui ei tea, mis jagamisele tuleb ehk ei ole käsitletud vara mõistet. Lisaks sellele on oluline selgitada, kas ja kuidas erinevad abikaasade ühisvara ja pärandvara käsutamine ja valdamine üksteisest, kuivõrd abikaasade ühisvara jagamine on seotud vara käsutamisega ja perekonnaõiguse muudatusest tulenevalt ka kaaspärijate ühisusega.

Kui varaühisuse ja pärandvara mõiste on käsitletud, võtab autor teises peatükis vaatluse alla varasuhte lõpetamise, aga ka selle, kuidas toimub abikaasade ühisvara ning pärandvara jagamine. Antud peatükis analüüsitakse varasuhte lõpetamise aluseid, kuivõrd abikaasade ühisvara on üldjuhul võimalik jagada alles pooltevahelise varasuhte lõppemise korral. Autor püüab leida vastuse küsimusele, kas perekonnaõiguse muudatusest tulenevalt varasuhte lõppemise alused on muutunud ning kas vara jagamisel esineb erisusi ja kas üleelanud abikaasa seis on soodsam või mitte võrreldes PKS 1995-ga.

Kui autor on kindlaks teinud vara lõppemise alused ja jagamise korra, võib kolmandas peatükis liikuda jagatava vara koosseisu ja väärtuse määratlemise põhimõtete käsitlemise juurde. Antud peatükist peab tulenema vastus küsimustele, millest sõltub jagatava vara koosseis ning millest väärtus ja millise aja seisuga neid määratletakse. Eelnimetatu aitab saada vastuse sellele, kas perekonnaõiguse muudatuse läbi on jagatava vara koosseis ja väärtuse määratlemine üleelanud abikaasale kasulik või mitte.

Neljandas peatükis leiab käsitlust jagamise aluseks oleva abikaasade ühisvara ja pärandvara osa suuruse määratlemine. Kas abikaasadel ning kaaspärijatel on võimalik osade suurusest kõrvale kalduda. Kas perekonnaõiguse muudatusest tulenevalt on üleelanud abikaasa seisund sama või on muutunud soodsamaks.

Viiendas peatükis on neljas ning ühtlasi viimane jagamise põhimõte, milleks on jagamise viisid ja jagamise vorminõuded. Viies peatükk on vajalik seetõttu, et vara jagamine saab alati toimuda vaid teatud viisidel ning vorminõuete täitmisel. Vara jagamise viis ning vorminõuded on lahutamatu osa vara jagamisel. Käesolevast peatükist peab tulenema asjaolu, kas perekonnaõiguse muudatusest tulenevalt on jagamise viisid ja vorminõuded üleelanud abikaasa suhtes kasulikumad või mitte.

Eelnimetatud peatükkidest saadavad vastused aitavad anda hinnangut käesoleva magistritöö peaesmärgile.

1. ABIKAASADE ÜHISVARAREŽIIM JA PÄRANDVARA ÜHISUS

1.1 Abikaasade ühisvara mõiste

Perekonnaõiguses nimetatakse ühisvaraks abikaasade poolt varaühisuse kestel omandatud esemeid ning abikaasade muid varalisi õiguseid (PKS 2010 § 25). Seega tegemist on abikaasade vahelise varasuhtega, kus abielu kehtivuse ajal omandatud esemed ning muud varalised õigused kuuluvad abikaasadele ühiselt, s.t kuuluvad abikaasade ühisomandisse.

Asjaõiguses nimetatakse kahele või enamale isikule üheaegselt kuuluvat omandit ühiseks omandiks (AÕS § 70 lg 1). Ühine omand võib olla kas kaasomand või ühisomand (AÕS § 70 lg 2). Ühine omand on üldmõiste, mis hõlmab endas kahte ühise omandi liiki – kaasomandit ja ühisomandit. Ühisomandiga on tegemist siis, kui kahele või enamale isikule üheaegselt kuulub ühises asjas omand, mida ei ole osades kindlaks määratud (AÕS § 70 lg 4). Kui kahele või enamale isikule kuulub omand, mis on kindlaks määratud mõttelistes osades, siis tegemist on kaasomandiga AÕS § 70 lg 3 mõttes. AÕS § 70 lg-st 5 tuleneb eeldus, et ühine omand on kaasomand, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Sellest järeldub, et ühine omand on ühisomand vaid siis, kui see on eraldi seaduses sätestatud. Eelpool mainitust tuleneb (AÕS § 70 ning PKS 2010 § 25), et abikaasade varaühisuse puhul on tegemist ühisomandiga kui ühise omandi ühe liigiga. AÕS § 70 lg 6 kohaselt kohaldatakse ühisomandile kaasomandi kohta käivaid sätteid, kui ühisomandit sätestavas seaduses ei ole sätestatud teisiti. Teisisõnu abikaasade ühisvara osas kohaldatakse kaasomandi sätteid niivõrd, kui võrd perekonnaseaduses ei ole sätestatud teisiti.

Abikaasade ühisvaraks on abikaasade poolt varaühisuse kestel omandatud esemed ning abikaasade muud varalised õigused (PKS 2010 § 25). Tsiviilseadustiku üldosa seadus⁹ (edaspidi TsÜS 2002) § 66 kohaselt on vara isikule kuuluvate rahaliselt hinnatavate õiguste ja kohustuste kogum. TsÜS 2002 kommentaaride kohaselt kuuluvad vara hulka kõik isikule kuuluvad rahaliselt hinnatavad õigused ja kohustused, sh ka vallasasjad ja kinnisasjad, kõik õigused, nii intellektuaalse vara hulka kuuluvad õigused kui ka nõudeõigused, samuti muud hüved, mis on rahaliselt hinnatavad (nimetatakse aktivaks).¹⁰ Vara hulka kuuluvateks kohustusteks on TsÜS 2002 kommentaaride kohaselt eeskätt kõik isikul lasuvad kohustused, sh piiratud asjaõigusest tulenevad kohustused, seadusest tulenevad ülalpidamiskohustused, võlausaldaja nõudeõigusele vastavast raha maksmise kohustustest tulenevad raha maksmise

⁹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 13.03.2014, 103

¹⁰ K. Paal. TsÜS § 66 komm 3. – P. Varul jt. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010; P. Varul jt. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012. Lk 314.

kohustused, lepingutest ja muudest võlasuhetest tulenevad kohustused jne (nimetatakse passivaks).¹¹

1995.a PKS § 14 lg 1 kohaselt oli abikaasade ühisvaraks abielu kestel omandatud abikaasade vara, millest tulenevalt oli PKS 1995 § 14 lg 1 sõnastusest lähtuvalt abikaasade ühisvaraks nii õigused kui ka kohustused (vara). PKS 2010 § 25 kohaselt ei kuulu abikaasade ühisvara hulka abielu kestel tekkinud kohustused (mille eest mõlemad abikaasad vastutavad), kuivõrd nimetatud sätte sõnastusest tuleneb asjaolu, et abikaasade ühisvarasse kuuluvad vaid abielu kestel soetatud esemed ning muud varalised õigused. P. Varuli hinnangul PKS 2010 regulatsioon võrreldes PKS 1995 regulatsiooniga põhimõtteliselt õiguslikku olukorda ei muuda, sest need kohustused, mida varasemalt käsitleti kui abikaasade ühisvara osana ning mis on abikaasade solidaarkohustused (PKS 1995 § 18) täidetakse vara jagamise käigus või jagatakse abikaasade vahel sarnaselt muu varaga (PKS 2010 § 38).¹² Autor nõustub P. Varuli hinnanguga, kuivõrd erilist vahet ei ole selles osas, kas sätestada seadusega kohustused abikaasade ühisvara osana või jätta abikaasade ühisvara määratlusest kohustused välja ja sätestada kohustuste jagamine eraldi sättega, sest mõlemal juhul kuuluvad abielu kestel abikaasade võetud kohustused abikaasade vahel jagamisele.

Saksa õiguses nimetatakse abikaasade ühisvaraks mehe vara ja naise vara, mis muutub mõlema abikaasa ühiseks varaks (BGB § 1416 lg 1 1.lause). H. Köhleri sõnul ei anna BGB mõistele „vara” otsest definitsiooni, sest vara mõistet kasutatakse mitmetes kohtades ja erinevates seostes, mistõttu iga vara mõiste sisu ja ulatus tulenevad lõplikult vastavate normide otstarbest.¹³

BGB § 1376 lg 1 ja 2 eristavad algvara ja lõppvara. Algvaraks on BGB § 1376 lg 1 kohaselt vara ning selle vara väärtus, mis varavahekorra tekkimise ajal olemas olnud varal oli. Lõppvaraks on BGB § 1376 lg 2 kohaselt vara ja selle väärtus, mida varavahekorra lõppemise ajal olemas olnud vara sel ajahetkel omas. BGB § 1376 lg 1 ja 2 kehtivad ka vastavalt kohustuste hindamisele. Niisiis ka Saksa õiguses loetakse vara hulka nii esemed kui ka kohustused, kuivõrd kohustused mõjutavad vara väärtust (BGB kohaselt alg- ja lõppvara väärtust). BGB § 1416 lg 1 1.lause on sõnastuselt sarnane PKS 1995 § 14 lg-ga 1 osas, mis määratleb abikaasade ühisvara sisu, sest mõlema sätte kohaselt on abikaasade ühisvaraks vara ehk lisaks esemetele ka õigused ja kohustused. PKS 2010 § 25 sõnastus aga erineb BGB §

¹¹ K. Paal. TsÜS § 66 komm 3; P. Varul jt. Tsiviilõiguse üldosa. Lk 314.

¹² P. Varul. AÕS § 70 komm 3.4.2.2.b. – P. Varul jt. Asjaõigusseadus I. §§ 1-167. Komm vlj. 2 tr. Tallinn: Juura 2014.

¹³ H. Köhler. Tsiviilseadustik. Üldosa. Tallinn: Juura 1998. § 10 äärenr 9.

1416 lg 1 1. lausest, sest PKS 2010 § 25 kohaselt on ühisvaraks esemed ja muud varalised õigused, jättes välja kohustused. Kuigi BGB ja PKS 2010 sõnastus on erinev, on Saksa ja Eesti õigus siiski samad vara määratlemise (esemed, sh õigused ja kohustused) osas, sest tulenevalt PKS 2010 §-dest 25 ja 38 ning kohtupraktika tõlgendustest, võib ka Eesti õiguses abikaasade ühisvaraks lugeda õiguseid ja kohustusi.

Järelikult nii Eesti õiguse (PKS 1995, PKS 2010) kui ka Saksa õiguse (BGB) kohaselt loetakse abikaasade ühisvaraks vara ehk esemed, milleks on asjad ja õigused aga ka kohustused. PKS 2010 kohaselt ei kuulu kohustused vara koosseisu, vaid jagatakse eraldi.

Erinevus Eesti ja Saksa õiguses tuleneb aga selles osas, mis on abikaasade ühisvara määratlemise ajaliseks ulatuseks. Nimelt nii PKS 1995 § 14 lg 1 ja PKS 2010 § 25 kohaselt on abikaasade ühisvaraks abikaasade vara, mis on omandatud varaühisuse kestel. BGB § 1416 lg 1 1. lause ütleb, et varaühisusega muutub mehe ja naise vara mõlema abikaasa ühiseks varaks, 2.lause aga sätestab, et abikaasade ühisvarasse kuulub ka vara, mille mees või naine varaühisuse jooksul omandab. Eesti õiguse kohaselt kuulub abikaasade ühisvarasse see vara, mis on omandatud varaühisuse kestel ehk alates ajast, mil abikaasad abiellusid ja valisid omavahel varasuhteks ühisvararežiimi kuni ajani, mil varaühisus lõpeb. Saksa õiguses on abikaasade ühisvaraks vara, mis kuulus abikaasadele enne abiellumist ning varaühisuse kokkuleppimist (kui ei ole kokku lepitud teisiti), kui ka see vara, mis omandati varaühisuse kestel ehk alates ajast, mil abikaasad abiellusid ja valisid varasuhteks varaühisuse kuni ajani, mil varaühisus lõpeb.

Nii PKS 1995 kui ka PKS 2010 ja BGB kohaselt on abikaasade ühisvaraks vara, mis on tekkinud alates varaühisuse kokkuleppimisest. Saksa õiguses on aga abikaasade ühisvaraks ka vara, mis oli abikaasadel enne varaühisuse kokkuleppimist, seda juhul, kui abikaasad ei ole kokku leppinud teisiti.

Abikaasade ühisvarasse ei kuulu lahusvara, mistõttu peab ühisvara koosseisu täpsemaks määratlemiseks käsitlema ka seda, mis kuulub lahusvarasse.

Abikaasade ühisvara hulka ei kuulu kummagi abikaasa lahusvara (PKS 2010 § 27 lg 1). PKS 2010 § 27 lg 2 kohaselt on abikaasa lahusvaraks eeskätt kuut liiki esemed:

- abikaasa isiklikud tarbeesemed;
- esemed, mis olid abikaasa omandis enne abiellumist;
- esemed, mis abikaasa omandas abielu kestel tasuta käsutuse, sealhulgas kinke alusel või pärimise teel;

- esemed, mille abikaasa omandab oma lahusvarasse kuuluva õiguse alusel;
- hüvitised lahusvarasse kuuluva eseme hävimise, kahjustamise või äravõtmise eest;
- hüvitised lahusvaraga tehtud tehingu alusel.

Abikaasade isiklikud tarbeesemed on abikaasade lahusvaraks PKS 1995 § 15 lg 2 ja PKS 2010 § 27 lg 2 p 1 kohaselt. Isiklikud tarbeesemed on sellised esemed, mis on abikaasale vajalikud tavapäraseks eluviisiks, eelkõige riided ja muud esmatarbeesemed. Isiklike tarbeesemete soetamisaeg ei ole oluline, st, et isiklikud tarbeesemed, mis on soetatud nii enne abiellumist kui ka abielu kestel, loetakse abikaasade lahusvaraks.

Saksa õiguse kohaselt loetakse lahusvara hulka isiklik vara, milleks on esemed, mida ei saa tehinguga üle kanda (BGB § 1417 lg 1 ja 2). A. Lüderitz on mõningate näidetena välja toonud vara, mis on isiklikuks varaks BGB mõttes ning nendeks võib mh olla kasutusvaldus, mittearestitav töötasu, pensionid, autori mittevaralised õigused.¹⁴ Teisisõnu on tegemist selliste esemetega, mis on abikaasa isikuga lahutamatu seotud ning mida ei ole võimalik tehinguga üle kanda. BGB § 1417 lg-st 2 lähtuvalt loeb Saksa õigus seega esemeteks isikuga lahutamatu seotud õiguseid.

PKS 2010 § 27 lg 2 p 1 kasutab väljendit abikaasa isiklikud tarbeesemed. BGB § 1417 lg 1 seevastu aga väljendit isiklik vara. Nimetatud väljendid ei ole samasuguse tähendusega. Eesti keele seletav sõnaraamat (EKSS) selgitab tarbeeset kui hariliku olmega või tööga seotud eset või igapäeva elus vajaminevat eset. Isiklik vara EKSS kohaselt on teatud isikule endale kuuluv, tema tarbeks olev või mõeldud vara. Väljendil isiklik vara on seega laiem tähendus kui isiklikul tarbeesemel.

Autori hinnangul on PKS 2010 § 27 lg 2 p 1 sõnastus mõnevõrra ebaõnnestunud, kuivõrd kasutatud on kitsama tähendusega väljendit. Antud sättest peaks konkreetselt tulenema see, et abikaasade isiklikud asjad ja õigused, mis on abikaasadega lahutamatu seotud, kuuluvad vaid neile ehk tegemist oleks lahusvaraga. Eesti õigus võiks nimetatud sätte sõnastamisel lähtuda Saksa BGB-st ning kasutada väljendit isiklik vara, mis on laiem tähendusega ning oleks õigusliku tegelikkusega rohkem kooskõlas.

Sisuliselt on nii PKS 1995, PKS 2010 ja BGB kohaselt abikaasade lahusvaraks neile isiklikult kuuluv vara. Eesti õiguse kohaselt on lahusvaraks abikaasadele isiklikult kuuluvad hädavajalikud esemed, Saksa õiguse kohaselt aga abikaasaga lahutamatu seotud isiklik vara.

¹⁴ A. Lüderitz. Perekonnaõigus. Tallinn: Juura 2005. Äärenr 429; J. Mayer. Beck'scher Online-Kommentar BGB. BeckOK BGB § 1417. Rn 3. Buch 4. Familienrecht. Hrsg: Bamberger/Roth. Stand: 01.11.2014. Edition: 34. Kätesaadav arvutivõrgus: www.beck-online.de (03.05.2015)

Lahusvaraks on ka esemed, mis olid abikaasa omandis enne abiellumist (PKS 1995 § 14 lg 1, PKS 2010 § 27 lg 2 p 2). L. Hallik on oma analüüsis sedastanud, et vara omandamise aeg on olulisim kriteerium abikaasade ühis- ja lahusvara kindlaksmääramisel ja muud asjaolud seda üldjuhul ei mõjuta, kui just ei ole alust lugeda vara ühe abikaasa lahusvaraks.¹⁵ Riigikohus on leidnud, et liisingulepingu ese (antud kohtuasjas auto) omandatakse viimase liisingumakse tegemisega ning kui viimane liisingumakse tehakse abielu kestel, siis kuulub ese abikaasade ühisvarasse, olenemata sellest, kelle raha eest see omandati.¹⁶ Omandireformi osas on Riigikohus öelnud, et abielusuhte ajal maa ostueesõigusega erastamise korral tekib erastatud maale PKS 1995 § 14 lg 1 alusel abikaasade ühisomand ka siis, kui hooned, mille juurde maa erastati, kuuluvad ühele abikaasale lahusvarana.¹⁷ Kuivõrd Riigikohus on oma hinnangud andnud PKS 1995 põhjal, on vastavad Riigikohtu seisukohad kohaldatavad ka PKS 2010 kohta, sest nii PKS 1995 kui PKS 2010 kohaselt arvestatakse abikaasade ühisvarana vara, mis on omandatud abielu kestel ning see põhimõte ei ole tänaseni veel muutunud.

Saksa õiguses on ühisvaraks ka see abikaasade vara, mis oli nende omandis juba enne varaühisuse kokkuleppimist ning sellisel juhul lahusvaraks vastavat vara seaduse alusel automaatselt ei loeta (üksnes BGB § 1418 lg 2 p 2,3 sätestatud vara). Vara, mis oli abikaasade omandis enne varaühisuse kokkuleppimist saab lahusvaraks olla üksnes juhul, kui abikaasad varaühisuse kokkuleppimisel selle vara niimoodi määravad.

Nii PKS 1995 kui PKS 2010 kohaselt on lahusvaraks vara, mis oli abikaasade omandis enne varaühisuse kokkuleppimist. Saksa õiguses aga ainult juhul, kui abikaasad selles kokku leppisid.

Lahusvaraks on esemed, mille abikaasa omandas abielu kestel tasuta käsutuse, sealhulgas kinke alusel või pärimise teel (PKS 1995 § 15 lg 1, PKS 2010 § 27 lg 2 p 2). Lahusvarasse kuuluvad seega esemed, mis abikaasa on saanud rahalisi vahendeid kasutamata.

Saksa õiguses kuulub erivarasse BGB § 1418 lg 2 p 2 alusel esemed, mis üks abikaasa saab pärimise teel või mis antakse talle kolmanda isiku poolt tasuta üle, kui pärandaja testamendiga või kolmas isik vara andes määrab, et omandatud vara peab olema erivaraks. Nimetatud sätted erinevad küll sõnastuse poolest, kuid sisult on samad osas, mille kohaselt loetakse lahusvaraks esemed, mille abikaasa on saanud kinke või pärimise teel. PKS 2010 sõnastusest lähtuvalt on

¹⁵ L. Hallik. Abikaasade varasuhete probleemidest Riigikohtu praktikas. Kohtute aastaraamat, 2008. Lk 103. Kätesaadav arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/878/Kohtute_aastaraamat_2008.pdf (03.05.2015)

¹⁶ RKTko 21.03.2007, 3-2-1-13-07 p 17.

¹⁷ RKTko 03.10.2007, 3-2-1-77-07 p 11; RKTko 11.04.2006, 3-2-1-164-05 p 8; RKTko 17.02.2004, 3-2-1-14-04 p 11, 12.

Eesti õiguses võimalik ka muud tasuta käsutamise teel saadud esemed lugeda lahusvaraks (mitte ainult kinke või pärimise teel), aga Saksa õigus näeb ette vaid kinke või pärimise teel saadud vara. Lisaks sellele näeb Saksa õigus ette, et vara kuulub erivarasse vaid juhul, kui pärandaja testamendiga või kolmas isik on vara andes määranud, et omandatud vara peab olema erivaraks. A. Lüderitzi hinnangul on vaja sellist vormikohast kokkulepet seetõttu, et erivara moodustamine vähendab majanduslikus mõttes ühisvara tulusust.¹⁸ Eesti õigus sellist nõuet ette ei näe. Eesti õigus on selles osas Saksa õigusest kaugenenu. Arvestades asjaolu, et Saksa õiguses kuulub abikaasade ühisvara hulka vara, mis oli omandatud nii enne kui pärast varaühisuse varasuhte kokkuleppimist, siis on Saksa õigusest lähtuvalt mõistlik, et püütakse abikaasade ühisvara tulusust säilitada. Autori hinnangul sellise sätte ületamine Eesti õigusesse ei ole vajalik.

Järelikult nii PKS 1995, PKS 2010 kui ka BGB kohaselt on lahusvaraks esemed, mis abikaasa omandas abielu kestel tasuta käsutuse, sealhulgas kinke alusel või pärimise teel.

Lahusvaraks on esemed, mille abikaasa omandab oma lahusvarasse kuuluva õiguse alusel (PKS 2010 § 27 lg 2 p 3). Lahusvarasse kuuluvad seega esemed, mille abikaasa on omandanud mõne õiguse alusel, mis samuti kuulus lahusvarasse, nt enne abielu abikaasa omandis olnud nõudeõiguse müümisel saadud rahasumma.

PKS 1995 ei reguleerinud olukorda, kus varaese omandati ühe abikaasa lahusvara arvelt, mistõttu sellises olukorras kuulus ese ühisvarasse (juhul kui ese omandati varaühisuse kestel), mille puhul kohus sai PKS 1995 § 19 lg 2 p 3 alusel kalduda kõrvale abikaasade osade võrdsusest.

Erivaraks on ka BGB kohaselt esemed, mille abikaasa omandab oma lahusvarasse kuuluva õiguse alusel (BGB § 1418 lg 2 p 3).

Seega PKS 2010 ning BGB kohaselt on esemed, mille abikaasa omandab oma lahusvarasse kuuluva õiguse alusel lahusvara, kuid PKS 1995 alusel kuulusid sellised esemed abikaasade ühisvarasse.

Hüvitis(ed), mis on saadud lahusvarasse kuuluva eseme hävimise, kahjustamise või äravõtmise eest on lahusvarasse kuuluvad (PKS 2010 § 27 lg 2 p 3). Näiteks kuulus abikaasale enne abiellumist sõiduauto, millega abikaasa abielu kestel sattus liiklusvariisise ning mille tõttu kuulus sõiduauto mahakandmisele. Abikaasa sai oma liikluskindlustusandjalt hüvitise sõiduauto mahakandmise tõttu, kuna parandada seda võimalik ei olnud. Nimetatud

¹⁸ A. Lüderitz. Äärenr 431.

hüvitis on abikaasa lahusvara, sest sõiduk, mille eest abikaasa hüvitise sai oli samuti abikaasa lahusvara. Samal alustel saadud hüvitis loetakse ka saksa õiguse alusel erivaraks (BGB § 1418 lg 2 p 3).

PKS 1995 kohaselt kuulusid hüvitised lahusvarasse kuuluva eseme hävimise, kahjustamise või äravõtmise eest ühisvarasse ning mille puhul kohus sai PKS 1995 § 19 lg 2 p 3 alusel kalduda kõrvale abikaasade osade võrdsusest.

Seega PKS 2010 ning BGB kohaselt kuuluvad lahusvarasse hüvitised, mis on saadud lahusvarasse kuuluva eseme hävimise, kahjustamise või äravõtmise eest, kuid PKS 1995 alusel kuulusid sellised hüvitised abikaasade ühisvarasse.

Lahusvaraks on igasugused hüvitised, mis on saadud teise lahusvarasse kuuluva esemega tehtud tehingu alusel (PKS 2010 § 27 lg 2 p 3), nt abikaasa lahusvarasse kuuluva kinnistu müümisel saadud rahasumma. Samal alustel saadud hüvitis loetakse ka saksa õiguse alusel erivaraks (BGB § 1418 lg 2 p 3).

PKS 1995 kohaselt kuulusid hüvitised lahusvaraga tehtud tehingute eest ühisvarasse ning mille puhul kohus sai PKS 1995 § 19 lg 2 p 3 alusel kalduda kõrvale abikaasade osade võrdsusest.

Niisiis PKS 2010 ning BGB kohaselt kuuluvad lahusvarasse hüvitised, mis on saadud lahusvaraga tehtud tehingu eest, kuid PKS 1995 alusel kuulusid sellised hüvitised abikaasade ühisvarasse.

Lahusvara hulka ei arvata neid kulutusi, mille kumbki abikaasa on varaühisuse kestel varalt kasu saamiseks töö või varaliste soorituste näol teinud (vajalikud ja kasulikud kulutused) ning niisuguste kulutuste väärtus arvestatakse abikaasade ühisvara hulka (PKS 2010 § 27 lg 3). Teisisõnu, nende kulutuste väärtus, mille kumbi abikaasa on varaühisuse kestel lahusvaralt kasu saamiseks töö või varaliste soorituste näol teinud, kuulub abikaasade ühisvara hulka. PKS 1995 § 14 lg 2 kohaselt võis kohus abikaasade ühisvaraks osaliselt või täielikult tunnistada abikaasa lahusvara, mille väärtus oli abielu kestel abikaasade töö või rahaliste kulutuste tulemusel oluliselt suurenenud. PKS 1995 ei näinud seega otseselt ette, kas sellised kulutused olid lahusvaraks või mitte, kuid kohtule oli antud diskretsiooniõigus vastavate kulutuse osas tunnistada ühele abikaasale kuuluv lahusvara abikaasade ühisvaraks või PKS 1995 § 19 lg 2 p 4 kohaselt kalduda kõrvale abikaasade osade võrdsusest. BGB ei näe ette, et kulutused, mille kumbki abikaasa on varaühisuse kestel lahusvaralt kasu saamiseks teinud,

kuulaksid lahusvarasse, mistõttu on Saksa õiguse kohaselt sellised kulutused ühisvarasse kuuluvad.

Järelikult nii PKS 1995 kui ka PKS 2010 ja BGB kohaselt on selliste kulutuste väärtus, mille kumbki abikaasa on varaühisuse kestel varalt kasu saamiseks töö või varaliste soorituste näol teinud, lahusvara.

Lahusvarasse kuuluvaid üksikuid esemeid või teatavasse liiki kuuluvaid esemeid on võimalik tunnistada abikaasade ühisvaraks ja abikaasade ühisvarasse kuuluvaid üksikuid esemeid või teatavasse liiki kuuluvaid esemeid on võimalik tunnistada lahusvaraks. Selleks võivad abikaasad sõlmida abieluvaralepingu (PKS 1995 § 8, PKS 2010 § 27 lg 4). Saksa õiguses on samuti võimalik abikaasade kokkuleppel tunnistada abikaasade ühisvaras olevaid esemeid erivaraks ning erivaras olevaid esemeid abikaasade ühisvaraks. Nimetatud õigus tuleneb BGB §-st 1408, mille kohaselt abikaasad võivad oma varaõiguslikke suhteid korraldada abielulepinguga.

Seega mõlema riigi õiguse kohaselt on võimalik lahusvarasse kuuluvaid üksikuid esemeid või teatavasse liiki kuuluvaid esemeid võimalik tunnistada abikaasade ühisvaraks ja abikaasade ühisvarasse kuuluvaid üksikuid esemeid või teatavasse liiki kuuluvaid esemeid lahusvaraks.

Ühisvararežiim on seaduse alusel tekkiv abikaasadevaheline varasuhte liik, mis tähendab seda, et tegemist on seadusjärgse varasuhtega. Abikaasadel on siiski võimalus perekonnaseadusest tulenevalt valida, millist varasuhet nad soovivad ning mis alusel nad seda teha tahavad. Esiteks võivad abikaasad valida kokkuleppe teel varasuhte liigiks varaühisuse juba enne abielu sõlmimist ning sellisel juhul peab nimetatud kokkulepe sisaldama abiellumisavalduses vastavalt perekonnaseisutoimingute seaduses ettenähtud korras, nimetatud tahteavaldus jõustub abielu sõlmimisel (PKS § 10 lg 1, 5 ning PKS 2010 § 24 lg 1).

Teine variant on abieluvaralepingu sõlmimine (PKS 1995 § 8 lg 1 ja § 10 lg 1, PKS 2010 § 59), mida võib teha nii enne abielu sõlmimist aga ka abielu kestel. Abieluvaraleping annab võimaluse muuta varasuhte liiki või teha varasuhtes muudatusi. Näiteks valisid abiellujad enne abielu sõlmimist varasuhteks varalahususe, kuid abielu kestel leidsid, et nad sooviksid siiski varaühisust. Sellisel juhul peavad abikaasad sõlmima abieluvaralepingu, mis peab olema notariaalselt tõestatud vormis (PKS 1995 § 10 lg 4, PKS 2010 § 60). Kui abiellujad ei vali varasuhet abiellumisavaldusega või ei sõlmi abieluvaralepingut, kohaldatakse nende varalistele suhetele abielu sõlmimisest alates varaühisuse kohta sätestatud (PKS 1995 § 8 lg 2, PKS 2010 § 24 lg 2).

Saksa õiguses ei ole varaühisus seadusjärgseks abieluvaravahekorraks nagu seda on varaühisus Eesti õiguses. Seega kehtib Saksa õiguses põhimõte, et kui abikaasad soovivad varavahekorraks varaühisust, peavad nad selle eraldi abielulepingus kokku leppima, mis tähendab seda, et Saksa õiguse kohaselt on varaühisus abikaasadevaheline lepinguline suhe (BGB § 1415), mis tekib vaid vormikohase abielulepingu alusel.

Niisiis Eesti õiguse kohaselt on abikaasadevaheline ühisvararežiim kas seadusest või abikaasadevahelisest kokkuleppest tulenev varasuhe, kuid Saksa õiguse kohaselt on abikaasadevaheline ühisvararežiim üksnes kokkuleppest tulenev.

Varaühisuses kui ühises omandis on abikaasad üksteisega tihedalt seotud nii varalises kui õiguslikus mõttes. Varaühisuse lõppemise ning abikaasade ühisvara lõpliku jagamise vahele jääva aja jooksul kohaldatakse PKS 2010 § 37 lg 2 kohaselt abikaasade ühisvara valdamise, kasutamise ja käsutamise suhtes abikaasade ühisvara valitsemise kohta kehtestatud nõudeid. Seega senikaua, kuni abikaasade ühisvara jagamise protsess veel kestab, peavad abikaasad lähtuma ühisvara valitsemisel samadest sätetest nii, nagu nad peavad lähtuma neist sätetest ka abielu kestel.

Eeltoodust tulenevalt peab autor vajalikuks käsitleda lühidalt ka abikaasade ühisvara valitsemist ning käsutamist.

PKS 2010 võrreldes PKS-ga 1995 on tehtud oluline muudatus abikaasade ühisvaraga tehingute tegemise osas. 15.06.2009.a algatatud perekonnaseaduse muutmise eelnõu algteksti kohaselt oli PKS 2010 § 29 lg 1 sätestatud nii: kui abikaasad valitsevad ühisvara ühiselt, võivad nad sellega tehinguid teha ja varaga seotud õigusvaidlusi pidada ainult ühiselt või teise abikaasa nõusolekul. Abikaasa võib teise abikaasa nõusolekuta teha ühisvaraga tehinguid enda ja perekonna igapäevaste vajaduste rahuldamiseks.¹⁹ Teisel lugemisel täiendati nimetatud paragrahvi lausega: kui üks abikaasa käsutab abikaasade ühisvara hulka kuuluvat vallasasja või õigust, eeldatakse teise abikaasa nõusolekut, mis ka lõpptekstis jäi kehtima. Seaduse eelnõu seletuskirja kohaselt hõlbustab nimetatud lause lisamine igapäevast tsiviilkäivet, kuna võimaldab mõlema abikaasa iseseisvat tegutsemist.²⁰

¹⁹ Perekonnaseaduse eelnõu 543 SE III. Lk 9. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b08d579a-6ae6-7288-be34-fcffd72f84e0/Perekonnaseadus/\(03.05.2015\)](http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b08d579a-6ae6-7288-be34-fcffd72f84e0/Perekonnaseadus/(03.05.2015))

²⁰ Perekonnaseaduse eelnõu 543 SE III teise lugemise teksti seletuskiri. Lk 1. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b08d579a-6ae6-7288-be34-fcffd72f84e0/Perekonnaseadus/\(03.05.2015\)](http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b08d579a-6ae6-7288-be34-fcffd72f84e0/Perekonnaseadus/(03.05.2015))

Kui üks abikaasa teostab abikaasade ühisvaraga mitmepoolse tehingu teise abikaasa nõusolekuta, on selline tehing PKS 2010 § 31 lg 1 kohaselt tühine välja arvatud juhul, kui abikaasa, kelle nõusolekuta tehing tehti, selle hiljem heaks kiidab. Tehing on kuni nõusoleku saamiseni hõljuvalt kehtetu. Nimetatud säte aitab vältida olukordi, kus abikaasade ühisvara jagamise kestel üks abikaasadest võõrandab ühisvarasse kuuluva eseme enne kui abikaasade ühisvara jagamine on lõpule viidud.

Kõige rohkem probleeme tõusetub registritesse kantud abikaasade ühisvaraga tehingute tegemisel. Riigikohus on öelnud, tuginedes 1995.a PKS-ile, et abielu kestel ühe abikaasa tehingute tulemusena omandatud kinnisasjad on abikaasade ühisvara, sõltumata sellest, kas kinnisasi kantakse kinnistusraamatus mõlema abikaasa nimele. Kui abikaasade ühisvaras oleva kinnisasja omanikuna kantakse kinnistusraamatusse üksnes üks abikaasa, võib teine abikaasa nõuda kinnistusraamatusse kantud abikaasalt nõusolekut kinnistusraamatu kande parandamiseks AÕS § 65 lg 1 ja PKS 2010 § 28 lg 4 alusel.²¹ PKS 1995-s ei olnud sätestatud ühe abikaasa poolt teise abikaasa nõusolekuta ühisvaraga tehtud mitmepoolse tehingu tühisust (PKS 2010 §-i 31 lg 1), mistõttu tuginedes AÕS § 56¹ lõikele 1 oli võimalik heauskne omandamine. PKS 2010 § 31 lg 1 kohaselt aga heauskne omandamine enam võimalik ei ole. Seda on ka riigikohus märkinud, et PKS 2010 § 31 lg 1 välistab käsutustehingu alusel kinnisomandi või piiratud asjaõiguse heauskse omandamise.²² A. Lüderitz on Saksa õiguse kohta öelnud, et kinnisasjade käsutustehingute puhul (ühe abikaasa nõusoleku puudumise korral) on võimalik heauskne omandamine (BGB § 892 lg 1 lause 2), muudel juhtudel aga heausket omandamist toimuda ei saa, sest heausksus võib küll saada üle sellest, et võõrandaja ei ole ainuomanik, kuid ei saa üle sellest, et võõrandajal ei ole käsutusõigust.²³

Järelikult PKS 1995 ja BGB kohaselt on võimalik heauskne omandamine ühe abikaasa poolt tehtava tehingu puhul teise abikaasa nõusoleku puudumisel, kuid PKS 2010 kohaselt see võimalik ei ole.

Abikaasa ei saa käsutada oma osa ühisvaras ega üksikus ühisvarasse kuuluvas esemes ning abikaasadel on õigus vallata ühisvara hulka kuuluvaid esemeid ühiselt (PKS 2010 § 26 lg 1). Abikaasad võivad abieluvaralepinguga anda ühisvara valitsemise õiguse ühele abikaasale, aga see ei tähenda siiski absoluutset õigust vallata ning käsutada abikaasade ühisvarasse kuuluvaid esemeid ning õiguseid. Nimetatud tingimusi peavad abikaasad arvestama ka ajal,

²¹ RKTko 13.11.2013, 3-2-1-127-13 p 18.

²² RKTko 13.11.2013, 3-2-1-127-13, p 22.

²³ A. Lüderitz. Äärenr 440.

mil toimub ühisvara jagamine, sest lõplikult ei ole kindlaks määratud, milline osa ja millised esemed kummagi abikaasa omandisse jäävad.

Kuni abikaasade ühisvara jagamiseni valitsevad abikaasad ühisvara ühiselt (BGB § 1472 lg 1). Kuna Saksa õiguses on abikaasade ühisvara puhul tegemist lepingulise varasuhtega, siis üldjuhul määratakse abielulepinguga kindlaks, kes valitseb ühisvara. Kui sellist sätet lepingus kirjas ei ole, siis valitsevad ühisvara abikaasad ühiselt (BGB § 1421). A. Lüderitz'i on seisukohal, et kokku ei saa leppida kummagi abikaasa konkureerivat iseseisvat valitsemisõigust ehk kui vara ühist valitsemist ei toimu, siis on võimalik vaid ühe abikaasa valitsemisõigus üksinda.²⁴ Eesti õigus otsesõnu ei reguleeri abikaasade konkureerivat valitsemisõigust, kuid PKS 2010 §-st 28 nähtub, et ka Eestis ei ole lubatud abikaasade konkureeriv valitsemisõigus. PKS 2010 § 28 lg 1 kohaselt teostavad abikaasad ühisvaraga seotud õigusi ja kohustusi ühiselt, kui ei ole kokku lepitud teisiti ning lg 2 lubab abieluvaralepinguga anda ühisvara valitsemise õiguse ühele abikaasale. Kui ühisvara valitseb üks abikaasa üksinda, siis tal on õigus käsutada ühisvara (BGB § 1422 lause 1 esimene pool). Siiski, kui ühisvara üksinda valitsev abikaasa soovib käsutada ühisvara tervikuna, on tal vaja teise abikaasa nõusolekut (BGB § 1423 esimene lause). Samamoodi kehtib nõusoleku saamine teiselt abikaasalt ka erinevate kohustuste võtmisel ühisvarale (Näiteks BGB § 1460) või kinnisasja käsutamisel (BGB § 1424). Eesti õiguses ei ole võimalik ühe abikaasa poolt ühisvara tervikuna käsutamine, sest PKS § 30 lg 1 ja 2 reguleerib vaid ühe abikaasa valitsemise õiguse korral üksikute ühisvarasse kuuluvate esemete käsutamiseõigust. Kuni abikaasade ühisvara jagamiseni on võimalik ühisvara valitsemine vaid ühiselt. BGB ei näe ette seda, et ühel abikaasal oleks õigus ühisvara üksinda käsutada.

1.2 Pärandvara ühisus kui ühisvara mõiste

Abielu lõppemisel ühe abikaasa surmaga, kuulub surnud abikaasa osa ühisvaras tema pärandvara hulka (PKS 2010 § 39 lause 1). Seega pärandvara ning abikaasa ühisvara on omavahel seotud surnud abikaasa osaga abikaasade ühisvarast.

Kui pärandi on vastu võtnud mitu pärijat (kaaspärijad), kuulub pärandvara neile ühiselt (pärandvara ühisus, PärS 2009 § 147 lause 1). Pärandvara ühisus tekib seega seaduse alusel üksnes juhul, kui on mitu pärijat ja nad on pärandi vastu võtnud. BGB § 2032 lg 1 kohaselt

²⁴ A. Lüderitz. Äärenr 433; Johannes/Heinrich. BGB § 1421, rn 2. Münchener Kommentar zum BGB. Buch 4. Familienrecht. 6. Aufl. 2013. Kättesaadav arvutivõrgus: www.beck-online.de (03.05.2015)

kui pärandajast jääb maha mitu pärijat, siis muutub pärand pärijate ühisvaraks. Põhimõtteliselt tähendab pärandvara ühisus seda, et pärandvarasse kuuluvate õiguste ja kohustuste kandjad on pärijad ja et selline õigus kuulub neile kõigile ühiselt.²⁵ Pärandvara ühisuse tekkimise eelduseks on seega mitme pärija olemasolu ja nende pärijate poolt pärandi vastuvõtmine.

Pärijateks võivad olla pärandaja sugulased kolmes järjekorras (PärS 2009 § 12 lg 1) ning neile lisaks ka üleelanud abikaasa (PärS 2009 § 12 lg 4). Kes millisest järjekorrast pärib, sõltub pärandi avanemise hetkel elus olevatest sugulastest (PärS 2009 § 16 lg 2,3).

Selleks, et saaks tekkida pärandvara ühisus, peavad pärijad pärandi vastu võtma. PärS 2009 § 118 lg 1 ja 119 lg 1 kohaselt kui pärijad ei ole 3 kuu jooksul pärandist loobunud, loetakse, et nad on pärandi vastu võtnud. Tegemist on nn loobumissüsteemiga, mille Eesti on üle võtnud Saksa õigusest (BGB § 1944).

Pärand on pärandaja vara ning pärandiks ei ole pärandaja õigused ja kohustused, mis seadusest tulenevalt või oma olemuselt on lahutamatult seotud pärandaja isikuga (PärS 2009 § 2). Teisisõnu pärandvara koosseisu kuuluvad nii aktiva kui ka passiva, kuid välistatud on pärandaja isikuga seotud õigused ja kohustused. Pärandvara koosseisu, nagu ka abikaasade ühisvara koosseisu, kuuluvad seega asjad, õigused ja kohustused.

Isiku surma korral läheb tema vara tervikuna üle ühele või mitmele pärijale (BGB § 1922 lg 1). Nimetatud paragrahvist justkui nähtub, et pärandvara koosseisu kuuluvad nii aktiva kui passiva, aga ka kõik pärandaja isikuga seotud õigused ja kohustused. Nii see siiski ei ole. Kuigi BGB § 1922 lg 1 otsesõnu ei välista pärandaja isikuga seotud õiguseid ja kohustusi, on Brox/Walker öelnud, et rangelt isiklikku laadi õigusi ei saa üle anda ega pärida, samuti ka isikuõigusi, kuid kui varaline õigus ja isikuõigus on teineteisega tihedalt seotud, lähtutakse sellest, kumb on kaalukam.²⁶

Seega nii PKS 1995, PKS 2010, PärS 2009 ja BGB kohaselt kuuluvad abikaasade ühisvara ning pärandvara koosseisu asjad, õigused ja kohustused.

K. Kliimask on oma magistritöös asunud seisukohale, et pärandvara ühisus on sundühisus, mis tekib pärandi avanemisega, mistõttu pärandvara ühisuse olemus seisneb eelkõige

²⁵ U. Liin. Pärimisõigus. Tallinn: Ilo 2005. Lk 224.

²⁶ H. Brox, W. – D. Walker. Erbrecht. 23. Aufl. Carl Heymanns Verlag 2009. Äärenr 11.

pärandvara ühisuse lõpetamises ning pärandvara jagamises kaaspärijate vahel.²⁷ Pärandvara ühisus võrreldes abikaasade ühisvaraga on suunatud seega lõpetamisele mitte kestvusele.

Pärandvara ühisus on samuti üks ühise omandi liike. Pärandvara ühisuse näol on tegemist ühisusega AÕS § 70 lg 7 mõttes, mistõttu pärandvara ja abikaasade ühisvara valitsemine ja käsutamine on olemuselt sarnased.

Abikaasad ei saa käsutada oma osa ühisvaras ega üksikus ühisvarasse kuuluvast esemes PKS (2010 § 26 lg 1 lause 1). PärS 2009 § 148 lg 1 kohaselt võib kaaspärija käsutada temale kuuluvat mõttelist osa pärandvara ühisusest. Nimetatud sätetest tuleneb üks erinevus ja üks sarnasus pärandvara ja abikaasade ühisvara käsutamise osas. Abikaasade ühisvara ja pärandvara käsutamine erineb üksteisest käsutamisel osas. Abikaasade ühisvara puhul ei saa abikaasad üksinda käsutada oma osa ühisvaras. Abikaasadel on üksnes ühine käsutusõigus ühisvara suhtes. Pärandvara käsutamise puhul on kaaspärijal seevastu õigus vabalt käsutada oma osa pärandvarast ning nõusolekut teistelt kaaspärijatelt vaja ei ole (arvestama peab vaid ostueesõigusega). Seega abikaasadel ei ole õigust enda osa ühisvarast vabalt käsutada, aga kaaspärija võib oma osa pärandvaras vabalt käsutada.

Abikaasade ühisvara ja pärandvara käsutamise sarnasus tuleneb sellest, et nii PKS 2010 § 26 lg 1 lause 1 ning PärS 2009 § 148 lg 1 lause 2 kohaselt ei ole abikaasadel ega kaaspärijal õigust käsutada oma osa üksikust ühisvarasse kuuluvat eset. Mõlema puhul on käsutusõigus vastavalt kas abikaasade või kaaspärijate ühisel nõusolekul.

Mis puudutab abikaasade ühisvara ja pärandvaras olevate üksikute esemete käsutamist, siis PKS ja PärS regulatsioon on selles osas erinev. PärS 2009 § 148 lg 1 lause 2 kohaselt ei ole kaaspärijal õigust käsutada üksikuid pärandvarasse kuuluvaid esemeid. PärS keelab kaaspärijatel seega üksikute esemete käsutusõiguse. Üksikute esemete käsutamine saab toimuda vaid ühiselt kõigi kaaspärijatega. PKS 2010 § 29 lg 1 ja 31 lg-st 1 tuleneb, et abikaasal on sisuliselt õigus üksikuid ühisvaras olevaid esemeid käsutada teise abikaasa nõusolekul. Nõusoleku puudumisel on tehing tühine, kuid sellisel juhul on tehing hõljuvalt kehtetu ning teise abikaasa hilisema heakskiidu saamisel on tehing ikkagi kehtiv.

Saksa õiguses kehtib sama põhimõte kaaspärijate käsutusõiguse osas, mis Eestiski. BGB § 2033 lg 1 lausest 1 ning lg-st 2 tuleneb, et iga kaaspärija võib käsutada oma pärandiosa ja kaaspärija ei saa käsutada oma osa üksikutest pärandiesemetest.

²⁷ K. Kliimask. Pärandvara ühisus. Magistritöö. Tartu Ülikooli õigusteaduskond, 2013. Lk 7. Kättesaadav arvutivõrgus: http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/31298/kliimask_kaire.pdf?sequence=1. (03.05.2015).

Seega nii PärS 2009 kui ka BGB kohaselt võib iga kaaspärija käsutada oma osa pärandist, kuid ei või käsutada oma osa üksikutest pärandiesemetest.

PKS 2010 §-st 39 tulenevalt kohaldatakse ka abikaasade ühisvara jagamisele kaaspärijate kohta käivaid sätteid pärimisseaduses, mis tähendab, et ühisvararežiim ja kaaspärijate ühisus on omavahel seotud läbi ühe abikaasa surma. Kuna surnud abikaasa osa abikaasade ühisvarast kuulub pärandvara hulka, siis pärimisseadusest tulenevalt on üleelanud abikaasal õigus oma osa abikaasade ühisvarast vabalt käsutada, kuivõrd üleelanud abikaasa osa abikaasade ühisvarast ei kuulu pärandvara hulka ning üleelanud abikaasa osale abikaasade ühisvarast ei laiene kaaspärijate sätteid pärimisseaduses, sest nimetatud sätteid kehtivad vaid pärandvarale, sh surnud abikaasa osale abikaasade ühisvaras.

Käsituse esemeks PärS 2009 § 148 lg 2 lause 1 kohaselt on kaaspärija varalised õigused ja kohustused, eelkõige õigus nõuda seda osa pärandvarast, mille pärandvara jagamisel oleks saanud kaaspärija. Brox/Walker on öelnud, et osa käsutamine saab olla võimalik vaid kuni pärandvara jagamiseni ning kui pärandvara on kaaspärijate vahel täielikult jagatud, lõppeb pärandvara ühisus ning ei ole enam osa, mida käsutada oleks võimalik.²⁸ Pärast pärandvara ühisuse lõppemist kuulub kaaspärijale kuuluv jagatud osa pärandvarast kaaspärijale ning kaaspärija võib oma osa seega vabalt vallata, kasutada ja käsutada.

Pärandvara osa käsutamisel kaaspärija poolt osa omandaja pärandvara osa omanikuks ei saa. PärS 2009 § 148 lg 2 lause 1 kohaselt lähevad osa omandajale üle üksnes kaaspärija varalised õigused ja kohustused. Saksa õiguses astub omandaja võõrandava kaaspärija materiaalõiguslikku seisundisse ehk kõik õigused, kohustused ja koormatiseid lähevad osa omandamisega temale üle (BGB § 2033 lg 1 lause 1). Brox/Walker on öelnud, et osa omandaja ei muutu pärijaks kuna pärijaseisund ei ole võõrandatav.²⁹ Osa omandaja saab ostetud pärandvara osa omanikuks alles pärast pärandvara jagamist, kuivõrd müügitehingu tulemusena osa omandaja astub osa võõrandaja (kaaspärija) materiaalõiguslikku seisundisse ehk siis seisundisse, kus pärandvara ühisus ei ole veel lõpetatud ning pärandvara jagatud.

Järelikult mõlema riigi õiguse kohaselt pärandvara osa käsutamisel omandaja pärandvara osa omanikuks ei saa, kuivõrd pärija staatus ei ole võõrandatav.

Pärandvara osa käsutusõiguse teostamisel (eelkõige võõrandamisel) tuleb arvestada kahe olulise tingimusega: tehingu vorminõude ning kaaspärijate ostueesõigusega. Tehingu

²⁸ H. Brox, W. – D. Walker. Äärenr 474.

²⁹ H. Brox, W. – D. Walker. Äärenr 475.

vorminõude peavad arvestama ka abikaasad ühisvaraga tehingute tegemisel, kuid üksteise suhtes abikaasad ostueesõigust teostada ei saa, kuivõrd abikaasade ühisvara olemusest tulenevalt ei ole see võimalik.

Tehing, millega kaaspärija kohustub omandama või võõrandama osa pärandvara ühisusest või käsutab temale kuuluvat osa pärandvara ühisusest, peab olema notariaalselt tõestatud (PärS 2009 § 148 lg 4, BGB § 2033 lg 1 lause 2).

Kui kaaspärija müüb oma osa pärandvara ühisusest kolmandale isikule, on ülejäänud kaaspärijatel ostueesõigus (PärS 2009 § 149 lg 1). Nimetatud sättest tuleneb kolm tingimust. Esiteks peab olema tegemist kaaspärijapoolse müügitehinguga. Ostueesõigust teistel kaaspärijatel ei teki, kui tegemist on mõne muu tehinguga, näiteks kinklepinguga. Teiseks peab kaaspärijapoolse müügitehingu esemeks olema kaaspärija osa pärandvarauhisusest. Kui tegemist ei ole kaaspärija osaga pärandvarauhisusest, siis ei ole kaaspärijal käsutusõigust ning sellest tulenevalt ei saa tekkida ka ostueesõigust. Kolmandaks peab müügitehingu teiseks pooleks olema kolmas isik. Kolmandaks isikuks on kõik isikud, kes ei ole kaaspärijad. Kui kaaspärija müüb oma osa pärandvara ühisusest ühele teistest kaaspärijatest, siis müügilepingu pooleks mitteolevatel kaaspärijatel ei teki ostueesõigust. Brox/Walker'i sõnul on ostueesõiguse eesmärk eelkõige võõraste isikute soovimatu pärijate ühisusse tungimine ning selle liigse võõrandumise takistamine.³⁰ Kui osa müüakse ühele kaaspärijatest, siis tulenevalt ostueesõiguse eesmärgist, ei ole teisi kaaspärijaid vaja kaitsta.

Mõlema riigi õiguse kohaselt peab pärandvara osa käsutamine toimuma notariaalselt tõestatud vormis ning arvestama peab teiste kaaspärijate ostueesõigusega.

³⁰ H. Brox, W. – D. Walker. Äärenr 478; D. Leipold. Erbrecht. Ein Lehrbuch mit Fällen und Kontrollfragen. 17. Aufl. Mohr Siebeck 2009. Äärenr 726.

2. VARASUHTE LÕPETAMINE JA ÜHISVARA JAGAMINE

2.1 Varasuhte lõpetamine

Abikaasad jagavad varaühisuse lõppedes ühisvara omavahel (PKS 2010 § 37 lg 1 lause 1). PKS 1995 § 18 lg 1 kohaselt võidi abikaasade ühisvara jagada abielu kestel, abielu lahutamisel või pärast seda. PKS 2010 kohaselt sõltub ühisvara jagamine varaühisuse lõppemise aspektist ning PKS 1995 kohaselt abielu lõppemise aspektist (kuigi oli võimalus jagada ka abielu kestel). Riigikohtu praktika ülevaates on sedastatud, et ühisvara jagamise võimalikkus varaühisuse kestel on kohtupraktikas tekitanud probleeme seoses uue perekonnaseaduse kehtima hakkamisega alates 1. juulist 2010, sest varasema perekonnaseaduse kohaselt oli võimalik ühisvara jagada alates hetkest, kui abielusuhted lõppesid, aga kehtiva perekonnaseaduse kohaselt saab ühisvara jagada alles pärast varaühisuse varasuhte lõppemist.³¹ Kas PKS 2010 ja PKS 1995 vahel on ka sisuline erinevus, kuivõrd esimese kohaselt lähtuti varaühisuse lõppemisest ja teise kohaselt abielulise suhte lõppemisest?

Saksa õiguse kohaselt jagatakse abikaasade ühisvara samuti pärast varaühisuse lõppemist (BGB § 1417 lg 1). Varaühisus lõpeb A. Lüderitz'i sõnul seaduse alusel koos abielu lõppemisega, abielu lõppemisel ühe abikaasa surmaga (kui ei ole kokku lepitud jätkatud varaühisuse suhtes), abielulepinguga või kohtuotsusega.³²

PKS 2010 § 35 kohaselt lõppeb varasuhe kolmel alusel:

- abielu kestel;
- abielu lahutamisel;
- ühe abikaasa surma korral.

Abielu kestel võib varasuhe lõppeda kahel juhul. Esimesel juhul lõpeb ühisvararežiim abieluvaralepingu sõlmimisega, millega kehtestatakse seaduses ettenähtud muu abieluvarasuhte (PKS 2010 § 35 p 2). Abielu kestel sai ühisvara jagada vaid varasuhte eelneval lõpetamisel. Nimetatud seisukohta on kinnitanud ka Riigikohus, kus ta on kohtupraktika ühtlustamiseks juhtinud tähelepanu sellele, et abielu kestel kehtiva PKS kohaselt abikaasade

³¹ M. Aavik, K. Krillo, K. Möller. Riigikohtu praktika tsiviilasjades, mai – august 2014. Aktuaalse praktika ülevaade. Riigikohtu õigusteabe osakond 2014. Lk 4. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1766/Riigikohtu_praktika_ylevaade_tsiviilasjad_2014_2.pdf (03.05.2015)

³² A. Lüderitz. Äärenr 454.

ühisvara jagada ei saa ja ühe abikaasa nõudel ühisvara jagamisel peab kohus mh tuvastama, et abikaasade varaühisuse varasuhe on lõppenud ning lisaks on Riigikohus selgitanud, et varaühisuse lõppemise peamiseks tagajärjeks on see, et pärast varaühisuse lõppemist ei omanda abikaasad enam PKS 2010 § 25 järgi esemeid ühisomandisse.³³ Põhimõtteliselt ei ole abielu kestel võimalik ühisvara jagada, kuid kui abikaasad lõpetavad ühisvara suhte ning abielu veel kehtib, siis on abikaasadel õigus ühisvara jagada. Sellest tulenevalt on abikaasadel siiski võimalus ühisvara abielu kestel jagada, kuid selleks peavad nad enne ühisvarasuhte üksteise vahel lõpetama.

Abikaasadel oli õigus jagada ühisvara ka abielu kestel (PKS 1995 § 18 lg 1). Sisuliselt on abikaasade ühisvara jagamise regulatsioon PKS 1995 § 18 lg 1 ja § 10 lg 1 kohaselt abielu kestel sama, mis PKS 2010 § 35 p 2 kohaselt. V. Turkin on öelnud, et abikaasade ühisvara jagamisel ei ole seadusest tulenevaid ajalisi piiranguid ning see võib toimuda nii abielu kestel, abielu lahutamisel kui ka pärast abielulahutust, mistõttu ei ole ühisvara jagamine üksnes abielulahutusega vältimatult kaasnev õigustoiming.³⁴ Abielu kestel oli võimalik abikaasadel sõlmida abieluvaraleping, millega valiti ühisvararežiimi asemel lahusvararežiim (PKS 1995 § 10 lg 1).

Nii PKS 2010 kui ka PKS 1995 kohaselt on ühisvara jagamine abielu kestel võimalik.

Saksa õiguses on võimalik ühisvarasuhe lõpetada abielulepingu sõlmimisega BGB § 1408 lg 1 alusel, misjärel abikaasad saavad ühisvara omavahel ära jagada. Saksa õiguse regulatsioon selles osas ühtib PKS 2010 §-ga 35 p 2.

Esimesel juhul lõpeb varasuhe abielu kestel mõlema riigi õiguse kohaselt abieluvaralepingu sõlmimisel, millega valitakse teine varasuhe.

Teisel juhul lõpeb varasuhe abielu kestel siis, kui lõpetatakse ühisvarasuhe abikaasa nõudel kohtuotsuse alusel (PKS 2010 § 35 p 4 ja § 36). PKS 1995 ei sätestanud abikaasa õigust hageda varaühisuse lõpetamist abielu kestel, mistõttu ainukeseks võimaluseks varaühisuse suhe lõpetada abielu kestel oligi abieluvaralepingu sõlmimine ja uue varasuhte valimine. Kuivõrd PKS 1995 kohaselt oli abikaasadel õigus valida vaid varaühisuse ja varalahususe vahel, siis varaühisuse muutmisel abieluvaralepinguga oli abikaasade vahel võimalik valik üksnes varalahusus.

³³ RKTko 14.05.2014, 3-2-1-31-14, p 10.

³⁴ V. Turkin. Perekonnaseadus. Kommentaarid ja selgitused. Tallinn: Agitaator, 2007. Lk 30

PKS 2010 § 36 lg 1 kohaselt võib abikaasa hageda varaühisuse lõpetamist, kui: tema õigused on oluliselt ohustatud seetõttu, et teine abikaasa on korduvalt kuritarvitanud oma õigust ühisvara valitseda, või seetõttu, et teine abikaasa ei osale piisava põhjuseta ühisvara korrapärases majandamises; teine abikaasa on rikkunud perekonna ülalpidamise kohustust ja see võib perekonna ülalpidamist oluliselt ohustada. Tegemist on teise võimalusega ühisvara jagada abielu kestel, järgides samamoodi põhimõtet, et varaühisus tuleb enne jagamist lõpetada.

Seadusandja on PKS 2010 § 36 lg 1 näol andnud abikaasadele võimaluse lõpetada ühisvararežiim seaduse alusel sellistel juhtudel, kui üks abikaasa nt müüb pidevalt ühisvaras olevaid esemeid, mida perekonnal vaja oli või siis võtab võlakohustusi, mis ei ole perekonna huvides ning paneb nende kohustuste tagatiseks ühisvaras olevaid esemeid. Kui ühe abikaasa nõudel kohus lõpetab PKS 2010 § 36 lg 1 alusel varaühisuse, on abikaasadel õigus seejärel ühisvara omavahel ära jagada. Pärast varaühisuse lõpetamist kehtib PKS 2010 § 36 lg 3 kohaselt abikaasade vahel varalahusus.

Saksa õiguses on ühe abikaasa nõudel võimalik varaühisust lõpetada kolmel alusel, mis ühel või teisel moel kajastuvad ka PKS 2010 §-s 36. Tundub, et Eesti õiguses on tehtud teatav valik BGB-s olevast kolmest alusest ning mõningad juhud on aga välja jäetud (täpsemalt sellest allpool).

Esiteks BGB § 1447 p-de 1-4 kohaselt võib abikaasa, kes ei valitse ühisvara hageda varaühisuse lõpetamist, kui:

- 1) tema õigusi võidakse tulevikus märkimisväärselt ohustada seeläbi, et teine abikaasa on ühisvara valitsemiseks võimetu või kuritarvitab oma õigust ühisvara valitseda (p 1);
- 2) teine abikaasa on rikkunud oma kohustust perekonna ülalpidamisele kaasa aidata ning tulevikus on karta ülalpidamise märkimisväärset ohustamist (p 2);
- 3) ühisvara on teise abikaasa isikus tekkinud võlgadega nii koormatud, et ühisvara mittevalitseva abikaasa hilisemat sissetulekut märkimisväärselt ohustaks (p 3);
- 4) ühisvara valitsemine langeb teise abikaasa hooldaja ülesannete hulka (p 4).

Nimetatud alustest esineb PKS 2010 §-s 36 p 1 ning p 2. Punkt 1 puhul on erinevus see, et PKS 2010 §-s 36 ei ole märgitud „teine abikaasa on ühisvara valitsemiseks võimetu”, kuid seevastu on märgitud erinevalt BGB § 1447 p-st 1, et tegemist peab olema korduva kuritarvitamisega ühe abikaasa poolt. Autor on nõus sellega, et tegemist peaks olema ühe

abikaasa poolt valitsemisõiguse korduva kuritarvitusega, kuivõrd ühe abikaasa poolt ühekordse kuritarvitusega ei pruugi teise abikaasa õigusi tulevikus see üks kuritarvitamine märkimisväärselt ohustada.

Küll aga võiks Eesti õigus võtta eeskjuu BGB § 1447 p 1 esimesest poolest „teine abikaasa on ühisvara valitsemiseks võimetu”, sest ka Eestis õiguses on võimalik ühisvara valitsemine ühe abikaasa poolt ning vastav olukord võiks olla reguleeritud ka PKS 2010 §-s 36.

Teiseks aluseks (mida PKS 2010 §-s 36 lg-s 1 ei ole) on BGB § 1448, mille kohaselt abikaasa, kes valitseb ühisvara, võib hageda varaühisuse lõpetamist, kui ühisvara teise abikaasa kohustuste tõttu, mis abikaasadevahelises suhtes temale langevad, on võlgadega nii ülekoormatud, et tema hilisemat sissetulekut märkimisväärselt ohustatakse.

Kolmandaks aluseks on BGB § 1469 p-id 1-5, mille kohaselt kumbki abikaasa võib hageda varaühisuse lõpetamise, kui:

- 1) tema õigusi võidakse tulevikus seetõttu märkimisväärselt kahjustada, et teine abikaasa teeb ilma tema kaasamiseta valitsemistoiminguid, mida tohib teha ainult ühiselt (p 1);
- 2) teine abikaasa piisava põhjuseta keeldub ühisvara korrapärases valitsemises osalemast (p 2);
- 3) teine abikaasa on rikkunud oma kohustust aidata kaasa perekonna ülalpidamisele ja tulevikus on karta ülalpidamise märkimisväärselt ohustamist (p 3);
- 4) ühisvara on ühe abikaasa isikus tekkinud kohustustega, mis abikaasadevahelises suhtes jäävad selle abikaasa kanda, niivõrd ülekoormatud, et tema edasine sissetulek on märkimisväärselt ohustatud (p 4);
- 5) teise abikaasa õiguse kaitsmine, mis tuleneb varaühisusest, on hõlmatud hooldaja ülesannetega (p 5).

Eelpool nimetatud punktidest sisaldab PKS 2010 § 36 lg 1 p 2 vaid BGB § 1469 p-i 3. Pärast varaühisuse lõpetamist kehtib abikaasade suhtes edaspidi varalahusus (BGB § 1449 lg 1, 1470 lg 1)

Autori hinnangul võiks Eesti õigus võtta eeskjuu BGB § 1447 p-st 3, aga ka BGB §-st 1448 ja BGB § 1469 p-dest 1, 2, 4, kuivõrd Eesti õigus (PKS 2010 § 36) ei ole reguleerinud olukorda, kus ühisvara valitsejaks on üks abikaasa või teine abikaasa ega ka olukorda, mis võib tekkida ühe või teise abikaasa võetud võlakohustuste tõttu (ka isiklike võlakohusutuste), kuivõrd sellised kohustused võivad märkimisväärselt ohustada abikaasade õigusi, aga ka perekonna

huve ja vajadusi. Eesti on küll eeskujuks need alused Saksa õigusest võtnud, aga seda vaid valikuliselt, jättes välja alused, mida tegelikkuses ka Eesti õiguses oleks vaja reguleerida.

Nii Eesti (PKS 2010) kui ka Saksa õiguse (BGB) kohaselt on teiseks võimaluseks varasuhe abielu kestel lõpetada abikaasa nõudel kohtuotsuse alusel.

Teisel alusel lõpeb varaühisus abielu lahutamisega (PKS 2010 § 35 p 3). PKS 1995 § 26 kohaselt lõppes abielu lahutamisega ning ka PKS 1995 § 28 lg 4 ja § 29 lg 1 p 2 kohaselt oli abikaasadel võimalik hagimenetluse korras ühisvara jagada koos abielu lahutuse hagi esitamisega. Saksa õiguse kohaselt lahutatakse abielu kohtu kaudu (BGB § 1564), millega lõpeb ka abikaasade varaühisus.

Järelikult mõlema riigi õiguse kohaselt lõpeb abikaasadevaheline varaühisuse suhe abielu lahutamisega.

Kolmandal alusel lõpeb varaühisus ühe abikaasa surma korral (PKS 2010 § 35 p 1). PKS 2010 § 39 teise lause kohaselt kohaldatakse abikaasade ühisvara jagamisele pärast ühe abikaasa surma kaaspärijate kohta pärimisseaduses sätestatud. Eelpool nimetatud sättest tuleneb asjaolu, et abikaasade ühisvara jagamisele kohaldatakse pärimisseaduses, mitte perekonnaseaduses sätestatud. Oluline on seega asjaolu, millal üks abikaasadest suri, sest sellest oleneb, millise aja PKS-e on vaja kohaldada, kuivõrd ühisvara jagamine ei olnud ühe abikaasa surma korral PKS 1995 § 18 ja 19 alusel võimalik, kuna need reguleerisid ühisvara jagamist abielu lahutamise korral. Riigikohus on asunud seisukohale, et: „Kui abikaasa on surnud enne 1. juulit 2010, siis tuleb perekonnaseaduse § 210 lg 2 kohaselt kohaldada enne 1. juulit 2010 kehtinud perekonnaseadust. Sellisel juhul pärast abielu lõppemist ühe abikaasa surma tõttu ei saa abikaasade ühisvara enam jagada.”³⁵ Riigikohus on asunud seisukohale, et kuna ühe abikaasa surma korral ühisvara ei jagata, muutub abikaasade ühisomand ühe abikaasa surma korral kolleegiumi arvates abikaasade kaasomandiks võrdsetes mõttelistes osades.³⁶ Sellest tulenevalt peavad üleelanud abikaasa ja kaaspärijad kaasomandi lõpetama asjaõigusseaduse regulatsiooni kohaselt.

Varaühisus peaks ühe abikaasa surma korral lõppema (PKS 2010 § 35 p 1). PKS 2010 §-st 39 tulenevalt aga abikaasade varaühisus justkui jätkuks kuni ühisvara jagamiseni. Kui üks abikaasa sureb, siis ühisvararežiim iseenesest ei lõpegi, vaid asendub omapärase ühisomandi suhtega. P. Varul on seisukohal, et abikaasade ühisomandi (abikaasadevaheline

³⁵ RKTko 18.10.2010, 3-2-1-79-10, p 14. Samale seisukohale on Riigikohus jõudnud ka lahendites 3-2-1-151-09 p 12, 3-2-1-86-08 p 15.

³⁶ RKTko 05.11.2008, 3-2-1-86-08, p 15.

ühisvararežiim) asemele tekib üleelanud abikaasa ja pärandvara ühisuse vaheline ühisomand ning kogu ühisvara, sh ka pärandvara tuleb ära jagada, arvestades üleelanud abikaasale kuuluvat ühisvara osa, aga ka üleelanud abikaasale kuuluvad osa pärandvarast.³⁷ Varaühisus lõpetatakse seega jagamise tulemusena.

Saksa õiguses kuulub surnud abikaasa osa abikaasade ühisvaras pärandisse, kui abielu lõpeb ühe abikaasa surmaga (BGB § 1482). Sama sätte teise lause kohaselt päritakse surnud abikaasa järel üldsätete järgi. Antud normist tuleneb, et Saksa õiguse kohaselt varaühisuse suhe abikaasade vahel lõpeb ühe abikaasa surma korral. Sarnane säte Eesti õiguses on PKS 2010 § 39, mille esimene lause on sisult sama BGB § 1482 esimese lausega.

Erinevus Eesti ja Saksa õiguses tuleneb aga mõlema sätte teisest lausest. PKS 2010 § 39 teine lause justkui annab mõista, et abikaasade varaühisus ei lõpe ning jagamine toimub kaaspärijate kohta käiva regulatsiooni alusel. BGB § 1482 teine lause viitab aga pärandaja (surnud abikaasa) pärandi jagamisele BGB pärimisõigust puudutavate üldsätete järgi. Saksa õiguses on reegliski see, et ühe abikaasa surma korral varaühisus lõpeb, aga abikaasad võivad siiski abielulepingus kokku leppida, et pärast ühe abikaasa surma varaühisus ei lõppe, vaid seda jätkatakse üleelanud abikaasa ja ühiste järglaste vahel (BGB § 1483 lg 1 lause 1). A. Lüderitz'i sõnul on tegemist on jätkatud varaühisuse õigussuhtega, kus varaühisust jätkatakse vaid abikaasade ühisvara osas, st surnud abikaasa erivara ja isiklik vara päritakse pärimisõiguse sätete järgi, mistõttu üleelanud abikaasa ja teiste pärijate vahel tekib kaks õigussuhet – varaühisus ja pärijate ühisus.³⁸ Jätkatud varaühisuse instituudi eesmärk on eelkõige vara säilitamine, vastupidiselt pärijate ühisusega, mis on seaduse alusel tekkiv sundühisus ning mis ongi suunatud lõpetamisele kaaspärijate vahel.

Järelikult PKS 1995 kohaselt lõppes varasuhe ühe abikaasa surma korral. PKS 2010 kohaselt aga mitte, vaid lõpeb alles pärandvara jagamise tulemusena ehk varasuhe lõpetamine toimub samaaegselt vara jagamisega. Saksa õiguses lõpeb varasuhe ühe abikaasa surma korral vaid sellisel juhul, kui abikaasade vahel ei ole kokku lepitud jätkatud varaühisuses.

2.2 Ühisvara jagamine

Kui varasuhe abikaasade vahel on lõppenud või lõpetatud, saab ühisvara jagada. Autor märgib, et kuigi PKS 2010 § 37 lg 1 lause 1 kohaselt toimub jagamine varasuhte lõppedes, on

³⁷ P. Varul. AÕS § 77 komm. 3.4.2.4.

³⁸ A. Lüderitz. Äärenr 462.

seadusandja näinud ette, et abikaasa võib ühisvara jagamise taotluse esitada koos varaühisuse lõpetamise hagiga (PKS 2010 § 37 lg 1 lause 2). PKS 1995 § 28 lg 4 ja § 29 lg 1 p 2 oli abikaasadel samuti võimalus esitada ühisvara jagamise taotlus koos varaühisuse lõpetamise hagiga. Järelikult ei ole ilmtingimata kohustust varaühisus eraldi enne jagamist lõpetada, vaid varaühisuse lõpetamise ning ühisvara jagamise taotluse võib kohtule esitada koos. Sellest tulenevalt on võimalik varasuhte lõpetamine ja ühisvara jagamine samaaegselt.

Millised seadused kuuluvad kohaldamisele abikaasade ühisvara ja pärandvara jagamisele? Abikaasade ühisvara ning pärandvara jagamisel kohaldatakse vastavalt perekonnaseadust ja pärimisseadust, lisaks neile ka asjaõigusseaduse kaasomandi kohta käivaid sätteid. Tulenevalt sellest, on oluline märkida, millal kuulub kohaldamisele enne 01.07.2010 kehtinud perekonnaseadus ning millal kehtiv perekonnaseadus ja sellega seonduvalt ka asjaõigusseadus.

Riigikohus on öelnud: „[s]eaduse mõtteks on alates 1. juulist 2010 abikaasade varasuhtes tekkivatele asjaoludele ja tehtavatele toimingutele kohaldada kehtivas perekonnaseaduses varaühisuse kohta sätestatud ning enne seda tekkinud asjaoludele ja tehtud toimingutele kohaldada toona kehtinud seadust.”³⁹ Riigikohus on lisaks sellele selgitanud, et: „Kehtiva seaduse kohaselt tuleb jagada nii enne kui ka pärast selle seaduse jõustumist ehk 1. juulit 2010 omandatud vara. Eeltoodud seisukohta ei muuda hageja esile toodud asjaolu, et poolte abielu oli lahutatud enne kehtiva seaduse jõustumist [...] Kolleegium nõustub ringkonnakohtuga ka selles, et PKS § 210 lg 2 järgi tuleb poolte ühisvara koosseisu kindlaksmääramisel lähtuda vara omandamise ajal kehtinud seadusest, s.o enne 1. juulit 2010 kehtinud perekonnaseadusest.”⁴⁰ Seega, kui abielu lahutati enne 01.07.2010 kehtima hakanud perekonnaseadust ja hagi abikaasade ühisvara jagamiseks esitati pärast nimetatud kuupäeva, kuulub kohaldamisele kehtiv perekonnaseadus ning jagada tuleb nii enne kui ka pärast 01.07.2010 kehtima hakanud perekonnaseadust omandatud vara. Abikaasade ühisvara koosseisu kindlaksmääramisel tuleb arvestada vara omandamise ajahetke, mistõttu võib kohaldamisele tulla nii enne 01.07.2010 kehtinud perekonnaseadus kui ka kehtiv perekonnaseadus.

Kehtiva perekonnaseaduse kohaselt lähtutakse abikaasade ühisvara jagamisel asjaõigusseaduse kaasomandi kohta käivatest sätetest (PKS 2010 § 37 lg 3), aga tuleb arvestada ka perekonnaseaduses sisalduvaid erisusi (PKS 2010 § 38). Kohustused abikaasade

³⁹ RKTko 26.09.2012, 3-2-1-93-12, p 22.

⁴⁰ RKTko 29.05.2013, 3-2-1-42-13, p 9.

ühisvara koosseisu ei kuulu (vt käesoleva töö punkti 1.1), kuid ühisvara jagamisel tuleb neid arvesse võtta. Sellest tulenevalt peab abikaasade ühisvara jagamisel lisaks asjaõigusseaduse sätetele arvestama ka PKS 2010 § 38 esimest lauset, mille kohaselt ühisvaral lasuvad kohustused täidetakse vara jagamise käigus või jagatakse abikaasade vahel sarnaselt muu varaga.

Riigikohus on seisukohal, et teatavatel erandlikel juhtudel on kohtul diskretsiooniotsus jätta kaasomand lõpetamata ning asi jagamata, sest kohtul on kohustus põhjalikult kaaluda poolte huvisid ning arvestada seda, kas väljapakutud kaasomandi lõpetamise viis on poolte suhtes õiglane või mitte.⁴¹ Abikaasade ühisvara jagamise puhul kohtul sellist diskretsiooniõigust ei tohiks olla. P. Varuli hinnangul ei tohiks kohus jätta ühisvara jagamata isegi kui üks abikaasa on jagamisele vastu, sest varaühisus on lõppenud ning ei oleks millegagi põhjendatud vähemalt ühe abikaasa soovi ühisvara jagamiseks arvesse võtmata jätta, ka hea usu põhimõte ei tohiks siin arvesse tulla.⁴²

Seega abikaasade ühisvara jagamisele kohaldatakse eelkõige asjaõigusseaduse kaasomandit puudutavaid sätteid ning kohtul on kohustus ühisvara jagada, kui üks abikaasadest seda nõuab, sest põhjendatud ei ole ühisvara jagamisest keeldumine, kuivõrd varaühisuse suhe on abikaasade vahel lõppenud.

Nii Saksa õiguse kui ka Eesti õiguse kohaselt võivad abikaasad ühisvara jagada omavahelise kokkuleppe alusel. Saksa õiguses võrreldes Eesti õigusega on teatavad erisused, mida abikaasad seoses ühisvara jagamisega peavad täitma. Eesti õiguses on võimalus kohustused täita vara jagamise käigus kui ka jagada kohustused lihtsalt abikaasade vahel ära samamoodi nagu muu vara, siis Saksa õiguse kohaselt peavad abikaasad kõigepealt täitma ühisvarakohustused ning ülejääk, mis jääb järele pärast ühisvarakohustuste täitmist, kuulub abikaasadele võrdsetes osades ning jagatakse seejärel abikaasade vahel (BGB § 1475 lg 1 lause 1, § 1476 lg 1).

Seega Saksa õiguses toimub abikaasade ühisvara jagamine kindlaksmääratud viisil, st kõigepealt täidetakse ühisvaral lasuvad kohustused ning pärast seda allesjääv ülejääk jagatakse abikaasade vahel. Eesti õiguses on aga võimalik kohustused abikaasade ühisvara jagamise käigus täita või jagada kohustused abikaasade vahel ära.

⁴¹ RKTko 09.05.2006, 3-2-1-45-06, p 20.

⁴² P. Varul. Kaasomandi lõpetamine. – Juridica 2013 nr 7. Lk 474.

Autor on seisukohal, et Eesti õigus on kohustuste jagamise osas paindlikum kui Saksa õigus, sest Saksa õiguses peavad abikaasad kõigepealt abikaasade ühisvaral lasuvad kohustused täitma ning eeldatavasti toimub see ühisvara enda arvelt, mistõttu jagamisele jääv ühisvara võib teataval juhul olla üsna vähene. Eesti õiguses on võimalik abikaasade ühisvaral lasuvad kohustused abikaasade vahel ära jagada, millest tulenevalt ühisvara koosseis ei vähene. Kohustuste osas võib kumbki abikaasa ise hiljem otsustada, kuidas ja millise vara arvelt ta need kohustused täidab.

Tavapärast jagatakse abikaasade ühisvara PKS 2010 §-st 37 lg 3 tulenevalt kaasomandi lõpetamise sätete kohaselt, aga ühe abikaasa surma korral toimub ühisvara jagamine kaaspärijate kohta pärimisseaduses sätestatult. Nimetatud alus tuleneb PKS 2010 §-st 39, mis on erinormiks PKS 2010 §-le 37 lg 3. PärS 2009 §-st 152 lg 3 tulenevalt kohaldatakse pärandvara jagamisel kaasomandis oleva asja jagamise sätteid, kui pärimisseadusest ei tulene teisiti, mis tähendab, et pärandvara jagamisel lähtutakse pärimisseadusest ning asjaõiguseadusest vaid juhul, kui pärimisseadusest ei tulene teisiti. Asjaolu, mis võimaldab pärandvara jagamisel lähtuda vaid pärimisseadusest, mitte asjaõiguseadusest, on see, et PärS 2009 § 159 lg-d 2-4 jagamise viisid on oma sisult samad, mis AÕS § 77 kaasomandi jagamise viisid. PärS 2009 § 159 lg 2-4 kohaselt on pärandvara jagamise viisideks eseme reaalsadeks jagamine, eseme ühele või mitmele kaaspärijale jätmine, eseme müümine avalikul või kaaspärijatevahelisel enampakkumisel. AÕS § 77 kohaselt on kaasomandi jagamise viisideks asja jagamine reaalsadeks, asja jätmine ühele või mitmele kaasomanikule või asja müümine avalikul või kaasomanikevahelisel enampakkumisel. Saksa õiguses kohaldatakse pärandvara jagamisele lisaks pärimisõiguse sätetele ka võlaõiguse ühisuse sätteid (BGB § 2042 lg 1).

Siiski on mitmeid piiranguid ja erisusi pärimisseaduses, mida asjaõiguseaduses ei ole. Nimelt võib pärandvara jagada vaid juhul, kui on teada kõik kaaspärijad (PärS 2009 § 155 lg 1). Nii nagu ka kaasomandi lõpetamisel ja asja jagamisel, nagu ka ühisvara jagamisel abikaasade vahel, peab lähtuma kaasomanike huvidest ja vajadustest ning sellest, milline oleks õiglane viis kaasomandi lõpetamiseks, peab ka pärandvara jagamisel lähtuma iga kaaspärija erivajadustest- ja huvidest ning kaaspärijate enamiku soovidest (PärS 2009 § 159 lg 1).

Erinevus kaasomandi lõpetamise korral asja jagamisel ning pärandvara jagamisel, tuleb arvestada ka testamendist või pärimislepingust tulenevat testaatori viimset tahtet (PärS 2009 § 159 lg 1). P. Varuli hinnangul võib testaatori viimse tahte arvestamine olla problemaatiline, sest tegu võib olla kas soovitusliku või siduva korraldusega, mistõttu tuleb välja selgitada,

millise kaaluga on testaatori viimne tahe võrreldes iga kaaspärija erivajaduste- ja huvidega ning kaaspärijate enamiku soovidega. Lisaks sellele on P. Varul nentunud, et pärandaja viimne tahe ei saa alati olla määrav, kuivõrd pärandaja tahe on PärS 2009 § 159 lg-s 1 toodud alles viimases järjekorras.⁴³

T. Mikk on asunud aga seisukohale, et kuna jagamiskorraldusel ei ole asjaõiguslikku tähendust pärandvara jagamise kokkuleppele, siis võivad kaaspärijad jagamiskorraldusest kõrvale kalduda, kui sellega nõustuvad kõik kaaspärijad, aga muul juhul on kõrvalekalle siduvast jagamiskorraldusest lubatud vaid siis, kui seda õigustab kaaspärijate erivajadus, erihuvi või kaaspärijate enamuse soov.⁴⁴

Mõlemad autorid on seisukohal, et pärandaja viimne tahe siduva korralduse näol ei saa alati olla määrav. Autor nõustub T. Mikk'i seisukohaga, sest leiab, et pärandaja viimne tahe ei saa olla mittemäärav vaid seetõttu, et see asub PärS 2009 § 159 lg-s 1 toodult alles viimases järjekorras.

Saksa õiguses peab arvestama pärandaja viimse tahtega. BGB § 2048 1. lause kohaselt võib pärandaja määrata viimse tahte avalduses pärandi jagamise, 2. lause kohaselt võib ta teha korralduse, et jagamine toimuks kolmanda isiku õiglase äranägemise kohaselt, 3. lause kohaselt ei ole selline korraldus aga pärijatele kohustuslik, kui kolmanda isiku jagamiskorraldus on ilmselgelt ebaõiglane. Brox/Walker'i sõnul võib pärandaja korralduste (kas on siduv või mitte) tõlgendamine olla raske, kuivõrd tõlgendamine võib anda tulemuse, et kõigi või isegi kaaspärijate enamuse otsus on pärandaja juhiste suhtes ülimuslik.⁴⁵ Seega ka Saksa õiguses oleneb pärandaja korralduse siduvus eelkõige tõlgendamisest ning alati ei pruugi selline korraldus olla siduv.

Järelikult PKS 1995 ning AÕS kohaselt ei pidanud pärandaja viimse tahtega arvestama, kuivõrd üleelanud abikaasa ning teiste kaaspärijate vahel tekkis kaasomand, mis tuli lõpetada AÕS sätete järgi. BGB kohaselt aga peab ning seega ka PKS 2010 § 39 kohaselt, sest nimetatud paragrahv on üle võetud Saksa õigusest.

Kogumisse kuuluvaid asju ei või pärandvara jagamisel üksteisest eraldada, kui kas või üks pärija on eraldamise vastu või kui testamendist või pärimislepingust ei tulene teisiti (PärS 2009 § 159 lg 5). Nimetatud sätet AÕS-i regulatsioonis ei leidu. Autor toob näite: pärandvaras

⁴³ P. Varul AÕS § 77 komm 3.4.4.

⁴⁴ T. Mikk. Pärimisõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2012. Lk 139

⁴⁵ H. Brox, W. – D. Walker. Äärenr 525; I. Lohmann. Beck'scher Online-Kommentar BGB. BeckOK BGB § 2048 rn 1. Buch 5. Erbrecht. Hrsg: Bamberger/Roth. Stand: 01.11.2014. Edition: 34. Kättesaadav arvutivõrgus: www.beck-online.de (03.05.2015)

on hinnalised kuulsa autori poolt kirjutatud neli raamatut, mis moodustavad ühtse seeria (kirjaniku poolt kirjutatud romaan põimub läbi nelja raamatu). Pärandvara on vastu võtnud 4 kaaspärijat, kellest 3 soovivad jagada raamatud kaaspärijate vahel nii, et igaüks saaks ühe raamatu. Üks kaaspärija aga leiab, et üks raamat ei ole nii palju väärt kui neli raamatut kokku, sest ühe raamatu romaan ei ole eraldiseisev lugu ning kaaspärija nägi ühel oksjoni veebilehel, kuidas neli raamatut koos müüdi 120 000 euroga, aga üks raamat vaid 11 000 euroga. Tema sooviks neli raamatut maha müüa ning raha jagada kaaspärijate vahel. Seega PärS 2009 § 159 lg 5 on mõistlik, kuivõrd kogumisse kuuluvad asjad võivad üksteisest eraldatuna olla vähem väärt kui kogumis olles.

Järelikult PKS 1995 kehtivuse ajal ei pidanud abikaasad ega ka üleelanud abikaasa ning kaaspärijad arvestama pärimisseaduse erinormidega, kuid PKS 2010 § 39 tõttu peavad.

Perekonnale erilise mälestusväärtusega asju pärandvara jagamisel ei müüda, kui kas või üks pärija on selle vastu PärS 2009 § 160 lause 1. Perekonnale erilise mälestusväärtusega asi müüdakse sellisel juhul pärijatevahelisel enampakkumisel (PärS 2009 § 160 lause 2). Pärimisseaduse eelnõu seletuskirja kohaselt on normi eesmärgiks eelkõige tagada erilise mälestusväärtusega asjade säilimine perekonnas, välistades jagamise üle toimunud vaidluse tulemusena sellise asja müügi üldisel enampakkumisel kolmandale isikule ja lisaks annab norm võimaluse pärijatevahelisel enampakkumisel arvesse võtta ka eseme mittevaralist väärtust, mis tagab paremini asjade tegeliku väärtuse arvestamist.⁴⁶

Kuna PKS 1995 kehtivuse ajal ei pidanud eelpool nimetatud sättest lähtuma, jäi abikaasa nõrgemasse positsiooni kui hetkel kehtiva PKS 2010 ajal. Arvestades asjaolu, et pärandvara hulka kuulub surnud abikaasa osa abikaasade ühisvarast, on tegemist nii surnud abikaasa kui ka üleelanud abikaasa ühiste esemetega, millest tulenevalt on enamus neist esemetest üleelanud abikaasale erilise mälestusväärtusega. PKS 2010 § 39 lähtuvalt on nüüd abikaasal võimalik saada temale erilise mälestusväärtusega esemed endale, kuivõrd PKS 1995 ja AÕS kohaldamisel ei olnud garanteeritud selliste esemete jäämine üleelanud abikaasale.

Pärandvara jagatakse kaaspärijate vahel vastavalt nende pärandiosade suurusele ning määratakse kindlaks, millised pärandi hulka kuuluvad asjad või nende osad, samuti õigused ja kohustused jäävad igale kaaspärijale (PärS 2009 § 152 lg 1).

⁴⁶ Pärimisseaduse eelnõu 56 SE III. Seletuskiri. Lk 31. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/bf9178a0-a068-736c-7b0f-654c7b4fa81f/P%C3%A4rimisseadus/>. (03.05.2015)

Saksa õiguse osas Brox/Walker'i sõnul BGB pärandvara jagamist käsitlevad sätted ei ole imperatiivsed ning eelisseisundis on pärandaja korraldused või kaaspärijate kokkulepped ja kui selliseid viimse tahteavalduse või lepingu sätted puuduvad, siis kehtib BGB § 2046 jj, aga ka võlaõiguse ühisuse sätted.⁴⁷ Sellest tulenevalt peab pärandi arvelt esmalt täitma pärandil lasuvad kohustused ning pärast pärandil lasuvate kohustuste täitmist järele jäänud ülejääk jagatakse seejärel pärijate vahel võrdeliselt nende pärandiosade suurusega (BGB § 2046 lg 1 lause 1, § 2047 lg 1).

Seega Eesti ning Saksa õiguse kohaselt jagatakse pärandvara kaaspärijate vahel võrdeliselt vastavalt nende pärandiosade suurustele. Eesti õiguse kohaselt aga jagatakse pärandvaras olevad kohustused kaaspärijate vahel vastavalt nende pärandiosadele, mis tähendab seda, et pärandvaral lasuvaid kohustusi ei täideta Eesti õiguse kohaselt enne jagamist ära, nagu seda tehakse Saksa õiguses.

⁴⁷ H. Brox, W. – D. Walker. Äärenr 526; I. Lohmann. Beck OK BGB § 2042 Rn2.

3. JAGATAVA VARA KOOSSEISU JA VÄÄRTUSE MÄÄRATLEMISE PÕHIMÕTTED

3.1 Vara koosseisu määratlemise põhimõtted

Ühe abikaasa surma korral toimub abikaasade ühisvara jagamine vastavalt pärimisseaduse sätete kohaselt. Arvesse tuleb võtta ka pärimisõigusest tulenevaid erisusi, mida perekonnaseadus ei sätesta ning mis võivad mõjutada pärandvara koosseisu ning väärtust. Nendeks on PärS 2009 § 158 ja § 162 kohaselt tasu pärandaja abistamise eest (mõjutab pärandvara väärtust) ning eelpärand (võib mõjutada nii pärandvara koosseisu kui ka väärtust).

Selleks, et jagada abikaasade ühisvara, aga ka kaaspärijate vahel pärandvara, tuleb välja selgitada jagatava vara koosseis ja väärtus. Jagatava vara koosseisu puhul tuleb kindlaks määrata, millest jagatav vara täpsemalt koosneb.

PKS 1995 lähtuvalt oli abikaasade ühisvara koosseisu kindlakstegemisel määravaks tingimuseks abielusuhete lõppemine. Ühisvara koosseisu sai kindlaks määrata kahel viisil (PKS 1995 § 18 lg 2).

Kuna enne 01.07.2010 kehtinud perekonnaseaduse kohaselt võis abikaasade ühisvara jagada ka abielu kestel (abieluvara lepingu sõlmimine), siis sellisel juhul määrati ühisvara koosseis kindlaks ühisvara jagamise aja seisuga. Teine viis oli ühisvara jagamisel pärast abielusuhete lõppemist, mille korral määrati ühisvara koosseis kindlaks vastavalt abielusuhete lõppemise aja seisuga.

Kehtivast perekonnaseadusest lähtuvalt (erinevalt enne 01.07.2010 kehtinud perekonnaseadusest) on abikaasa ühisvara koosseisu kindlakstegemine sõltuv varasuhte lõppemise asjaolust. Nimelt ühisvara koosseis määratakse kindlaks varasuhte lõppemise seisuga (PKS 2010 § 37 lg 1¹).

Mõlema seaduse kohaselt on seega kolm alust, millal abikaasade varauhisuse suhe lõppes ning millest tulenevalt on võimalik abikaasade ühisvara jagada (vt p 2.1). Abikaasadevaheline varasuhte lõppemine ei sõltu ainult abielusuhete lõppemisest (PKS 1995), mistõttu ka abikaasade ühisvara koosseisu kindlaksmääramine ei saa sõltuda pelgalt abielusuhete lõppemisest abikaasade vahel. Tuvastama peab varauhisuse suhte lõpetamise aja, millest tulenevalt on võimalik kindlaks määrata ühisvara koosseis.

PKS 2010 § 39 teisest lausest tulenevalt peab abikaasada ühisvara jagamisele kohaldama pärimisseaduses kaaspärijate kohta sätestatud. Sellest tulenevalt justkui kohaldatakse ka

abikaasade ühisvara koosseisu arvestamisel pärimisseadust, kuid kuna arvesse tuleb võtta nii surnud abikaasale kuuluvat osa abikaasade ühisvarast kui ka üleelanud abikaasa kui kaaspärija osa abikaasade ühisvarast, kuivõrd PKS 2010 § 39 esimese lause kohaselt abielu lõppemisel ühe abikaasa surmaga kuulub surnud abikaasa osa abikaasade ühisvaras tema pärandvara hulka ning PärS 2009 §-st 2 tulenevalt on pärandvaraks pärandaja vara, siis pärandvara koosseisu kindlaksmääramisel peab lähtuma perekonnaseadusest, et kindlaks määrata, milline osa ja mis esemed abikaasade ühisvarast kuuluvad pärandvarasse. Sellisel seisukohal on ka P. Varul, kes on öelnud, et kuna pool abikaasade ühisvarast ja lisaks surnud abikaasa lahusvara kuulub pärandvara hulka, tuleb esmalt kindlaks teha ühisvara ning lahusvara koosseis, mille selgitamise aluseks on perekonnaseaduse mitte pärimisseaduse sätteid.⁴⁸

Seega abikaasade ühisvara jagamisel ühe abikaasa surma korral kohaldatakse pärimisseaduse vastavaid sätteid, kuid pärandvara koosseisu väljaselgitamiseks kohaldatakse perekonnaseaduse vastavaid sätteid, kuivõrd pärandvara koosneb surnud abikaasa osast abikaasade ühisvaras ning lahusvarast ning T. Mikk'i sõnul, kes toetus Riigikohtu seisukohtadele, saab pärida vaid pärandi avanemise hetkel pärandajale kuuluvat vara.⁴⁹ Täpsemalt, mis on ühisvara ja lahusvara ning millest need koosnevad, on detailsemalt seletatud käesoleva töö punktis 1.1.

Pärandvara koosseisu ja väärtust mõjutab lisaks ülaltoodule (ühis- ja lahusvara eristamine) ka eelpärand. Eelpärandiks nimetatakse vara, mille pärandaja on kinkinud oma alanejale sugulasele, kes pärandi avanemisel oleks tema seadusjärgne pärija (PärS 2009 § 162 lg 1). PärS 2009 § 162 lg 2 kohaselt on kingitud vara eelpärandiks vaid siis, kui pärandaja on niimoodi määranud.

E. Hindpere on öelnud, et PärS 2009 § 162 tulenevalt on kingitud vara näol tegemist pärandiga, mille pärija saab kätte enne pärandi avanemist, kuid seda ainult siis, kui kinkilepingus on selgelt märgitud, et kinkija peab kingitud vara eelpärandiks, sest vastasel korral on tegemist tavalise kingiga.⁵⁰ Autori hinnangul on niisugune PärS 2009 § 162 tõlgendamine väär ning eksitav. PärS 2009 § 162 tulenevalt kingitud vara näol ei ole tegemist pärandiga, mille pärija saab kätte enne pärandi avanemist. Eelpärand on osa pärandvarast (mitte pärandvara), mille pärandaja on kinkinud oma seadusjärgsele alanejale sugulasele. Pärandvara hulka kuuluvate esemete jaotamisel arvestatakse, et eelpärandi saanud pärija on

⁴⁸ P. Varul. AÕS § 77 komm 3.4.2.4.

⁴⁹ T. Mikk. Lk 137.

⁵⁰ E. Hindpere. Pärimine. Pärandaja, testament ja pärijad ehk mis saab peale surma? Tallinn: Kinnisvarakool OÜ 2015. Lk 113.

eelpärandile vastava osa pärandist kätte saanud (PärS 2009 § 164 lg 1 lause 2). Sellest tulenevalt on eelpärandi näol sisuliselt tegemist kingitud varaga, mille puhul arvestatakse, et kingitud vara väärtuse ulatuses on eelpärandi saanud pärija oma osa pärandist kätte saanud. E. Hindpere ei ole mõistnud, mida tähendab pärand ja eelpärand ning millist õiguslikku tähendust omab eelpärandina vara kinkimine ning mida ja kui suures osas on eelpärandi saanud pärija õigustatud pärandi avanemise korral pärimisel saama.

Lisaks sellele ei nõustu autor E. Hindpere väitega, et kinkelepingus peab selgelt olema märgitud, et kinkija peab kingitud vara eelpärandiks. T. Mikk on öelnud, et selleks, et pärijad oleksid kohustatud eluajal tehtud kingitusi pärandvara jagamisel arvestama, on vajalik, et pärandaja oleks sellekohast soovi sõnaselgelt kinkelepingus väljendanud.⁵¹ Autor nõustub eeltoodud seisukohaga ja leiab, et kinkeleping ei pea sisaldama lauset, et kingitud vara on eelpärandiks, piisab vaid pärandaja selgesõnalisest soovist, et kingitud vara arvestatakse pärandvara jagamisel. Näiteks kingib isa pojale oma eluajal korteri. Kinkelepingusse märgib isa: „Kingin korteri oma pojale põhjusel, et ma ei taha, et ta peaks seda pärast minu surma pärima.” Antud lauset võib tõlgendada selliselt, et isa mõtles korteri kinkimisel, et see on eelpärandiks.

Jagatava pärandi suuruse määramisel arvestatakse eelpärandi väärtust (PärS 2009 § 164 lg 1 lause 1). Näiteks, abikaasad kingivad ühiselt ühisvarast 100 000 eurot oma ainsale pojale (lapsi on abikaasadel 3) ning määravad kinkelepinguga, et tegemist on eelpärandiga. Kui hakatakse pärandvaras olevaid esemeid jagama, siis arvestatakse, et poeg on eelpärandile vastava osa pärandist kätte saanud (PärS 2009 § 164 lg 1 lause 2). Kui eelnevas näites toodud kinkelepingu esemeks olev raha ei oleks märgitud kui eelpärand, oleks tegemist tavalise kinkega, millest järeldub, et kui tegemist on tavalise kinkega, siis kingitud vara ei kuulu tulevikus enam pärandvara koosseisu, mistõttu pärandvara koosseis ja väärtus on vähenenud kingitud vara arvelt. Kui kingitud vara on mõeldud eelpärandina, siis võib see vara mõjutada kas pärandvara koosseisu või pärandvara väärtust. Pärandvara koosseisu mõjutab eelpärand juhul, kui vara tagastatakse jagatava pärandvara hulka (PärS 2009 § 164 lg 3). Pärandvara väärtust mõjutab eelpärand juhul, kui vara ei tagastata jagatava pärandvara hulka.

Saksa õigus on eelpärandit reguleerinud detailsemalt. BGB § 2054 lg 1 lause 1 sätestab, et ühisvararežiimi puhul ühisvarast tehtud eraldi loetakse mõlema abikaasa poolt pooles ulatuses tehtuks. Järeldub, et kui tehakse eraldi abikaasade ühisvarast (eelpärand), siis on vastav eraldi tehtud pooles ulatuses ühe abikaasa poolt ja pooles ulatuses teise abikaasa

⁵¹ T. Mikk. Lk 141.

poolt. See tähendab, et kui üks abikaasa sureb enne teist abikaasat, siis loetakse esimese abikaasa surma järel eelpärandid tehtuks pooles ulatuses ning kui sureb teine abikaasa, siis jällegi pooles ulatuses. Autori poolt eelnevalt toodud näite puhul oleks olukord selline, et kui esimene abikaasa sureb, siis loetakse, et poeg on saanud eelpärandina 50 000 eurot ning kui sureb teine abikaasa, siis loetakse, et poeg on saanud ülejäänud 50 000 eurot.

Eesti õigus ei ole reguleerinud olukorda, et kui eelpärandid tehakse abikaasade ühisvarast, siis loetakse see pooles ulatuses tehtuks. Kas pärimisseadusesse võiks BGB näitel lisada sarnase sätte eelpärandi kui abikaasade ühisvarasse kuuluva vara kohta?

Autor on seisukohal, et pigem mitte. Abikaasade ühisvararežiimi olemusest juba tuleneb, et kogu ühisvaras olevad esemed kuuluvad abikaasadele ühiselt ning sellest võib eeldada, et ka ühisvarast tehtud eraldis ehk eelpärandid on samuti ühiselt ehk pooles ulatuses tehtud. Lisaks sellele on abikaasadel õigus kinkelepingus ära määratleda, et esimese abikaasa surma korral loetakse, et pärija on pool eelpärandid saanud ja teise abikaasa surma korral teise poole. Samuti võivad abikaasad määratleda, et esimese abikaasa surma korral saab pärija mõlema poole eelpärandid kätte. Kui eelpärandid on eelneva näite põhjal 100 000, mis on abikaasade ühisvaras, siis ühisvara olemusest tulenevalt on eelpärandid mõlema abikaasa poolt tehtud. Autor leiab, et BGB §-i 2054 lg 1 lause 1 ületamine pärimisseadusesse ei ole vajalik.

3.2 Vara väärtuse määratlemise põhimõtted

Kui abikaasade ühisvara koosseis määratakse kindlaks varasuhte lõppemise seisu ning pärandvara pärandi avanemise hetkeseisuga, siis abikaasade ühisvara ning pärandvara väärtus ei sõltu varasuhte lõppemise ajast ega pärandvara pärandi avanemise ajast, vaid vara väärtus määratletakse hoopis jagamise aja hetkega.

PKS 1995 § 18 lg 2 reguleerib ning kehtiv PKS 2010 § 37¹ reguleerib eelkõige ühisvara koosseisu kujunemise ajahetke, kuid ühisvara väärtuse hindamise ajahetke nimetatud seadused ei reguleeri. Riigikohus on öelnud, et abikaasade ühisvara väärtus tuleb määrata kindlaks ühisvara jagamise aja seisuga.⁵² Kui abikaasade ühisvara jagamise käigus kaotab üks

⁵² RKTko 09.09.2009, 3-2-1-119-09 p 15; RKTko 20.05.2005, 3-2-1-47-05, p 23.

abikaasa omandi asjale, peab asja väärtus olema kindlaks tehtud võimalikult täpselt omandi kaotamise aja seisuga.⁵³

Seega nii PKS 1995 kui ka PKS 2010 kohaselt määratletakse ühisvara jagamisel väärtus vastavalt jagamise hetkega.

Enne 01.01.2009 kehtiva PärS 1997 § 144 lg 2 kohaselt jagati pärandvara pärijate vahel vastavalt nende osale, lähtudes pärandvara hulka kuuluvate asjade harilikust väärtusest. Kehtiva PärS 2009 § 152 lg 2 kohaselt jagatakse pärandvara pärijate vahel vastavalt nende pärandiosale, lähtudes pärandvara hulka kuuluvate esemete harilikust väärtusest jagamise hetkel. Pärimisseaduse eelnõu seletuskirja kohaselt täpsustati eelnõuga PärS 1997 jagamise regulatsiooni pärandvara hulka kuuluvate esemete väärtuse määratlemise aja osa, et pärandvara hulka kuuluvate esemete väärtuse määramise aeg on pärandvara jagamine, mitte pärandi avanemine ega testamendi tegemine, kuivõrd vastavat osa PärS 1997-s ei olnud.⁵⁴ Nimetatud muudatusega viidi PärS kooskõlla kehtiva kohtupraktikaga. Riigikohus on juba 1997. aastal oma lahendis öelnud, et ühisvara väärtus määratakse jagamise aja seisuga.⁵⁵ Kehtiva seaduse kohaselt määratletakse väärtus jagamise hetkega (PärS 2009 § 152 lg 2).

Nii PKS 1995, PKS 2010 kui ka PärS 1997 ja PärS 2009 kohaselt määratletakse vara väärtus jagamise ajahetkega.

Autori hinnangul aitab nimetatud muudatus seaduses pärandvara väärtuse õigema kindlaksmääramise pärandvara jagamise ajahetkeks, kuivõrd pärandvara jagamine kaaspärijate vahel ei pruugi toimuda kohe pärandi avanemist, millest tulenevalt võib pärandi avanemise ning pärandvara kaaspärijate vahel jagamise ajavahemikul pärandvara väärtus suurenda või väheneda. L. Hallik on Riigikohtu praktika analüüsist tulenevalt leidnud, et Riigikohus on pidanud juhtima tähelepanu sellele, et juhul kui ühisvara hulka kuulub kinnisasi, mille väärtus võib kinnisvaraturu arenguid arvestades muutuda väga lühikese aja jooksul, on vajalik ka kohtumenetluses arvestada menetluses jooksvalt kinnisvara hinnamuutust.⁵⁶ Riigikohus on täpsustanud pärandvara väärtuse kindlaksmääramise hetke pärandvara jagamisel kohtulikul teel. Nimelt on Riigikohus leidnud, et korteriomandi

⁵³ RKTko 20.11.2008, 3-2-1-101-08, p 11; RKTko 27.09.2010, 3-2-1-70-10, p 13.

⁵⁴ Pärimisseaduse eelnõu 56 SE III seletuskiri. Lk 30.

⁵⁵ RKTko 23.10.1997, 3-2-1-120-97.

⁵⁶ L. Hallik. Lk 107.

jagamisel pidi Ringkonnakohus lähtuma selle väärtusest apellatsioonimenetluse ajal, et tagada omandist ilma jäävale abikaasale õiglane hüvitis.⁵⁷

P. Varul'i sõnul peab väärtuse kindlaksmääramisel lähtuma iga eseme väärtusest eraldi, välja arvatud juhul, kui tegemist on asjade kogumiga või peasja ja päraldisega.⁵⁸ Vara väärtuse kindlaksmääramisel tuleb seega lähtuda iga asja harilikust väärtusest jagamise ajahetkel. TsÜS 2002 § 65 teise lause kohaselt on eseme harilik väärtus selle kohalik keskmine müügihind, mida nimetatakse turuhinnaks.

Pärandaja alaneja sugulane, kes on kaaspärijaks ja on pärandajat ühises majapidamises või majandus- või kutsetegevuses oma vara või tööga oluliselt abistanud ja pärandvara on selle tulemusena säilinud või suurenenud, võib pärandvara jagamisel nõuda selle eest pärandvara arvel õiglast hüvitist (PärS 2009 § 158). Pärandvara väärtuse suurus võib eelpool nimetatud sättest lähtuvalt sõltuda ka pärandaja alaliste sugulaste tegudest pärandajaga ühises majapidamises või majandus- või kutsetegevuses.

Pärandvara koosseis ja väärtus võib suureneda kui alaneja sugulane panustab oma vara pärandvarasse, mis aitab pärandvara kas säilitada või suurendada, aga ka siis, kui alaneja sugulane tema poolt tehtud tööga oluliselt abistab. Pärandvara koosseis ja väärtus on omavahel korrelatsioonisuhtes, mis tähendab seda, et kui pärandvara koosseis suureneb seetõttu, et pärandaja alaneja sugulane on panustanud pärandvarasse oma vara (nt ostis oma vanematele auto), siis sellest tulenevalt suureneb ka pärandvara väärtus (pärandvara on juurde tekkinud või pärandvara on seisukord on paranenud). Autor toob lihtsa näite. 27-aastane poeg elab oma vanematega neile kuulavas talus. Lisaks pojale on vanematel veel 2 tütart, kes elavad kumbki oma abikaasadega eraldi. Poeg aitab oma isiklike rahaliste vahenditega vanematel katuse välja vahetada ning renoveerida saunamaja ja ehitada garaaži, mida eelnevalt ei olnud, tuues erinevaid ehitusmaterjale ning panustades ka oma isikliku rahaga ja tööga. Kui isa sureb, siis on pojalt õigus õiglasele hüvitisele PärS 2009 § 158 alusel, sest poeg elas oma vanematega koos, st neil oli ühine majapidamine, poeg abistas oma vanemaid katuse vahetamisel ning sauna renoveerimisel nii oma isikliku vara (rahaga) kui ka tööga ning pärandvara (elamu ja saunamaja) on selle tulemusel säilinud ja väärtus kasvanud. Poja õdedel aga õiglase hüvitise nõude õigust ei ole, sest nemad pärandvarasse panustanud ei ole. Ka üleelanud abikaasal, kellel oli ühine majapidamine surnud abikaasaga ning kes on oma tööga või varaga (sellisel juhul eelkõige lahusavaraga) oluliselt abistanud ja pärandvara on selle

⁵⁷ RKTko 08.03.2007, 3-2-1-12-07, p 10; RKTko 07.04.2009, 3-2-1-23-09, p 15.

⁵⁸ P. Varul. AÕS § 77 komm 3.4.2.3.b.

tulemusena säilinud või suurenenud, ei kvalifitseeru PärS 2009 § 158 kohaselt õiglase hüvitise saajaks, kuidvõrd abikaasa näol ei ole tegemist alaneja sugulasega.

Õiglase hüvitise nõudmise õigus on üksnes pärandaja alanejal sugulasel, kes on samal ajal ka kaaspärijaks. Isegi kui autori poolt toodud näite põhjal üleelanud abikaasa (ema) panustas ise oma lahusvara arvelt pärandvarasse (katuse vahetamine ning sauna renoveerimine), ei ole ikkagi üleelanud abikaasal õigust saada õiglast hüvitist pärandaja abistamise eest, sest üleelanud abikaasa ei ole pärandaja alaneja sugulane. Perekonnaseadus ei näe ette täiendavat alust üleelanud abikaasa jaoks, mille alusel oleks üleelanud abikaasal õigus õiglast hüvitist sarnaselt PärS 2009 § 158 saada, kuivõrd abikaasade ühisvararežiimi olemusest tulenevalt peavad mõlemad abikaasad panustama ühisesse varasse.

Autor leiab, et üleelanud abikaasa välistamine PärS 2009 § 158 õiglase hüvitise saajate hulgast on mõistlik, kuivõrd seadusandja on kindlustanud üleelanud abikaasa õiguse pärida nii esimese kui teise järjekorra pärijate kõrval (PärS 2009 § lg 1). Kui üleelanud abikaasa pärib esimese järjekorra pärijate kõrval, on temale kindlustatud vähemalt 1/4 osa pärandvarast (PärS 2009 § 16 lg 1 p 1), kui teise järjekorra pärijate kõrval, siis on kindlustatud üleelanud abikaasale pool pärandvarast (PärS 2009 § 16 lg 1 p 2). Kui esimese ja teise järjekorra pärijaid ei ole, pärib üleelanud abikaasa kogu pärandvara tervikuna (PärS 2009 § 16 lg 2). Võib juhtuda ka olukordi, kus pärandadvarasse on oluliselt panustanud teise järjekorra pärijad, kuid kes ei ole pärijad, sest esimesest järjekorrast on pärijad olemas. Kas sellisel juhul võib PärS 2009 § 158 säte olla nende suhtes ebaõiglane? Autori hinnangul mitte, sest seadusandja on nimetatud sättega ilmselt püüdnud piirata sätte kohaldamisala pärandajaga kõige lähemalt seotud pärijatega ning püüdnud vältida olukorda, kus nii esimesest kui teisest järjekorrast ilmub pärijaid, kes arvavad, et neil on nimetatud sätte alusel nõudeõigus. Lõpuks võib tekkida olukord, kus pärandvara on koormatud nii kohustustest kui hüvitise nõuetest.

Saksa õiguses on alanejal sugulasel võimalik nõuda õiglast tasu pärandaja abistamise eest⁵⁹, kuid BGB-s on antud õigus sätestatud detailsemalt. Nimelt BGB § 2057a lg 1 kohaselt on alanejal sugulasel, kes aitas pärandajat pikema aja vältel kas majapidamises, kutsetöös, äris või aitas suuremate rahasummade maksmisega või muul viisil olulisel määral kaasa sellele, et pärandaja vara jääks alles või suureneks, õigus nõuda pärandi jagamisel tasaarvestamist nende alanejate sugulastega, kes on koos temaga seadusjärgsed pärijad. Saksa õiguse kohaselt kehtib tasaarvestusõigus seega seadusjärgseteks pärijateks olevate alanejate sugulaste vahel.

⁵⁹Saksa õiguses nimetatakse seda alanejate sugulaste eriliste soorituste tasaarvestamise õiguseks, sks k *Ausgleichungspflicht bei besonderen Leistungen eines Abkömmlings* (BGB § 2057a).

PärS 2009 § 158 kohaselt kehtib selline õigus aga alaneja sugulase, kes on kaaspärijaks ja teiste kaaspärijate vahel, kusjuures kaaspärijaks võib olla ka üleelanud abikaasa.

Saksa õiguses on rõhk pandud abistamisele pikema aja vältel, aga Eesti õiguses on rõhk pigem sellel, et alaneja sugulane oleks oluliselt abistanud pärandajat, mistõttu tähtsust ei oma see, millise aja vältel alaneja sugulane pärandajat abistas. BGB-s on detailsemalt välja toodud, mida loetakse pärandaja abistamiseks, kuid pärimisseaduses on see kokkuvõtlikumalt sõnastatud, mis võimaldab abistamise mõiste laiemat tõlgendamist.

Tasaarvestust ei saa nõuda juhul, kui abistamise eest anti mõistlikku tasu või lepiti selle suhtes kokku või kui alanejal sugulasel on abistamise eest nõudeõigus mingil muul õiguslikul alusel (BGB § 2057a lg 2). Tasaarvestamise puhul arvestatakse abistamise kestust ja mahtu ning pärandi väärtust, mille alusel määratakse õiglase hüvitis (BGB § 2057a lg 3). Pärandi jagamisel arvatakse tasaarvestatav summa tasaarvestuse saamiseks õigustatud kaaspärija pärandiosale juurde (BGB § 2057a lg 4 lause 1). Kõik tasaarvestatavad summad arvatakse pärandi väärtusest maha, kui pärand kuulub kaaspärijatele, kelle vahel toimub tasaarvestamine (BGB § 2057a lg 4 lause 2). Pärimisseaduses sarnast õiguslikku regulatsiooni ei ole, kuid tasaarvestamise õigus sisaldub võlaõigusseaduses⁶⁰ (edaspidi VÕS).

Kui kaks isikut (tasaarvestuse pooled) on kohustatud maksma teineteisele rahasumma või täitma muu samaliigilise kohustuse, võib kumbki pool (tasaarvestav pool) oma nõude teise poole nõudega tasaarvestada, kui tasaarvestaval poolel on õigus oma kohustus täita ja teiselt poolelt nõuda tema kohustuse täitmist (VÕS § 197 lg 1). M. Käerdi sõnul kohaldub VÕS tasaarvestuse regulatsioon mis tahes eraõiguslike nõuete tasaarvestusele, sõltumata vastava nõude tekkimise alusest.⁶¹ Sellest tulenevalt on võimalik ka tasaarvestada nõudeid pärimisõiguses, kuid sellisel juhul peab olema nii tasaarvestataval poolel kui ka teiselt poolel samaliigilised nõuded üksteise vastu, mille korral on tasaarvestataval poolel õigus oma kohustus täita ja nõuda teiselt poolelt tema kohustuse täitmist. Kuivõrd pärijal on võimalus PärS kohaselt nõuda tasu pärandaja abistamise eest ning tasaarvestuse nõude eelduste olemasolu korral ka VÕS alusel nõuete tasaarvestamist, siis ei pea autor vajalikuks BGB § 2057a regulatsiooni Eesti õigusesse ületoomist.

Seega nii pärandvara koosseis ja väärtus võib Eesti ja Saksa õiguse kohaselt suurenda, kui pärandaja alaneja sugulane abistab pärandajat. Tasu nõudmise õigus abistamise eest on

⁶⁰ Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487... RT I, 11.04.2014, 13

⁶¹ M. Käerdi. VÕS § 197 komm 3. – P. Varul jt. Võlaõigusseadus I. Üldosa. §§ 1-207. Komm vlj. Tallinn: Juura 2006.

mõlemas riigis vaid seaduslikel alanejatel sugulastel ning nii PärS 2009 kui ka BGB välistavad üleelanud abikaasa õiguse nimetatud tasu saamise.

4. JAGAMISE ALUSEKS OLEVA OSA SUURUSEST LÄHTUMINE

4.1 Osapoolte vahelise kokkuleppe korral

4.1.1 Üksnes osade suurusest lähtumine

Üldreegel on see, et abikaasade ühisvara jagatakse nende vahel võrdsetes osades, sest abikaasasid on alati üksnes kaks, mistõttu on varaühisuse korral mõeldud ühisvara jagamine abikaasade vahel võrdsetes osades ehk ühele abikaasale 1/2 osa ning teisele abikaasale 1/2 osa. Võimalik on siiski ka kõrvalekaldumine võrdsetest osadest jagamiskokkuleppe alusel, mida selgitatakse punktis 4.1.2. Pärandvara jagamisel on kaaspärijate pärandiosad samuti seadusest lähtuvalt kindlaks määratud. Kuid kuna kaaspärijaid võib sageli olla rohkem kui kaks, siis sellest tulenevalt ei ole võimalik üldreeglina öelda kui palju täpselt on kaaspärijate pärandiosade suurus (erinevalt abikaasade puhul). Pärandiosade suurus on võimalik kindlaks teha alles siis, kui on teada kõik kaaspärijad.

Abikaasade ühisvara jagamisel loetakse nende osad võrdseks (PKS 1995 § 19 lg 1). Nimetatud säte tuleneb ka kehtivast PKS 2010 §-st 37 lg 3. Abikaasade ühisvara jagamisel abikaasade vahel tuleb kogu ühisvara jagada vastavalt 1/2 ühele abikaasale ning 1/2 teisele abikaasale. Saksa õiguses jagatakse abikaasade ühisvara võrdselt abikaasade vahel, kuid erisus Eesti õigusega on ühisvaral lasuvate kohustuste eelnev täitmine (vt lähemalt ptk 2). Abikaasade ühisvara jagamisel tuleb aga silmas pidada, et kuigi PKS 2010 § 25 kohaselt on ühisvaraks eelkõige varaühisuse kestel omandatud esemed ning abikaasade muud varalised õigused, peab arvestama ka varal lasuvate kohustustega PKS 2010 § 38 mõttes, mis tähendab seda, et ühisvara jagamisel jagatakse esemed ning varalised õigused võrdselt abikaasade vahel ja lisaks neile jagatakse võrdselt ka varal lasuvad kohustused (tavapäraselt erinevad laenukohustused).

Seega seadusest tulenevalt jagatakse nii Eesti kui ka Saksa õiguse kohaselt abikaasade ühisvara abikaasade vahel võrdselt.

Pärandvara jagatakse pärijate vahel vastavalt nende pärandiosale. Seadusjärgse pärimise korral pärivad esimese, teise ja kolmanda järjekorra pärijad kõik võrdsetes osades (PärS 2009 § 152 lg 1 lause 2). Kui üks nendest pärijatest on enne pärandi avanemist surnud, astuvad tema asemele alanejad sugulased (PärS 2009 § 13 lg 3 ja 5, § 14 lg-d 2-4, § 15 lg 2-4). Kui pärandaja oli abielus, siis esimese, teise ning kolmanda järjekorra pärijate pärandiosa suurused sõltuvad sellest, millise järjekorra pärijate kõrval üleelanud abikaasa pärib.

Tulenevalt abikaasade ühisvararežiimist, kuulub 1/2 ühisvarast üleelanud abikaasale ning 1/2 ühisvarast koos surnud abikaasa lahusvaraga kuulub pärandvarasse, mis jagatakse üleelanud abikaasa ning teiste kaaspärijate vahel.

Kuna abikaasade ühisvara jagatakse ühe abikaasa surma korral pärimisseaduses sätestatu alusel, siis kujuneb üleelanud abikaasa pärandiosa arvestades nii perekonnaseadust kui ka pärimisseadust. Olenemata sellest, millise järjekorra pärijate kõrval üleelanud abikaasa pärib, kuulub perekonnaseadusest tulenevalt 1/2 abikaasade ühisvarast üleelanud abikaasale. Ülejäänud 1/2, mis kuulub pärandvarasse päritakse vastavalt sellele, millise järjekorra pärijate kõrval üleelanud abikaasa pärib.

Tulenevalt pärimisseaduse regulatsioonist kujunevad üleelanud abikaasa ning pärijate pärandiosad alljärgnevalt ning mida on kergem selgitada näite põhjal. Näiteks, pärandvara pärib üleelanud abikaasa ning neli kaaspärijat. PärS 2009 § 16 lg 1 p 1 kohaselt pärib üleelanud abikaasa esimese järjekorra pärijate kõrval võrdselt pärandaja lapse osaga, kuid mitte vähem kui ühe neljandiku pärandist. Igaüks kaaspärijatest pärib eeltoodud näite põhjal $1 \div 5 = 1/5$. Üleelanud abikaasa pärandiosa suuruseks on seega 1/5 ning nelja kaaspärija pärandiosaks on igaühel 1/5. Kuna antud näite puhul 1/5 on väiksem kui 1/4, siis üleelanud abikaasa pärandiosaks peab olema vähemalt 1/4, siis seetõttu on nelja kaaspärija pärandiosad vastavalt $3/4 \div 4 = 3/16$.

Teise järjekorra pärijate kõrval pärib üleelanud abikaasa pärijate kõrval poole pärandist (PärS 2009 § 16 lg 1 p 2). Eelneva näite puhul pärib üleelanud abikaasa seega pool pärandvarast ning teine pool tuleb ära jagada nelja kaaspärija vahel. Pärandiosad on seega sellised: üleelanud abikaasa pärandiosa on 1/2, ning nelja kaaspärija pärandiosad on $1/2 \div 4 = 1/8$ igaühel. Kui üleelanud abikaasa pärib teise järjekorra pärijate kõrval, on üleelanud abikaasal lisaks oma pärandiosale õigus eelosale, milleks on abikaasade ühise kodu tavalise sisustuse esemed, kui need ei ole kinnisasja päraldised (PärS 2009 § 17 lg 1).

Kui pärandajal ei ole sugulasi esimesest ega teisest järjekorrast, pärib üleelanud abikaasa kogu pärandvara (PärS 2009 § 16 lg 2).

Saksa õiguses kujunevad pärandiosa suurused sarnaselt Eesti õigusega. Ka Saksa õiguses on nii, et kui abielu lõpeb ühe abikaasa surmaga, siis kuulub surnud abikaasa osa ühisvaras pärandvara hulka, mis seejärel kaaspärijate vahel jagatakse.

Saksa õigus, erinevalt Eesti õigusest, eristab lisaks esimesele, teisele ja kolmandale järjekorrale ka neljandat ning viiendat järjekorda (BGB §-id 1928 ja 1929), kuid üleelanud

abikaasa pärandiosa suurust neljas ja viies järjekord ei mõjuta. Seadusjärgsel pärimisel esimese järjekorra pärijate kõrval pärib üleelanud abikaasa BGB § 1931 lg 1 lause 1 kohaselt 1/4 pärandist.

BGB erinevus pärimisseadusega seisneb selles, et kui pärimisseaduse järgi pärib üleelanud abikaasa esimese järjekorra pärijate kõrval võrdselt pärandaja lapse osaga, aga mitte vähem kui ühe neljandiku pärandist, siis BGB-s on täpselt määratletud, kui palju üleelanud abikaasa esimese järjekorra pärijate kõrval saab. Seega Eesti õiguse kohaselt on üleelanud abikaasa pärandiosa miinimum 1/4, aga Saksa õiguse kohaselt ongi üleelanud abikaasa pärandiosa vaid 1/4 ning mitte rohkem. BGB § 1931 lg 1 lause 1 kohaselt pärib üleelanud abikaasa teise järjekorra pärijate või vanavanemate kõrval poole pärandist. Täpselt nii palju pärib üleelanud abikaasa teise järjekorra kõrval ka Eesti õiguse järgi.

Saksa õiguses on erinevus aga selles, et kui vanavanemad ja vanavanemate alanejal sugulased on kõik elus, siis pärib üleelanud abikaasa pärandi teisest poolest selle osa, mille muidu päriksid vanavanemate alanejad sugulased, sest vanavanemate alanejad sugulased ei päri üleelanud abikaasa kõrval (BGB § 1931 lg 1 lause 2). Teisisõnu, kui tavapäraselt pärib BGB § 1926 kohaselt kolmandas järjekorras seadusjärgselt vanavanemad võrdsetes osades ning kui üks vanavanematest sureb, siis astub tema asemele tema alaneja sugulane. Kui lisaks kolmanda järjekorra seadusjärgsetele pärijatele on elus ka üleelanud abikaasa, siis ühe vanavanema surma korral saab abikaasa selle osa pärandist, mille oleks üleelanud abikaasa olemasoluta saanud surnud vanavanema alaneja sugulane. BGB § 1391 lg 2 kohaselt pärib üleelanud abikaasa kogu pärandi, kui puuduvad esimese ja teise järjekorra pärijad ning ka vanavanemad kolmandast järjekorrast.

Seega erinevus Saksa ja Eesti õiguse vahel seisneb selles, et Eesti õiguse kohaselt kolmanda järjekorra pärijad ei päri, kui pärandajal oli abikaasa, kes veel elab pärandi avanemise ajal, kui Saksa õiguse kohaselt kolmanda järjekorra seadusjärgsed pärijad ehk ainult vanavanemad on õigustatud üleelanud abikaasa kõrval pärima.

Järelikult nii Eesti kui ka Saksa õiguse kohaselt oleneb üleelanud abikaasa osa suurus sellest, millise järjekorra pärijate kõrval üleelanud abikaasa pärib.

4.1.2 Osade suurusest kõrvalekaldumise õigus

Kui tavapäraselt loetakse abikaasade ühisvara jagamisel, et vara jagatakse võrdsetes osades abikaasade vahel, siis sisuliselt on võimalik ka osade suurustest kõrvalekaldumine. See on võimalik nii praegu kehtiva perekonnaseaduse ning oli võimalik ka PKS 1995 kohaselt. Abikaasad on vabad otsustamaks, kuidas nad soovivad oma ühisvara jagada, sh vabad otsustamaks, millises osas jääb vara ühele abikaasale ja millises osas teisele abikaasale.

Abikaasad jagasid ühisvara kokkuleppel (PKS 1995 § 18 lg 3). Nimetatud säte ei reguleerinud otsesõnu abikaasade õigust kalduda kõrvale osade suurusest, kuid kui abikaasad olid mõlemad otsustanud, et ühe abikaasa osa ühisvarast on suurem kui teise oma, siis selline kokkulepe oli lubatud.

Abikaasade ühisvara jagatakse abikaasade vahel kaasomandi lõpetamise sätete kohaselt võrdsetes osades, kui ei ole kokku lepitud teisiti (PKS 2010 § 37 lg 3). Abikaasad võivad seega sõlmida kokkuleppe, millega pooled võivad kõrvale kalduvad abikaasade osade võrdsusest.

Saksa õigus, võrreldes Eesti õigusega, ei näe otseselt ette abikaasadele võimalust abikaasadevahelise kokkuleppega kalduda kõrvale abikaasade osade võrdsusest, kuid BGB § 1474 jagavad abikaasad ühisvara kokkuleppel. Kui abikaasade ühisvara jagamine võrdsetes osades oleks ebaõiglane (üks abikaasa tõi abiellu kaasa palju rohkem kui teine), siis lahutamisel on sellel abikaasal, kes tõi abiellu rohkem vara, õigus nõuda BGB § 1478 alusel, et kummalegi abikaasale tagastataks kaasatoodud vara ja puudujääk jagatakse nende vahel proportsionaalselt vastavalt abikaasade poolt kaasatoodud varale. Seega saab ka Saksa õiguse kohaselt sisuliselt poolte kokkuleppel kalduda kõrvale abikaasade osade võrdsusest.

Nii PKS 1995, PKS 2010 kui ka BGB kohaselt võivad abikaasad kokkuleppe teel kalduda kõrvale osade võrdsusest.

Kui PKS 2010 § 37 lg 3 sätestab, et ühisvara jagatakse abikaasade vahel kaasomandi lõpetamise sätete kohaselt võrdsetes osades, kui ei ole kokku lepitud teisiti, siis pärimisseadus otsesõnu ei sätesta kaaspärijate õigust kokkuleppe teel pärandiosadest kõrvale kalduda. PärS 2009 § 152 lg 4 kohaselt jagavad kaaspärijad pärandvara kokkuleppel. Pärandvara jagamisel määratakse kindlaks, millised pärandi hulka kuuluvad asjad või nende osad, samuti õigused ja kohustused jäävad igale kaaspärijale (PärS 2009 § 152 lg 1 lause 2). Jagamisel peavad kaaspärijad seega kokku leppima, millised asjad või ka nende osad, õigused ja kohustused

jäävad igale pärijale, mis tähendab seda, et kaaspärijatel on võimalik kokku leppida näiteks, et kinnistu jääb kaaspärijatele võrdsetes kaasomandi osades ja teatud asjad jäävad vaid ühele pärijale. Sellest lähtuvalt ei muudeta aga pärandiosade suuruseid, vaid jaotatakse pärandvara kaaspärijate vahel, kusjuures jagamise tulemusena võib vara jaotuda ebaproportsionaalselt pärandiosadega.

Saksa õigus ei reguleeri olukorda, kus kaaspärijatel oleks võimalik muuta oma pärandiosasid. Pärandiosad määratakse kindlaks seadusega ning neid kaaspärijad muuta ei saa. Kaaspärijatevahelise kokkuleppega on aga võimalik kokku leppida, kellele ja millises osas teatud esemed jäävad. Pärandvara jagatakse vastavalt pärandiosadele. Küll aga on ka Saksa õiguses võimalik jagada pärandvaras olevad esemed sellisel viisil, et need jäävad vaid ühele pärijale, aga jällegi, pärandiosad sellest ei muutu. Brox/Walker'i sõnul on võimalik kõigi pärandiosade ühendamine ehk tegemist on olukorraga, kui kõik kaaspärijad kannavad kõik pärandiosad üle ühele isikule (enamasti ühele ühisomanikule, võimalik ka kolmandale isikule) ning sellisel juhul kaaspärijate ühisus lõpeb.⁶²

Eesti ja Saksa õiguse kohaselt ei ole võimalik pärandiosasid kokkuleppe teel muuta, kuivõrd pärandiosade suurused kujunevad vastavalt seadusest toodule. Võimalik on vara jagada ebaproportsionaalselt võrreldes pärandiosadega, kuid pärandiosade suurused sellest tulenevalt ei muutu. Nii Eesti õiguse kui ka Saksa õiguse kohaselt on abikaasadel õigus võrdsetest osadest kõrvalekaldumine, kuid pärandiosade suuruseid kaaspärijad muuta ei saa.

Pärija on kohustatud maksma teistele pärijatele rahalise hüvitise, kui pärandvara jagamisel osutub ühele pärijale jääva vara väärtus suuremaks tema pärandiosast (PärS 2009 § 159 lg 4). Tegemist on imperatiivse normiga, mis ei luba lepingu pooltel kokku leppida teisiti, kui on sätestatud seaduses. I. Kulli sõnul võib normi kohustuslikkus olla väljendatud kas otsese keeluna teisiti kokku leppida või tuleneb see sätte sisust.⁶³ Seadusandja on pärijale ette näinud kohustuse maksta teistele pärijatele hüvitise, kui temale jääva vara väärtus on suurem. Kui abikaasad saavad kokkuleppe teel jagada vara nii, et ühele abikaasale jääva vara väärtus on suurem kui teisele abikaasale jääva vara väärtus ning üks abikaasa ei pea teisele abikaasale väärtuse vahet hüvitama (sellist kohustust asjaõigusseadus ette ei näe), siis pärandvara jagamisel (sh abikaasade ühisvara jagamine) kaaspärijad sellist kokkulepet teha ei saa.

⁶² H. Brox, W. – D. Walker. Äärenr 519; Johannes/Heinrich. BGB § 2042 *Auseinandersetzung*, rn 2. Münchener Kommentar zum BGB. Buch 5. Erbrecht. 6. Aufl 2013. Kättesaadav arvutivõrgus: www.beck-online.de (03.05.2015)

⁶³ I. Kull. Lepinguvabaduse põhimõte Euroopa ühtlustavas tsiviilõiguses ja Eesti tsiviilõiguse reform. Riigikogu toimetised 2/2000. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11654>. (03.05.2015)

4.2 Kohtuliku jagamise korral

4.2.1 Osade suuruse arvestamine kohtu poolt jagamisel

Abikaasadel oli võimalik osade võrdsusest kõrvalekaldumine, kuid seda võis teha vaid kohus (PKS 1995 § 19 lg 2). Nimetatud säte oli mõeldud vaid kohtulikus korras ühisvara jagamisele. V. Turkin on öelnud, et PKS 1995 § 19 lg 2 näol oli poolte võrdsusest kõrvalekaldumine lubatud üksnes seaduses täpselt fikseeritud ammendava loetelu alusel, mida kohtul polnud õigust laiendada.⁶⁴

Abikaasade ühisvara jagamisel loeti nende osad võrdseks, olenemata sellest, et üks abikaasa ei saanud sissetulekut seoses lapse kasvatamisega või muudel mõjuvatel põhjustel (PKS 1995 § 19 lg 1). V. Turkini sõnul ühisvara osade määramisel ei omanud tähtsust abikaasade erinevad tegevusalad ning sissetulekute suurused, aga ka laste kasvatamine ja/või töö koduses majapidamises ja sellest tulenev sissetuleku puudumine või vähesem panus ühisvara soetamisse.⁶⁵

Kohtuliku jagamise korral oli PKS 1995 § 19 tulenevalt osade võrdsusest kõrvalekaldumine kohtu diskretsiooniõigus. Abikaasadel oli õigus esitada hagi kohtusse ühisvara jagamise nõudes ning kohtul oli õigus kalduda kõrvale abikaasade osade võrdsusest. Riigikohus on öelnud, et kui kohus leidis, et esines asjaolusid abikaasade osade võrdsusest kõrvalekaldumiseks, pidi kohus põhjendama oma otsust ning viitama täpselt, millisel PKS 1995 § 19 lg 2 tulenevatel alustel ta seda leidis, samuti, millistel tõenditel kohtu otsus ja järeldused põhinesid.⁶⁶

Kohus võis kõrvale kalduda abikaasade osade võrdsusest: arvestades lapse või teise abikaasa tähelepanu vääriivat huvi; kui üks abikaasa ei olnud mõjuvate põhjusteta osalenud oma sissetuleku või tööga ühisvara omandamisel; kui ühisvara oli omandatud ühe abikaasa lahusvara arvel; kui abikaasa lahusvara väärtus oli abielu kestel oluliselt suurenenud teise abikaasa töö, rahaliste kulutuste või abikaasade ühisvara osa arvel (PKS 1995 § 19 lg 2).

Küll aga võis tekkida olukord, kus abikaasad leidsid ja ka kohus oli seisukohal, et mõlemal abikaasal oli õigus PKS 1995 § 19 lg 2 sätestatud asjaoludest tulenevalt kõrvale kalduda

⁶⁴ V. Turkin. Lk 33.

⁶⁵ V. Turkin. Lk 33.

⁶⁶ RKTko 10.06.2005, 3-2-1-61-05, p 12, 13.

abikaasade osade võrdsusest, siis on Riigikohus öelnud, et sellisel juhul võis kohus jagada abikaasade ühisvara võrdselt ning mis on kooskõlas seadusega.⁶⁷

PKS 2010 ei näe ette regulatsiooni abikaasa osade võrdsusest kõrvalekaldumiseks kohtuliku jagamise korral nagu seda oli PKS 1995 § 19. PKS 2010 § 37 lg 3 kohaselt võivad pooled leppida kokku ka ühisvara jagamise erinevas osas kui võrdsetes osades. PKS 2010 ei näe ette regulatsiooni olukorras, kus abikaasad ei jõua kokkuleppele, kuid tegelikkuses esineb asjaolu osade võrdsusest kõrvalekaldumiseks. Kohtul ei ole õigust kalduda osade võrdsusest kõrvale, kui abikaasade kokkuleppet selles osas ei ole.

Abikaasade ühisvaraks oli ka ühe abikaasa lahusvara arvel omandatud vara (PKS 1995 § 14 lg 1). PKS 2010 § 27 lg 2 p 3 kohaselt on sama vara aga määratletud lahusvarana. K. Piho kohtupraktika analüüsist selgub, et praktikas on tekitanud probleeme olukord, kus tulenevalt perekonnaseaduse rakendussätetele tuleb varaesemete kuulumine abikaasade ühis- või lahusvara hulka kindlaks teha varaeseme omandamise ajal kehtinud seaduse alusel, mistõttu tekkis PKS 2010 jõustumisel olukord, kus enne 01.07.2010 ühe abikaasa lahusvara arvelt omandatud vara on abikaasade ühisvara ja pärast 01.07.2010 lahusvara arvelt omandatud vara on abikaasa lahusvara, kuid PKS 2010 ei näe ette võimalust abikaasase ühisvara jagamisel kalduda kõrvale abikaasade osade võrdsuse põhimõttest, kui abikaasad ei ole selles eraldi kokku leppinud. Kohtud on siiski leidnud viisi, kuidas kohaldada vana PKS § 19 lg 2 p 3 kehtiva perekonnaseaduse alusel ühisvara jagamisel.⁶⁸

Riigikohus on nõustunud ringkonnakohtu arusaamaga, et põhimõtteliselt saab arvestada enne 1. juulit 2010 kehtinud PKS § 19 lg-s 2 sätestatud abikaasade osade võrdsusest kõrvalekaldumise aluseid ka pärast 1. juulit 2010 kehtima hakanud perekonnaseadusele ning leidis, et PKS 2010 § 210 lg 2 järgi saab määrata enne 1. juulit 2010 kehtinud perekonnaseaduse järgi nii eseme kuulumise abikaasade ühisvara hulka kui ka arvestada ühisvara jagades abikaasade osade võrdsusest kõrvalekaldumise aluseid juhul, kui ese omandati ja kõrvalekaldumise alus tekkis enne 1. juulit 2010.⁶⁹

Tallinna Ringkonnakohtu hinnangul kohaldatakse enne 01.07.2010 tekkinud asjaolule või toimingule PKS 1995 (PKS 2010 § 210 lg 2), mistõttu saab kohus PKS 2010 alusel abikaasade ühisvara jagades arvestada enne 01.07.2010 tekkinud asjaoluga, et ühisvara on

⁶⁷ RKTko 08.02.2000, 3-2-1-9-00.

⁶⁸ K. Piho. Ühisvara jagamine – maa- ja ringkonnakohtute praktika alates 1. juuli 2010. Riigikohtu õigusteabe osakond. Tartu 2013. Lk 18. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1465/Uhisvara_jagamine_K.Piho.pdf. (03.05.2015)

⁶⁹ RKTko 14.05.2014, 3-2-1-31-14, p 14.

omandatud ühe abikaasa lahusvara arvel ja seega abikaasade ühisvara jagamisel kalduda PKS § 19 lg 2 p 3 alusel kõrvale abikaasade osade võrdsuse põhimõttest, kui on tõendatud, et kinnistu omandati ühe abikaasa lahusvara arvel.⁷⁰

Järelikult on kohtutel õigus kohaldada PKS 1995 tulenevalt PKS 2010 § 210 lg-st 2, kuid sellisel juhul peab kumbki abikaasa tsiviilkohtumenetluse seadustiku⁷¹ (edaspidi TsMS) § 230 lg 1 lause 1 kohaselt tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded ja vastuväited. Teisisõnu abikaasa peab tõendama, et vara omandati tema lahusvara arvel. Sellisel juhul on kohtul võimalik hinnata, kas esineb abikaasade osade võrdsusest kõrvalekaldumiseks PKS 1995 § 19 tulenev alus ning seejärel kohus kujundab oma otsuse poolte väidetele, põhjendustele ja poolte esitatud tõenditele tuginedes.

Saksa õiguses toimub vara jagamine võimaluse korral kokkuleppe alusel. Kui aga abikaasad ei suuda kokkuleppele jõuda või nad ei ole üksmeelel, millistes osades peaks abikaasade ühisvara jagama või kui üks abikaasa tõi ühisvarasse rohkem kui teine (BGB § 1478), on abikaasadel võimalik pöörduda kohtusse.

Seega nii PKS 1995, PKS 2010 kui ka BGB kohaselt on võimalik ka kohtuliku ühisvara jagamise korral kalduda kõrvale osade võrdsuse põhimõttest.

Pärandvara jagatakse pärijate vahel vastavalt nende pärandiosale (PärS 2009 § 152 lg 1 lause 2), kuid siiski on võimalik pärandiosade jagunemine muus suuruses (tuvastushagi esitamine kohtusse). Riigikohus on öelnud, et: „Kuigi eelduslikult kuulub surnud abikaasa pärandvara hulka 1/2 mõttelist osa abikaasadele ühisomandina kuulunud esemetest, ei tähenda see seda, et üleelanud abikaasa ei saaks esitada tuvastushagi osade teistsuguse suuruse tuvastamiseks. Pärandvara koosseisu tuvastades saab määrata kindlaks, et mõnest abikaasade ühisvara hulka kuulunud esemest ei kuulu pärandvara hulka mitte 1/2 mõttelist osa, vaid teistsuguse suurusega mõtteline osa. Kolleegiumi arvates võib kohus ka pärandvara koosseisu määrares kalduda PKS 1995 § 19 lg-s 2 märgitud alustel kõrvale abikaasade osade võrdsusest.”⁷²

Seega on üleelanud abikaasal õigus esitada tuvastushagi, tuvastamaks, et tema pärandiosa on teistsugune, kui see oleks seadusjärgse pärimise korral pärimisseadusest tulenevalt. Õigus ühisvara koosseisu määramisel kalduda kõrvale abikaasade osade võrdsusest on võimalik kohaldada ka pärandvara koosseisu määramisel, kuivõrd abikaasade ühisvararežiim on seotud

⁷⁰ TlnRK 19.10.2012, 2-11-24794.

⁷¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 19.03.2015, 26

⁷² 3-2-1-151-09, p 15, aga ka 3-2-1-79-10, p 14. Riigikohus on antud seisukohal tuginenud enne 1. juulit 2010 kehtinud perekonnaseadusele, kuid selline seisukoht on kohaldatav ka kehtivale perekonnaseadusele.

ning sellest sõltub pärandvara koosseis. Kui kaaspärijate hulgas ei ole üleelanud abikaasat, siis kaaspärijad ei või kokkuleppe ega ka kohtuliku jagamise korral kõrvale kalduda seadusest tulenevate pärandvara osa suurustest.

4.2.2 Osade suuruse arvestamine kohtuliku kompromissi korral

Pooled võivad lõpetada hagimenetluse kohtuliku kompromissi sõlmimisega (TsMS § 4 lg 3 lause 1). TsMS § 430 lg 1 lause 1 kohaselt pooled võivad menetluse kuni hagi kohta tehtud lahendi jõustumiseni lõpetada kompromissiga. Kohtuliku kompromissi korral on tegemist hagimenetluse kestel pooltevahelise kokkuleppega, millega pooled soovivad lõpetada hagimenetluse.

Pooled esitavad kompromissilepingu allkirjastatuna kohtule või avaldavad kompromissi kohtule protokollis kandmiseks (TsMS § 430 lg 2). Pooled peavad kohtule esitama kompromissilepingu, millesse nad on kirja pannud kompromissi tingimused. Näiteks, abikaasad ei suutnud ühisvara kokkuleppel jagada ja vaidlesid mõlemale abikaasale jääva osa suuruse üle. Üks abikaasadest esitas abikaasade ühisvara jagamise hagi kohtusse. Kohtumenetluse käigus suutsid abikaasad siiski jõuda ühisele arusaamale ja leppisid kokku, et ühisvara jagatakse nii, et üks abikaasa saab 2/3 ja teine abikaasa 1/3. Nad esitasid kompromissilepingu kohtule kinnitamiseks ja hagimenetluse lõpetamiseks.

Kui abikaasad esitavad kompromissilepingu kohtule, on kohtul õigus, kuid mitte kohustus kinnitada abikaasadevaheline kompromiss. TsMS § 430 lg 3 lause 1 kohaselt ei kinnita kohus kompromissi, kui see on vastuolus heade kommetega või seadusega või rikub olulist avalikku huvi või kui kompromissi ei ole võimalik täita. TsMS § 430 lg 3 lause 2 kohaselt ei ole kohus kompromissiga seotud ega pea seda kinnitama perekonnaasjas. Tulenevalt eeltoodust peab üldjuhul kohus kompromissi kinnitama, välja arvatud TsMS § 430 lg 3 lauses 1 toodud asjaoludel, kuid perekonnaasjades kohtul kompromissi kinnitamise kohustust ei ole.

Riigikohus on öelnud, et kokkulepe kõrvalekaldumises abikaasade osade võrdsusest võib olla tühine ka heade kommetega vastuolu tõttu ning ka sellisel juhul on kohtul õigus ja kohustus ise kontrollida tehingu vastavust headele kommetele.⁷³ Riigikohus on öelnud, et tehing on vastuolus heade kommetega, kui see eksib ausalt ja õiglaselt mõtlevate inimeste õiglustunde ja väärtushinnangute ning õiguse üldpõhimõtete vastu tehingu tegemise ajal ning tehingu

⁷³ RKTko 15.11.2000, 3-2-1-118-00, aga ka 3-2-1-32-06, p 14.

heade kommete vastasus võib tuleneda kas tehingu eesmärgi heade kommete vastasusest või ühe poole ebamoraalsest käitumisest tehingu tegemise eesmärgil.⁷⁴

Lisaks eelnevale võib kokkulepe olla heade kommetega vastuolus TsÜS 2002 § 86 lg 2 järgi siis, kui pool teab või peab teadma tehingu tegemise ajal, et teine pool teeb tehingu tulenevalt oma erakorralisest vajadusest, sõltuvussuhtest, kogenematusesest või muust sellisest asjaolust, ja kui tehing on tehtud teise poole jaoks äärmiselt ebasoodsatel tingimustel või pooltele tulenevate vastastikuste kohustuste väärtus on heade kommete vastaselt tasakaalust väljas. Ka abikaasadevahelisest sõltuvussuhtest tulenevalt võib mõningatel juhtudel kokkulepe kõrvalekaldumises abikaasade osade võrdsusest olla tühine.

Riigikohus on öelnud, et: „[...] kuigi perekonnaseaduse 2010 § 37 lg 3 järgi jagatakse abikaasade ühisvara üldjuhul võrdsetes osades, võivad abikaasad viidatud sätte järgi kokku leppida ka ühisvara jagamise teistsuguses proportsioonis. Seetõttu ei ole iseenesest veel heade kommete vastaselt tasakaalust väljas ega ühele abikaasale äärmiselt ebasoodne abikaasade kokkulepe, kus abikaasade osad ühisvara jagamisel ei ole võrdsed. [...] Kolleegiumi hinnangul saab vara jagamise kokkuleppe heade kommete vastasuse hindamisel lähtuda ühelt poolt sellest, mida olnuks kummalgi abikaasal õigus seaduse järgi vara jagades saada, ning teiselt poolt sellest, mida kumbki abikaasa vara jagamise kokkuleppe alusel sai. Kui vara jagamise kokkuleppe järgi on ühe abikaasa jaoks vara jagamise tulemus ebaproportsionaalselt ebasoodne ning teine saab ebaproportsionaalse eelise, võib olla tegemist heade kommete vastase ühisvara jagamise kokkuleppega, kui on täidetud ka muud TsÜS 2002 § 86 lg-s 2 sätestatud tingimused.”⁷⁵ Seega on abikaasadel õigus kokku leppida teistsuguses ühisvara jagamisel abikaasadele jäävates osades ning kokkulepe, mille kohaselt üks abikaasa jääb äärmiselt ebasoodsasse positsiooni, ei ole veel tingimata tühine.

Kui kaaspärijad kohtumenetluse kestel suudavad saavutada üksmeelse kokkuleppe on ka neil võimalik esitada kompromissileping kohtule kinnitamiseks ning kohtumenetluse lõpetamiseks. Erinevalt abikaasade poolt kompromissilepingu esitamisel kohtule (perekonnaasi), on kaaspärijate kompromissilepingu esitamisel kohus seotud kompromissilepinguga ning peab selle kinnitama, kuivõrd tegemist ei ole perekonnaasjaga vaid pärimisasjaga. Kui kohus leiab kaaspärijatevahelise kompromissilepingu osas, et see vastab TsMS § 430 lg 3 lauses 1 toodud asjaoludele, ei pea kohus kompromissilepingut siiski kinnitama.

⁷⁴ RKTko 23.09.2005 3-2-1-80-05, p 23, aga ka RKTko 21.09.2008, 3-2-1-111-08, p 23.

⁷⁵ RKTko 25.09.2013 3-2-1-83-13, p 16.

Järelikult, kui esinevad TsMS § 430 lg 3 lauses 1 toodud tingimused, ei pea kohus kinnitama ei abikaasadevahelist ega ka kaaspärijatevahelist kompromissilepingut. Kui eelnimetatud tingimusi kompromissis ei esine, peab kohus kaaspärijatevahelise kompromissilepingu kinnitama, kuid abikaasadevahelise kompromissilepingu osas kohtul kompromissilepingu kinnitamise kohustust ei ole.

5. JAGAMISE VIIS JA VORMINÕUDED

5.1 Jagamise viis

Tulenevalt PKS 2010 §-st 39 kohaldatakse ühe abikaasa surma korral abikaasade ühisvara jagamisele pärimisseaduses sätestatud, mistõttu vara jagamise kokkulepete osas kaaspärijate (sh üleelanud abikaasa) vahel tuleb juhinduda pärimisseaduse regulatsioonist.

Enne 01.07.2010 kehtinud perekonnaseadus nägi abikaasade ühisvara jagamise viisid ette ammendavalt ning sellest tulenevalt oli võimalik kaks viisi – asja jagamine reaalosadeks (kaasomandi osade teke) ja asja andmine ühele või teisele abikaasale hüvitise maksmise kohustusega. AÕS § 77 lg-d 2-4 kohaldada ei saanud, sest perekonnaseadus ei näinud ette kaasomandi kohta käivate sätete (asjaõigusseaduses) kohaldamist abikaasade ühisvara jagamisel. Kehtiva perekonnaseadusega on lisandunud üks abikaasade ühisvara jagamise viis, kuivõrd kehtiv PKS 2010 § 37 lg 3 näeb ette kaasomandi kohta käivate sätete kohaldamist. Nüüd on abikaasadel võimalus müüa asi avalikul enampakkumisel või abikaasadevahelisel enampakkumisel.

Pärandvara ühisuse korral jagatakse ka pärandvara sarnaselt abikaasade ühisvara jagamisega kaaspärijate kokkuleppel (PärS 2009 § 152 lg 4). Pärandvara jagamise viisid tulenevad PärS 2009 §-st 159 lg 2-4, mis katavad AÕS §-s 77 loetletud jagamise viisid. Kui pärimisseaduses ei sätesta teisiti, kohaldatakse ka asjaõigusseadust (PärS 2009 § 152 lg 3). Kui abikaasade ühisvara jagamisel lähtuti asjaõigusseadusest tulenevate jagamise viisidega, siis pärandvara jagamisel peab lähtuma pärimisseaduses sätestatud jagamise viisidest.

Kuigi pärimisseaduses sätestatud jagamise viisid on sisuliselt samad, mis asjaõigusseaduses, sisaldab pärimisseadus ka selliseid sätteid, mida asjaõigusseadus ei sisalda, mistõttu erinevad abikaasade ühisvara jagamise viisid pärandvara jagamise viisidest ning ühe abikaasa surma korral abikaasade ühisvara jagamisel tuleb vastavate erinevustega arvestada.

Kuivõrd PKS 2010 § 37 lg 3 kohaselt peab abikaasade ühisvara jagamisel lähtuma AÕS-st ning ühe abikaasa surma korral PärS 2010-st, siis märgib autor, et AÕS reguleerib asjade jagamist, kuid AÕS ei sätesta, kuidas abikaasad peaksid kohustused ära jagama, mistõttu käesolevas peatükis käsitleb autor lisaks vara jagamise viisidele eraldi ka kohustuste jagamisega seonduvat.

Abikaasadel ja kaaspärijatel on õigus eelpool nimetatud viisidel (AÕS § 77, PärS 2009 § 159 lg 2-4) jagada ühisvara omavahel kokkuleppe teel, aga ka kokkuleppe võimatuse korral nõuda ühisvara jagamist kohtu teel lähtudes täpselt samadest viisidest. Kui abikaasad/kaaspärijad on otsustanud ühisvara jagada kohtu teel, siis on kohus seotud hakis toodud jagamise viisidega ning kui kostja leiab, et hakis toodud vara jagamise viis või viisid ei ole õiglasel, peab ta esitama vastuhagi ühisvara jagamiseks tema arvates õiglasel viisil või õiglastel viisidel. Riigikohus on selgitanud, et kohus otsustab AÕS § 77 lg 2 alusel kaasomandi jagamise viisi üle hageja nõudel ning seega saab kohus valida üksnes nende kaasomandi lõpetamise viiside vahel, mida on nõutud hakis või vastuhagis.⁷⁶

Saksa õiguses toimub abikaasade ühisvara ülejäägi jagamine vastavalt ühisuse sätete järgi (BGB § 1477 lg 1), millest tulenevad ka ühisvara jagamise viisid, milleks on eseme reaalosadeks jagamine ning kui reaalosadeks ei ole eset võimalik jagada, siis toimub ühise eseme müük avalikul enampakkumisel või osanikevahelisel enampakkumisel.

Saksa õiguse kohaselt jagatakse abikaasade vahel esemeid, mitte asju nagu Eesti õiguses on sätestatud. Saksa õiguses on eraldi ette nähtud norm ühise nõude müügiks, mistõttu ühisuse lõpetamisel ei saa jagada ainult asju, kuivõrd nõuded ja õigused ei ole asjad vaid esemed.

AÕS § 77 lg 2-4 kohaselt on ühisvara jagamise võimalikeks viisideks:

- asja reaalosadeks jagamine;
- asja jätmine ühele või mitmele kaasomanikule;
- vara jagamine avalikul või kaasomanikevahelisel enampakkumisel.

Asja reaalosadeks jagamisel peab lähtuma sellest, millise asjaga on tegemist. Vallasasju reaalosadeks üldjuhul jagada ei saa, kuna nad ei ole oma olemuselt jagatavad, st neid ei saa füüsiliselt osadeks jagada.

Teatavatel juhtudel on jagamine siiski võimalik, kui tegemist on asendatava asjaga TsÜS 2002 § 51 lg 1 mõttes. Kinnisasju on ka iseenesest võimalik reaalosadeks jagada. Riigikohus on öelnud, et: „Maatükist reaalosa eraldamisel e kinnisasja jagamisel tuleb arvestada maatüki olemust ja maakorralduse nõudeid. Näiteks on kinnisasi maakorraldusseaduse⁷⁷ § 13 lg 4 kohaselt jagamatu, kui jagamise tulemusena muutub võimatuks kinnisasja kasutamine vastavalt sihtotstarbele või kui ei ole võimalik moodustada katastriüksust. Küsimuse lahendamine, kas asja olemus võimaldab selle jagamist, hõlmab muuhulgas ka elukeskkonna

⁷⁶ RKTko 09.05.2006, 3-2-1-45-06, p 19.

⁷⁷ Maakorraldusseadus. – RT I 1995, 14, 169 ... RT I, 15.03.2014, 5

ja maastiku omapära hoidmise, otstarbeka juurdepääsutee tagamise, kinnisasja kiildumise ja ribasuse vältimise ning teede, liinide, muude ehitiste ja maaparandussüsteemide otstarbeka kasutamise võimaluse hindamist.⁷⁸ Lisaks sellele leidis riigikohus, et asja jagamisel reaalosadeks peab arvestama ka asjaoluga, kas ehitise osad säilitaksid oma kompleksuse ning kasutusotstarbe ka juhul, kui ehitise üks osadest näiteks häviks, st kas ehitise osad saavad eksisteerida ilma kummagi poole osata.⁷⁹

Seega on võimalik jagada kinnisasi abikaasade vahel selliselt, et ühele abikaasale jääb ehitisest ning maatükist üks iseseisev osa ning teisele abikaasale teine osa. Kinnisasja on võimalik jagada ka korteriomanditeks. Riigikohus on seisukohal, et kuigi korteriomandi puhul säilib korteriomandil ka kaasomand, on kinnisasja ja sellel asuva elamu jagamine korteriomanditeks üks asja reaalosadeks jagamise viise, mistõttu on võimalik lõpetada kaasomand asjale, jagades selle korteriomanditeks.⁸⁰

Ka pärandvara hulka kuuluvat eset on võimalik jagada reaalosadeks (PärS 2009 § 159 lg 2). Kuna PärS 2009 erisätteid reaalosadeks jagamise osas ette ei näe, toimub reaalosadeks jagamine täpselt samamoodi nagu AÕS-es.

BGB § 752 kohaselt on eset võimalik jagada reaalosadeks jagamise teel siis, kui ühine ese või mitme ühise eseme korral on need võimalik ilma väärtuse vähenemiseta jagada osanike osadele vastavateks liiki osadeks.

Järelikult nii PKS 2010 ja AÕS, PärS 2009 kui ka BGB kohaselt on võimalik esemed jagada reaalosadeks.

Kui asja olemuse tõttu ei ole võimalik asja jagada (nt vallasasjad, aga ka kinnisasjad), siis on üheks võimalikuks ühisvara jagamise viisiks vastav asi jätta ühele abikaasale ning üks abikaasa peaks teisele abikaasale välja maksma teise abikaasa osa rahas, kuivõrd teine abikaasa kaotab omandi asjale. Eesti Vabariigi põhiseaduse⁸¹ (edaspidi PS) § 32 kohaselt on igatüüpi omand puutumatu ja võrdselt kaitstud ning omandit võib omaniku nõusolekuta võõrandada ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras üldistes huvides õiglase ja kohese hüvituse eest. Kuna üks abikaasa kaotab antud jagamise viisi puhul omandi asjale, on tegemist intensiivse PS §-st 32 tuleneva omandipuutumatus põhimõtte riivega. Riigikohus on leidnud, et AÕS § 77 on kooskõlas PS §-ga 32, sest annab võimaluse arvestada kõigi

⁷⁸ RKTko 15.12.2003, 3-2-1-103-03, p 26.

⁷⁹ RKTko 29.05.2012, 3-2-1-61-12, p 12.

⁸⁰ RKTko 21.12.2004, 3-2-1-143-04, p 18.

⁸¹ Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2

kaasomanike huve ning tagab neile võimaluse saada oma osa eest õiglase ja kohene hüvitis.⁸² Seega kui abikaasalt võetakse omand asjale tema tahte vastaselt, kuid ta saab selle eest õiglase hüvitise, ei ole tegemist PS §-i 32 vastuoluga.

Autor märgib, et abikaasad võivad kokkuleppega kõrvale kalduda õiglase hüvitise maksmise kohustusest juhul, kui abikaasad soovivad, et asi jääks ühe abikaasa omandisse ning teine abikaasa ei taha hüvitist kaotatud omandi eest ning kui selline on abikaasade tahe. Juhul, kui pooled on kokku leppinud selles, et üks abikaasa saab asja omanikuks ning peab maksma teisele abikaasale tema osa rahas ehk hüvitise omandi kaotamise eest, siis riigikohtu hinnangul peab arvestama kaasomandis oleva asja väärtust tervikuna ja alles siis arvestama selle alusel välja kaasomaniku osa rahas tema mõttelise osa suuruse alusel. Samuti peab lähtuma seejuures kaasomandis oleva asja kui terviku, mitte nt ainuüksi mõttelise osa, harilikust väärtusest.⁸³

Ese antakse ühele kaaspärijale, kui eset ei ole võimalik reaalosadeks jagada või kui pärijate kaasomandisse jätmine ei võimaldaks eset otstarbekalt kasutada (PärS 2009 § 159 lg 2). Autor toob näite. Pärandvara hulka kuulub kinnistu, millel asub maja. Maja ühes otsas on sissekäik ja teises otsas samuti. Maja oli ehitatud põhimõttel, et maja koosneb kahest osast ning mõlemas osas on võimalik eraldiseisvalt elada. Pärandaja elas maja ühes pooles ning teises pooles elas üürnik. Pärandaja surma hetkeks oli üürnik lahkunud. Kahe kaaspärija vahel toimub pärandvara jagamine. Kinnistu jagatakse reaalosadeks (üks majapool jääb ühele kaaspärijale ning teine majapool teisele kaaspärijale) ning jagamisele läheb muuhulgas ka majas asuvad vallasasjad. Mõlemas majapooles asuvad köögis lauad ja toolid, mis kuuluvad kaaspärijate vahel jagamisele. Otstarbekam on jätta ühes majapooles asuvad lauad ja toolid sellele kaaspärijale, kellele vastav majapool jagatud sai ning teises majapooles asuvad lauad ja toolid teisele kaaspärijale. Kuna mõlemas majapooles on olemas köögimööbel, siis ei ole kuidagi otstarbekas vastavaid vallasasju jätta kaaspärijate kaasomandisse.

Seega PKS 2010 ja AÕS kohaselt on antud abikaasadel muud võimalikud viisid ühisvara jagamiseks, kui eset ei ole võimalik reaalosaks jagada. PärS 2009 näeb aga ette, et kui reaalosadeks ei ole eset võimalik jagada, siis peab vastava eseme jätma ühele kaaspärijale, mistõttu kaaspärijatele ei ole antud võimalust valida muu vara jagamise viisi vahel.

Kolmas viis on asja jagamine avalikul või kaasomanikevahelisel enampakkumisel. Avaliku enampakkumise korral müüvad abikaasad asja kolmandale isikule. Selline kokkulepe

⁸² RKTko 11.12.2002, 3-2-1-140-02, p 13. Vt ka RKTko 09.02.2006, 3-2-1-168-05, p 9.

⁸³ RKTko 17.10.2005, 3-2-1-102-05, p 16. Vt ka 3-2-1-168-05, p10.

jagamise viis võib P. Varuli hinnangul tulla sellest, et kumbi abikaasa ei soovi jääda asja kaasomanikuks või kumbki abikaasa ei soovi saada asja omanikuks.⁸⁴

Enampakkumise läbiviimisega on võimalik saada suurem summa asja müümisel, kuid P. Varuli'i sõnul on abikaasade vahel ühise kokkuleppega võimalik asi müüa kolmandale isikule ka enampakkumist korraldamata, kuivõrd abikaasad ei ole seotud AÕS §-s 77 märgitud jagamise viisidega.⁸⁵ Enampakkumise korraldamiseta ei pruugi abikaasad siiski saada rohkem raha asja müümisel kui asja müümisel enampakkumisel.

Kui mõlemad abikaasad soovivad asja endale, on neil võimalus korraldada abikaasadevaheline enampakkumine, kus asi jääb abikaasale, kes on nõus rohkem maksma. Sellise jagamise viisi tulemus on sisuliselt siiski sarnane asja jätmisega ühele abikaasale. Erinevus tuleneb sellest, et asja jätmisega ühele abikaasale tuleb teisele abikaasale maksta õiglast hüvitist omandi kaotuse eest, kuid enampakkumise puhul sõltub nõ hüvitis sellest, kui palju üks või teine abikaasa on asja eest nõus maksma.

PärS 2009 § 159 lg-st 3 tuleneb, et kui pärijad ei jõua kokkuleppele, kellele ese anda, müüakse see avalikul või pärijatevahelisel enampakkumisel ja saadud raha jagatakse pärijate vahel võrdeliselt nende pärandiosa suurusega.

Avalikul enampakkumisel võivad kaaspärijad eseme müüa siis, kui keegi neist ei soovi eset omale. Pärijatevahelisel enampakkumisel aga siis, kui on mitu pärijat, kes sooviks asja omale ning seda sellepärast, et eseme jagamine oleks õiglane ja antaks võimalus kõigile kaaspärijatele eseme omandamiseks.

Perekonnale erilise mälestusväärtusega asju pärandvara jagamisel ei müüda, kui kas või üks pärija on selle vastu (PärS 2009 § 160). Sellisel juhul müüakse ese pärijatevahelisel enampakkumisel.

Seega PärS 2009 §-dest 159 lg 3 ja 160 tuleneb kohustuslik vara jagamise viis, kui kaaspärijad ei jõua kokkuleppele selles osas, kellele ese anda või kui üks kaaspärijatest on vastu perekonnale erilise mälestusväärtusega asja müümisel. PKS 2010 ega AÕS sellist kohustuslikkust ette ei näe.

Kogumisse kuuluvaid asju ei või pärandvara jagamisel üksteisest eraldada, kui kas või üks pärija on eraldamise vastu või kui testamendist või pärimislepingust ei tulene teisiti (PärS 2009 § 159 lg 5). Kui testamendi või pärimislepinguga ei ole määratud teisiti, on kaaspärijatel

⁸⁴ P. Varul. AÕS-komm. § 77, komm 3.3.4.

⁸⁵ P. Varul. AÕS-komm. § 77, komm 3.3.4.

õigus kokkuleppe teel võimalik kogumisse kuuluvaid asju üksteisest eraldada ning jagada need kaaspärijate vahel ära. Kaaspärijad peavad kokkuleppe sõlmimisel olema kõik üksmeelel kogumisse kuuluvate asjade eraldamise osas, kuivõrd vastavat kokkulepet ei saa sõlmida kui üks kaaspärijatest on sellele vastu. Kui kokkulepet kaaspärijate vahel ei sünni, on võimalik ese müüa avalikul või kaaspärijatevahelisel enampakkumisel.

BGB § 753 lg 1 kohaselt kui reaalosadeks jagamine on välistatud, toimub ühisuse lõpetamine ühise eseme müümisega, kinnisasjade puhul sundenampakkumise teel ning kui võõrandamine kolmandale isikule ei ole kohane, siis osanike vahel toimuva enampakkumise teel. Ühiste nõuete müük on lubatud üksnes sellisel juhul, kui nõuded on muutunud sissenõutavaks (BGB § 754).

Seega nii PKS 2010 ja AÕS, PärS 2009 kui ka BGB kohaselt on võimalik ese müüa kas avalikul või abikaasade/kaaspärijatevahelisel enampakkumisel.

Käesoleva töö 1. peatükis selgitas autor välja, et nii ühisvara kui ka pärandvara koosnevad nii asjadest, õigustest kui ka kohustustest, seega abikaasade ning kaaspärijate vahel peab ära jagama lisaks esemetele ka kohustused.

Kuna jagamise viiside puhul sätestab AÕS vaid asjade jagamise ning mille hulka ei kuulu kohustused, peab autor vajalikuks käsitleda ka kohustuste jagamise temaatikat nii ühisvara jagamise kui ka pärandvara jagamise korral.

Kohustuste jagamisele kohaldatakse võlaõigusseaduses kohustuste ülemineku kohta sätestatud (PKS 2010 § 38). PKS 2010 § 38 viitab VÕS 9. peatüki §§ 175-178.

VÕS § 175 lg 1 kohaselt võib kolmas isik võlausaldajaga sõlmitud lepingu alusel üle võtta võlgniku kohustuse nii, et kolmas isik astub senise võlgniku asemele. VÕS § 175 lg 2 kohaselt võib kolmas isik võlgniku kohustuse üle võtta ka võlgnikuga sõlmitud lepingu alusel, kuid kohustus läheb üle üksnes tingimusel, et võlausaldaja sellega nõustub.

VÕS kommentaaride kohaselt on kohustuse ülevõtmise näol tegemist käsutustehinguga, millest ei tulene ülevõtmise põhjus (reeglina teatav senise ja uue võlgniku vaheline kokkulepe, mille täitmiseks on vajalik teatava võlaõigusliku kohustuse üleandmine seniselt võlgnikult üle kohustuse ülevõtjale).⁸⁶ Lepinguliste kohustuste ülevõtmisel kohaldub VÕS § 179, mille lõike 1 kohaselt on sarnaselt VÕS §-ga 175 vaja teise lepingupoole nõusolekut.

⁸⁶ M. Käerdi. VÕS § 175 komm. 3 ja 4.1.

Autor toob näite. Abikaasade ühisvaras on kaks kinnistut. Üks abikaasadest on enda nimele võtnud kaks laenulepingut, ühe laenulepingu ühele kinnistule ja teise laenulepingu teisele kinnistule. Ühisvara jagamise käigus soovib teine abikaasa jagada ühisvara niimoodi, et üks nendest kinnistutest jääks tema omandisse koos laenulepingust tulenevate kohustustega. Teisel abikaasal on aga mitmeid isiklikke võlakohustusi, mille osas on alustatud mitmeid täitemenetlusi. Kohustuste jagamisel peab lähtuma VÕS §-st 179, aga ka §-st 175, millest tulenevalt on vajalik panga nõusolek ja kinnitus, et pank aktsepteerib teist abikaasat laenuvõtjana. Antud näite puhul pank ilmselt ei anna nõusolekut laenulepingust tulenevate kohustuste ülevõtmiseks, millest tulenevalt ei saa abikaasade ühisvaras olevaid kinnistuid jagada sellisel viisil, et üks või mõlemad kinnistud jääksid teise abikaasa omandisse ilma laenulepingust tulenevate kohustusteta, kuivõrd selline jagamise viis on äärmiselt ebaõiglane ühe abikaasa suhtes.

Seega kohustuste ülemineku regulatsioonist tulenevalt võib sõltuda ka abikaasade ühisvara jagamise viis.

PärS 2009 ei sätesta kohustuste jagamist ega viita ka VÕS-le. Kas pärimisseadusesse peaks kohustuste jagamise normid või vähemalt, sarnaselt PKS 2010 § 38, viite VÕS-le lisama?

Autor on seisukohal, et pärimisseaduses ei ole vajalik reguleerida kohustuste jagamist, kuivõrd kaaspärijad on juba seadusest tulenevalt kohustuste täitmise eest solidaarselt vastutavad (PärS 2009 § 148 lg 2 lause 2), mistõttu võlausaldajad ei satu nõrgemasse positsiooni, kui kaaspärijad otsustavad oma sisesuhtest tulenevalt kuidas ja kelle vahel pärandvaral lasuvad kohustused jagunevad.

Hea on siiski see, et perekonnaseaduses on kohustuste jagamisel VÕS-le viitav säte, sest abikaasad ei ole automaatselt seadusest tulenevalt solidaarvõlgnikud, vaid siis, kui nad on sellise kohustuse endale võtnud (PKS 2010 § 33).

5.2 Jagamise vorminõuded

Jagamine saab toimuda kahel viisil: kokkuleppe või kohtu teel. Jagamise kokkuleppe on leping abikaasade/kaaspärijate vahel. Tegemist on sisuliselt kahe/mitmepoolse tehinguga, mis sisaldab kindla õigusliku tagajärje kaasatoomisele suunatud tahteavaldusi (TsÜS 2002 § 67).

Jagamise kokkuleppega lepivad abikaasad/kaaspärijad kokku ühisvara jagamise viisid ning tingimused.

Riigikohus on öelnud küll PKS 1995 pinnalt, kuid antud seisukoht on kohaldatav ka kehtiva perekonnaseaduse puhul, et kehtiva kokkuleppega jagatud abikaasade ühisvara kohus abikaasa nõudel enam jagada ei saa.⁸⁷ Sellest järelduvalt saab kohus ühisvara jagada pooltevahelise kokkuleppe olemasolul vaid siis, kui nimetatud kokkulepe on seadusest tulenevalt tühine. Kui abikaasade ühisvara jagamisel on tühine üks osa jagamiskokkuleppest, siis ei saa eeldada, et ülejäänud osa jagamiskokkuleppest on kehtiv. Riigikohus on öelnud, et: „Olukorras, kus ühele abikaasale jääva asja osas on kokkuleppe vorminõude rikkumise tõttu tühine, ei saa eeldada, et abikaasa oleks sõlminud ühisvara jagamise kokkuleppe ka siis, kui kokkuleppega ei oleks temale seda asja jäetud. Abikaasade ühisvara jagamise kokkuleppe mõtteks on jagada abikaasade vahel kogu lepingus nimetatud vara. Seega, kui seadusest tuleneva vorminõude tõttu ei saanud pooled jagada korterit kui vallasasja notariaalselt tõestamata kokkuleppe alusel, on ühisvara jagamise kokkuleppe tervikuna tühine ja kohus peab kogu kokkuleppega hõlmatud vara vaidluse korral jagama.”⁸⁸

Abikaasadevaheline ühisvara jagamine võib olla tühine mitmetel seadusest tulenevatel tingimustel, eelkõige vorminõuete mittejärgimisest aga ka heade kommetega vastuolu tõttu (vt 4.2.2). Näiteks, abikaasad sõlmivad kirjaliku kokkuleppe, et ühele abikaasale jääb kinnistu väärtusega 300 000 eurot ning teisele abikaasale korter väärtusega 50 000 eurot ning muuhulgas jääb ühele abikaasale traktor ning teisele abikaasale maastur. Kuna AÕS §-st 119 tulenevalt peab tehing, millega kohustatakse omandama või võõrandama kinnisasja, olema notariaalselt tõestatud, siis vastavat vorminõuet rikkuv kokkuleppe on tühine ja ka abikaasade kokkuleppe terves ulatuses on seega tühine. Riigikohus on öelnud, et seadusest tuleneva vorminõude järgimata jätmine on asjaolu, mida kohus peab arvestama sõltumata sellest, kas pooled sellele selgesõnaliselt tuginevad ning et kohus ei saa lahendada asja lepingu alusel, mille kehtivust seadus imperatiivselt ei tunnusta.⁸⁹ Isegi kui kumbki abikaasa ei tugine kokkuleppe tühisusele vorminõuete järgimata jätmise tõttu, peab kohus omal algatusel seda ise kontrollima.

Abikaasade ühisomandis oleva kinnisasja jagamise leping tuleb tõestada notariaalselt (PKS 1995 § 18 lg 4). Kui ühisvara jagamise kokkuleppe sisaldas kinnisasja jagamist, pidi nimetatud

⁸⁷ RKTko 05.11.2008, 3-2-1-82-08, p 14.

⁸⁸ 3-2-1-82-08, p 16. Riigikohus on oma seisukoha kujundanud TsÜS (1994) § 68 pinnalt. Autor märgib, et nimetatud seisukoht on kohaldatav ka kehtiva TsÜS § 85 alusel, kuivõrd nimetatud sätted on sisuliselt samad.

⁸⁹ RKTko 08.05.2006, 3-2-1-32-06, p 14.

kokkulepe olema notariaalselt tõestatud vormis. Kehtiv perekonnaseadus sellist sätet ei sisalda, kuid lähtudes sellest, et ühisvara jagamisel peab kohaldama asjaõigusseadust (PKS § 37 lg 3), siis AÕS § 119 lg 1 näeb ette täpselt samasuguse vorminõude, mistõttu ka kehtiva perekonnaseaduse ja asjaõigusseaduse kohaselt peab kokkulepe, millega jagatakse mh ka kinnisasja, olema notariaalselt tõestatud.

Nimetatud perekonnaõiguse muudatus tulenes sellest, et oma olemuselt kinnisasjaga seonduvad tehingud kuuluvad asjaõiguse valdkonda, mistõttu on sellised tehingud reguleeritud just asjaõigusseadusega. Perekonnaseadusega ei ole seega mõttekas uuesti reguleerida kinnisasjaga seonduvaid tehinguid, sh ka vorminõuet.

Ka BGB sätted, mis reguleerivad abikaasade ühisvara jagamist, ei sisalda kokkuleppe suhtes kohustuslikku vorminõuet. Kui kokkuleppes sisaldub kinnisasja jagamine, siis tuleb lähtuda asjaõiguslikest normidest.

Kinnisomandi ülekandmiseks nõutav võõrandaja ja omandaja vaheline kokkulepe (asjaõigusleping) peab olema tehtud mõlema osapoole samaaegsel kohaloleku pädevas ametiasutuses (BGB § 925 lg 1 lause 1). Sama paragrahvi teise lause kohaselt on asjaõiguslepingu tegemiseks pädev iga notar ning asjaõiguslepingu võib teha ka kohtulikus kompromissis.

Tehing, millel puudub seaduses ettenähtud vorm, on tühine (BGB § 125). BGB § 313 kohaselt peab leping, millega üks poole kohustub kinnisomandi üle kandma või omandama, olema notariaalselt tõestatud ning ilma seda vormi järgimata sõlmitud leping muutub asjaõiguslepingu sõlmimise ja kinnistusraamatusse kandmisega kogu sisult kehtivaks. Saksa õiguse kohaselt peab seega nii kohustustehing kui ka käsutustehing olema notariaalselt tõestatud vormis. Kui kohustustehing ei ole seaduses sätestatud kohustuslikus vormis, ei ole tehing iseenesest veel tühine. Kui käsutustehingu puhul ei ole järgitud seaduses sätestatud kohustuslikku vorminõuet, on tehing tühine.

Eesti õiguses peavad nii kohustus- kui käsutustehing olema notariaalselt tõestatud vormis (AÕS § 119 lg 1) ja samamoodi Saksa õigusega, on tehing tühine kui käsutustehing ei ole notariaalselt tõestatud vormis. Kui kohustustehing ei ole notariaalselt tõestatud vormis, siis samamoodi nagu BGB § 313, annab ka AÕS § 119 lg 2 võimaluse vorminõuet järgimata tehtud kohustustehingu kehtivaks muutumise, kui tehingu täitmiseks on sõlmitud asjaõigusleping ja tehtud vastav kanne kinnistusraamatusse.

Enne 01.01.2009 kehtinud PärS § 145 lg 1 kohaselt tuli pärandvara jagamise leping sõlmida notariaalselt tõestatud vormis, kui jagatava pärandvara hulka kuulus kinnisasi. Sarnaselt perekonnaõiguse muudatusega, ei ole ka kehtivas pärimisseaduses enam vastavat sätet, mistõttu kohaldamisele kuulub AÕS § 119 lg 1. Seega kaaspärijatevaheline kokkulepe peab olema notariaalselt tõestatud, kui kokkuleppega jagatakse peale muu vara ka kinnisasja. Saksa õiguses on kohustuslik vorminõue vaid asjaõiguslepingul, kui jagatakse kinnisasja ning kokkuleppel endal ei ole kohustuslikku vorminõuet.

Seega nii Eesti õiguse kui ka Saksa õiguse kohaselt võib jagamine toimuda ükskõik millises vormis, kuid kui jagatakse kinnisasja, siis peab selline jagamine abikaasade/kaaspärijate vahel olema notariaalselt tõestatud vormis.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö põhieesmärgiks oli analüüsida ja anda hinnang PKS 2010 § 39 vajalikkusele ja selles toodud põhimõttele, mille kohaselt abikaasade ühisvara jagamisele pärast ühe abikaasa surma kohaldatakse kaaspärijate kohta pärimisseaduses sätestatud. Hinnang PKS 2010 §-le 39 kujunes läbi abikaasade varaühisuse ja pärandvara ühisuse jagamise põhimõtete võrdluse.

Analüüsi tulemusena selgus, et teoreetilisest aspektist lähtuvalt on PKS 2010 ja PärS 2009 vaheline viitenorm (PKS 2010 § 39) hea, sest lisaks asjaõigusseadusele sisaldab pärimisseadus erinorme, mis on üleelanud abikaasale kasulikud ja soodsad.

Autor käsitles abikaasade varaühisuse ja pärandvara ühisuse jagamise põhimõtete võrdluses järgmisi teemasid: abikaasade ühisvararežiim ja pärandvara ühisus, ühisvara jagamine kui varasuhte lõpetamine, jagatava vara koosseisu ja väärtuse määratlemise põhimõtted, jagamise aluseks oleva osa suurusest lähtumine, jagamise viis ja vorminõuded.

Nimetatud teemade analüüsimisest nähtus, et perekonnaõiguse muudatus PKS 2010 § 39 näol tõi kaasa mõningad erinevused abikaasade ühisvara jagamisele ühe abikaasa surma korral. Samas, teatud põhimõtted jäid muutumatuks. Põhieesmärgist tulenevalt andis autor hinnangu eeltoodud erisustele selles osas, kas erisused on üleelanud abikaasa jaoks soodsad või ebasoodsad. Põhijäreldused, miks PKS 2010 § 39 on üleelanud abikaasale soodsam või teatud juhtudel ebasoodsad, on alljärgnevad.

Abikaasade ühisvararežiimi ja pärandvara ühisuse võrdlemisel selgus, et abikaasade varaühisus ning pärandvara ühisus on mõlemad oma olemuselt ühisomandid. PKS 2010 § 39 kehtestamisega ei muutunud ühise omandi liik. Kuigi mõlema puhul on tegemist ühisomandiga, selgus analüüsi käigus tõsiasi, et jagamise ajal ühisvara osa ning pärandvara osa käsutusõigust reguleerivate sätete osas esines erinevus. Abikaasad ei saa oma osa abikaasade ühisvaras vabalt käsutada, kuid kaaspärijad oma osa pärandvarast saavad. Tulenevalt PKS 2010 §-st 39 on nüüd üleelanud abikaasal samuti õigus oma osa abikaasade ühisvarast vabalt käsutada ning lisaks sellele ka oma osa pärandvarast. Üleelanud abikaasa suhtes on see hea, sest tema abikaasade ühisvara osa käsutusõiguse piirang perekonnaõiguse muudatusest lähtuvalt kadus.

Üksikute esemete käsutusõiguse osas sattus üleelanud abikaasa halvemasse seisut, sest pärimisseadus keelab üksikute esemete iseseisvalt käsutamise õiguse. Abikaasadel oli

sisuliselt õigus üksikuid esemeid abikaasade ühisvaras teise abikaasa nõusolekul iseseisvalt käsutada. Kaaspärijad saavad üksikuid esemeid käsutada vaid ühiselt.

Abikaasade ühisvara koosseisu kuuluvad vaid asjad ning õigused. Kohustused arvestatakse ühisvara jagamisel eraldi. Pärandvara koosseisu kuuluvad aga nii asjad ja õigused kui ka kohustused. Teoreetilises mõttes erinevad ühisvara ning pärandvara koosseis kohustuste osas, kuid sisuliselt PKS 2010 § 39 õiguslikus korras muudatust ei toonud. Igal juhul arvestatakse vara jagamisel asjade, õiguste ja kohustustega.

Abikaasade ühisvara on üldjuhul võimalik jagada alles siis, kui varasuhe abikaasade vahel on lõppenud. Samas on seadusandja andnud võimaluse hagi esitamisega kohtusse samaaegselt varasuhe lõpetada ja vara jagada. Analüüsi tulemusena selgus, et nii PKS 1995 ja PKS 2010 kohaselt lõppeb varasuhe kolmel alusel (abielu kestel, lahutamisel ja ühe abikaasa surma korral). PKS 1995 regulatsioonist lähtuvalt varaühisuse lõppedes ühe abikaasa surmaga ei olnud ühisvara jagamine aga perekonnaseadusest lähtuvalt võimalik ning ühisvara jagamisele pidi kohaldama asjaõigusseadust. PKS 2010 regulatsiooni kohaselt jagatakse abikaasade ühisvara pärimisseaduse sätete alusel. Sellest tulenevalt selgus, et abikaasade varaühisus ei lõpe. Varaühisus lõpeb alles kaaspärijatevahelise pärandvara jagamise tulemusena ehk varaühisus lõpetatakse samaaegselt pärandvara jagamisega. Varasuhte lõppemine enne jagamist on üldjuhul oluline eelkõige seetõttu, et ühisvara jagatakse varasuhte lõppemise ajahetkega. Perekonnaõiguse muudatus siiski abikaasat antud olukorras halvemasse positsiooni ei pane, sest pärandvara koosseis määratakse kindlaks pärandi avanemise ajahetkega (ühe abikaasa surm), mistõttu ei oma tähtsust see, et varasuhe lõpetatakse alles jagamisega.

Jagatava vara koosseisu ja väärtuse määratlemise põhimõtte analüüsimisel selgus, et PKS 2010 § 39 asetab üleelanud abikaasa üldjuhul paremasse seisu, kui ta oleks PKS 1995 kehtivuse ajal olnud, sest pärimisseadus sisaldab mitmeid erinevusi, mida AÕS ei sisalda.

Jagatava vara väärtuse kindlaksmääramisel peab arvestama pärimisseaduses sätestatud tasu pärandaja abistamise eest ning eelpärandi regulatsioonidega (PärS 2009 §§ 158, 162jj). Eelpärand võib pärandvara puhul mõjutada nii koosseisu kui ka väärtust. Seega abikaasade ühisvara jagamisele PärS 2009 §§ 158, 162 jj ei kohaldu ning ei kohaldunud ka PKS 1995 kehtivuse ajal, kui ühisvara jagati ühe abikaasa surma korral asjaõigusseadusest lähtuvalt, sest asjaõigusseadus nimetatud norme ei sisalda. Üleelanud abikaasa jaoks on hea see, et eelpärandi arvestamine pärandvara koosseisu ja väärtuse määratlemisel võib koosseisu ja väärtust suurendada, kui eelpärandi saanud kaaspärija annab eelpärandi jagatava pärandvara

hulka. Kui kaaspärija eelpärandit jagatava vara hulka ei anna, väheneb pärandvara väärtus eelpärandi väärtuse võrra. Tasu pärandaja abistamise näol on üleelanud abikaasa jaoks halb, sest tasuga pärandaja abistamise eest arvestamisel pärandvara väärtus väheneb tasu väärtuse võrra.

Muutumatuks jäi PKS 2010 § 39 kehtestamisega see, et nii abikaasade ühisvara kui pärandvara koosseis määratakse kindlaks perekonnaseaduse alusel ja et abikaasade ühisvara koosseis määratakse kindlaks varasuhte lõppemise seisuga (ühe abikaasa surm), pärandvara koosseis aga pärandi avanemise hetkega (pärand avaneb isiku surma korral). Jagatava vara väärtus määratakse nii abikaasade ühisvara kui pärandvara puhul kindlaks jagamise aja hetkega. Selles osas üleelanud abikaasa ei ole halvemasse seisu sattunud.

Jagamise aluseks oleva osa suurusel lähtumise põhimõtte analüüsimise osas selgus, et nii PKS 1995 kui ka PKS 2010 kohaselt on abikaasadel õigus poolele osale abikaasade ühisvarast ja ühisvara jagamisel on abikaasadel võimalik nii kokkuleppe teel kui ka kohtuliku jagamise korral (kohtul on selline õigus vaid teatud juhtudel) kõrvale kalduda osade võrdsusest. Abikaasade ühisvara jagamisel ühe abikaasa surma korral, lähtudes pärimisseadusest sätestatust, kaaspärijatel pärandiosade suurusel kõrvalekaldumise õigust ei ole. Üleelanud abikaasal jääb siiski õigus esitada kohtusse tuvastushagi, kus kohtul on õigus ka pärandvara koosseisu määramisel kalduda kõrvale abikaasade osade võrdsusest, mistõttu perekonnaõiguse muudatus üleelanud abikaasat ebasoodsamasse seisu, võrreldes PKS 1995-ga, ei asetanud.

Kui abikaasad või kaaspärijad on kohtumenetluse jooksul jõudnud kompromissile ühisvara või pärandvara jagamise ning ühisvara või pärandvara osade suhtes, siis kohus üldjuhul peab kompromissi poolte vahel kinnitama. Teatavatel juhtudel ei pea kohus kompromissiettepanekut kinnitama, eelkõige kui kokkulepe on vastuolus hea usu põhimõttega. Nimetatud põhimõtte kehtib nii abikaasade ühisvara jagamise kompromissi puhul, kui ka üleelanud abikaasa ja teiste kaaspärijate vahel pärandvara jagamise kompromissi puhul. PKS 2010 § 39 selles osas muudatusi kaasa ei toonud.

Jagamise viiside analüüsimise osas selgus, et sisuliselt on abikaasade ühisvara ja pärandvara jagamise viisid samad. Erinevus seisneb aga selles, et pärimisseadus sisaldab jagamise viiside osas erinorme (PärS 2009 § 159 lg 2, 3, 5), mis üleelanud abikaasa seisukohast lähtuvalt on head. PärS 2009 § 159 lg 2, 3, 5 näevad ette kindlad jagamise viisi järjekorrad juhuks, kui kaaspärijad ei suuda jõuda kokkuleppele. Eelpool nimetatud sätted annavad üleelanud abikaasale lisakindluse, et jagamisel olev vara jääb perekonda ning vaidluste esinemisel kaaspärijate vahel ei müüda vara kohe kolmandatele isikutele.

Kohustuste jagamise analüüsimisel selgus tõsiasi, et kui kohustused jagatakse abikaasade vahel, siis on oluline võlausaldajalt nõusoleku saamine, kuivõrd abikaasad ei ole seadusest tulenevalt automaatselt solidaarvõlgnikud ning võlausaldaja nõusolekust võib sõltuda ühisvara jagamise viis. Kaaspärijad aga (sh ka üleelanud abikaasa) võivad kohustused omavahel ära jagada nii nagu nad soovivad võlausaldaja nõusolekuta, sest nemad on seadusest tulenevalt solidaarvõlgnikud ja kohustuste jagamisel ei ole ohtu, et võlausaldaja õigusi jagamise tulemusena rikutakse. Ühelt poolt on hea see, et kaaspärijad (sh üleelanud abikaasa) saavad kohustused ilma võlausaldaja nõusolekuta omavahel ära jagada, kuid halb üleelanud abikaasale seetõttu, et nüüd muutub üleelanud abikaasa seadusest tulenevalt automaatselt solidaarvõlgnikuks, mida ta enne perekonnaõiguse muudatust ei olnud.

Jagamise vorminõuete osas on regulatsioon jäänud samaks ning PKS 2010 § 39 selles osas midagi ei muuda. Jagamine peab nii PKS 1995, PKS 2010, PärS 1997, PärS 2009 ja asjaõigusseaduse kohaselt olema notariaalselt tõestatud vormis üksnes juhul, kui jagatakse kinnisasja või jagatava vara hulgas on lisaks muule varale ka kinnistu.

Eelpool toodust nähtub, et suures osas on perekonnaõiguse muudatus PKS 2010 § 39 näol mõjutanud abikaasade ühisvara jagamist ühe abikaasa surma korral. Kui PKS 1995 kehtivuse ajal pidi ühe abikaasa surma korral abikaasade ühisvara jagamisel kohaldama asjaõigusseadust ning käesoleval hetkel peab kohaldama pärimisseadust, siis sellega seonduvalt kohaldub ühisvara jagamisele mitmed pärimisseaduses sisalduvad erisätted, mida asjaõigusseadusest lähtuvalt enne kohaldada võimalik ei olnud.

Autor on seisukohal, et perekonnaõiguse muudatusega on abikaasade ühisvara jagamise regulatsioon ühe abikaasa surma korral selgem ning üldjoontes soodsam üleelanud abikaasa suhtes. Üleelanud abikaasal on võimalik oma osa abikaasade ühisvaras ning oma osa pärandvaras vabalt käsutada. Lisaks sellele on võimalik pärandvara hulka kuuluvat asja hinnata pärija erilise huvi alusel (ka üleelanud abikaasa), mida kaasomandi lõpetamise sätete puhul arvesse võtta ei saa ning millest tulenevalt on üleelanud abikaasal soodsam positsioon surnud abikaasaga ühise majapidamise ja muude esemete jagamisel tema ja kaaspärijate vahel.

Tulenevalt eeltoodust leiab autor, et perekonnaõiguse muudatus oli mõistlik ning vajalik, lähtudes abikaasade varaühisuse ning pärandvara ühisuse seostest ning andes üleelanud abikaasale lisavõimalusi jagamisele kuuluva vara koosseisu, väärtuse ning viiside määratlemisel.

SUMMARY

COMPARISON OF THE PRINCIPLES OF DISTRIBUTING JOINT PROPERTY ARISING FROM THE JOINT PROPERTY REGIME OF SPOUSES AND THE NATURE OF THE COMMUNITY OF THE ESTATE

On 1 July 2010, the new Family Law Act (hereinafter FLA 2010) entered into force along with section 39 of the FLA 2010, which was not provided by the previously valid Family Law Act (hereinafter FLA 1995). Pursuant to section 39 of FLA 2010, if marriage terminates upon the death of one spouse, the share of the deceased spouse in joint property forms part of his or her estate, and the provisions of the Law of Succession Act concerning co-successors shall apply to the distribution of the joint property of the spouses after the death of one spouse.

During the validity of FLA 1995, the distribution of joint property upon the death of a spouse was guided by the Law of Property Act (hereinafter LoPA). Pursuant to FLA 2010, this is firstly guided by the Law of Succession Act (LoSA 2009) and then pursuant to section 153(3) by LoPA. Therefore the main objective of this thesis was to analyse and give an evaluation to the principle specified in and necessity of the amendment in family law (section 39 of FLA 2010).

In writing this Master's thesis, the author has used the comparative method. The author believes that using the comparative method enables one to find the answer to the objectives set in the Master's thesis more effectively, whether the amendment in family law made by section 39 of FLA 2010, from theoretical and practical standpoint, is needed in the Estonian legal order and whether the amendment has substantial effect on the distribution of the joint property of spouses upon the death of one spouse.

To reach the objectives, the author compared the principles of distributing joint property using the Family Law Act valid before 1 July 2010, the Family Law Act valid since 1 July 2010, the Law of Succession Act (hereinafter LoSA 1997) valid before 1 January 2009, the Law of Succession Act valid since 1 January 2009, and other relevant Estonian laws. In the thesis, the author differentiated between the aforementioned laws as FLA 1995, FLA 2010, LoSA 1997, LoSA 2009. The dates after the abbreviations show the years when the laws entered into force. The author has used this method of differentiation to make it easier for the readers to see the period of validity of the law to which the author has referred in the thesis.

This Master's thesis covered the essential principles of distributing joint property in case of the joint property of spouses and community of the estate. These principles included distribution of joint property as the termination of the proprietary relationship, the principles of specifying the composition and value of the distributed property, the principles of being guided by the size of the part being distributed, and the methods and formal requirements of distribution.

Both the joint property of spouses and community of the estate are forms of joint property. If one of the spouses dies, the surviving spouse is a co-successor among other co-successors.

The inheritance is a collection of property, rights and obligations. The same applies to joint property, but joint property does not include obligations and these are distributed separately upon distributing joint property. Joint property does not include separate property, which are the personal effects of the spouse; property owned by the spouse before marriage; effects acquired by the spouse during the marriage through disposal without charge, including as gifts or inheritance; effects, which the spouse acquires pursuant to rights regarding separate property; compensations received for the destruction, damage or deprivation of separate property; compensations for transactions made with separate property.

In case of joint property of spouses, the estate consists of the share of the deceased spouse of in joint property and the separate property of the spouse. Therefore, defining the composition of the joint property of the spouses has a significant impact on the development of the composition of the estate.

Both the distribution of joint property and distribution of the estate have to be based on certain norms regulating the management authority and right of disposal. While ordinarily the spouses cannot freely dispose of their share in the joint property, then based on the amendment of section 39 of FLA 2010, when belonging to the community of the successors, the surviving spouse shall be entitled to freely dispose of both their share in the joint property and their share of the estate. Considering the position of the surviving spouse, this is good, as the restriction on the transfer of the share of the joint property was abolished by the amendment to family law.

Joint property can usually be distributed only after the proprietary relationship between the spouses has been terminated. Comparing FLA 1995 and FLA 2010 revealed that pursuant to both laws, the proprietary relationship was terminated on three grounds (during the marriage, upon divorce and upon one of the spouses dying). Although pursuant to FLA 2010,

distributing joint property depends on the circumstances of the termination of the proprietary relationship and pursuant to FLA 1995 the circumstances of the termination of the marriage, these are not substantial differences. Therefore, the amendment of the Family Law Act has not changed the grounds for terminating proprietary relationships.

According to section 39 of FLA 2010, the joint ownership of the property by the spouses is not terminated, but is replaced by a unique relationship of joint property where a joint property of the community of the estate is created between the surviving spouse and other co-successors. The joint ownership of the property is terminated only as a result of distributing the estate between the co-successors. Therefore the joint ownership of the estate is not terminated upon the death of one spouse, but considering that the composition of the joint property is determined as of the moment of opening of succession, the surviving spouse will not get into a weaker position due to the amendment to family law.

Upon the termination of joint ownership of property upon the death of a spouse based on the regulation of FLA 1995, it was not possible to distribute joint property under the Family Law Act and the Law of Property Act had to be applied to the distribution of joint property. The amendment to the family law enacted by section 39 of FLA 2010 results in the difference that joint property is distributed under the provisions of the Law of Succession Act, wherefore the distribution of joint property has to be guided by the differences arising from the Law of Succession Act, namely things belonging to a set (subsection 159(5) of LoSA 2009) and also things with special sentimental value (section 160 of LoSA 2009) have to be taken into consideration. Before the amendment to family law, it was not necessary to take these differences into consideration. Therefore, the surviving spouse has a more advantageous position as in the distribution of items belonging to the estate that are needed in the household of the spouses and also other items with personal sentimental value, the amendment to family law has given the surviving spouse additional options for obtaining the aforementioned items.

With regard to the specification of the composition and value of the distributed property, the amendment to family law by section 39 of FLA 2010 did not change the fact that the composition of both the joint property of the spouses and the estate is determined under the Family Law Act. In case of the composition of the estate because the estate consists of the share of the deceased in the joint property and the separate property of the deceased. The composition of the joint property of the spouses is determined as of the termination of the proprietary relationship (the death of one spouse), but the composition of the estate as of the moment of opening the estate (the estate is opened upon the death of a person). Upon both the

joint property of the spouses and the estate, the value of the distributed property is specified as of the moment of the distribution. This applied also during the validity of FLA 1995 and LoSA 1997. The only difference arising from the amendment to family law is that upon specifying the value of the distributed property, the remuneration for helping deceased and regulations regarding provisional succession (sections 158 and 162-164 of LoSA) have to be taken into consideration. Provisional succession may affect both the composition and value of an estate. Therefore, sections 158 and 162-164 of LoSA are not applied to the distribution of the joint property of spouses and were not applied also during the validity of FLA 1995 when joint property was distributed pursuant to the Law of Property Act, as the Law of Property Act does not include these norms. Now, when section 39 of FLA 2010 and the Law of Succession Act are applied upon the death of a spouse, the aforementioned provisions shall also be taken into account. For the surviving spouse this means that two special provisions have been added with regard to specifying the composition and value of the property, which pursuant to the specific situation may either increase or decrease the composition and value of the property.

Pursuant to both FLA 1995 and FLA 2010, the spouses are entitled to a half of the joint property. While in case of the distribution of joint property, the spouses may – either by agreement or in case of distribution by court (the court has such a right only in certain cases) – deviate from the equality of the shares, then in case of distributing the joint property upon the death of a spouse, the co-successors are not entitled to deviate from the sizes of the shares of the estate pursuant to the Law of Succession Act.

By agreement, co-successors may distribute the estate disproportionately to the shares of the estate, but the shares of the estate do not change as a result. However, the surviving spouse has the right to file to the court an establishment action, where the court shall be entitled to deviate from the equality of the shares of spouses when establishing the composition of the estate.

Therefore, the amendment to family law by section 39 of FLA 2010 did not put the surviving spouse in an unfavourable position. The surviving spouse still has the possibility of deviating from the equality of shares.

If, in a course of a judicial procedure, the spouses have reached a compromise regarding the distribution and shares of the joint property, then, as a rule, the court has to confirm the compromise between the parties. In certain cases, the court does not have to confirm the

compromise proposal, primarily if the agreement is in controversy with the principle of good faith.

During the validity of FLA 1995, the joint property of spouses was distributed upon the death of one spouse on the basis of law of property, which also was the basis for the possible methods of distributing the property. With the amendment by section 39 of FLA 2010, the distribution of property upon the death of a spouse has to be based on the methods of distribution provided in the Law of Succession Act. Essentially, the methods specified in the Law of Succession Act are the same as the ones provided by the Law of Property Act, but the Law of Succession Act includes some provisions not provided by the Law of Property Act. Namely subsections 159(2)(3)(5) of LoSA 2009.

The Law of Property Act stipulates that, if co-owners are unable to agree on the methods of distribution, the court shall decide how to distribute the property. However, LoSA 2009 provides specific methods of distribution should the co-successors be unable to reach an agreement. As a result of the aforementioned, distributing joint property upon the death of a spouse shall be based on subsections 159(2)(3)(5) of LoSA 2009, which did not have to be taken into consideration during the validity of FLA 1995. This amendment to family law is very beneficial for the surviving spouse as subsections 159(2)(3)(5) of LoSA 2009 give the surviving spouse additional security that the property distributed will remain in the family and upon disputes between co-successors, the property will not be immediately sold to third persons.

The obligations are distributed between spouses, but also between co-successors, or are fulfilled in the course of distribution. In case of distributing obligations between spouses, it is important to get a consent from the creditor, whereas spouses are not lawfully automatically solidary obligors. The consent of the creditor may affect the method of distributing the joint property, but co-successors (including the surviving spouse) may distribute the obligations among themselves as they wish, without the consent of the creditor, as they are solidary obligors by law. Pursuant to section 39 of FLA, the surviving spouse becomes a solidary obligor with other co-successors, but only with regard to the obligations included in the estate.

On the one hand, it is good that co-successors (including the surviving spouse) can distribute the obligations among themselves without the consent of the creditor, but on the other hand, it is bad because now the surviving spouse automatically becomes a solidary obligor, which they were not before the amendment to family law.

With regard to the formal requirements of distribution, the regulation has remained the same and section 39 of the FLA 2010 does not change anything in this regard. Pursuant to FLA 1995, FLA 2010, LoSA 1997, LoSA 2009 and Law of Property Act, distribution has to be in a notarised form only in case of distributing immovable property or if the distribution includes immovable property. If the distribution does not include immovable property, there is no obligatory formal requirements on the agreement of distribution arising from law.

The aforementioned confirms that the amendment of family law by section 39 of FLA 2010 has largely affected the distribution of the joint property of spouses upon the death of one spouse. While during the validity of FLA 1995, the Law of Property Act had to be applied on distributing joint property upon the death of a spouse and at the moment, the Law of Succession Act has to be applied, then as a result, many provisions are applied on the distribution of joint property, which could not have been applied pursuant to the Law of Property Act.

The author is on the standpoint that the amendment to family law makes the regulation of dividing joint property upon the death of a spouse more clear and beneficial to the surviving spouse. The surviving spouse is able to freely dispose of their share in the joint property and their share in the estate. In addition, it is possible to evaluate the item included in the estate on the basis of the special interest of the successor, which cannot be taken into consideration in case of provisions of terminating joint ownership. As a result, it is possible that the value of the composition of the estate increases. Considering the fact that the spouses had a relationship of joint property and the estate includes the separate property of the deceased and their half of the joint property, then the estate certainly includes items, which are of special sentimental value or very essential to the surviving spouse. Since distributing the property upon the death of a spouse has to be based on the Law of Succession Act, then the surviving spouse has a more beneficial position in the distribution of the household and other items they owned together with the deceased spouse.

On the basis of the aforementioned, the author finds that the amendment to family law was reasonable and necessary, based on the relationships between the community of property of the spouses and the community of the estate and by giving the surviving spouse additional options for determining the value of the distributed property and the methods of distribution, therefore giving the surviving spouse a more beneficial position than they had before the amendment to family law.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. M. Aavik, jt. Riigikohtu praktika tsiviilasjades, mai – august 2014. Aktuaalse praktika ülevaade. Riigikohtu õigusteabe osakond, 2014. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1766/Riigikohtu_praktika_ylevaade_tsiviilasjad_2014_2.pdf (03.05.2015)
2. H. Brox, W. – D. Walker. Erbrecht. 23. Aufl. Carl Heymanns Verlag 2009.
3. L. Hallik. Abikaasade varasuhete probleemidest Riigikohtu praktikas. Kohtute aastaraamat, 2008. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/878/Kohtute_aastaraamat_2008.pdf
4. E. Hindpere. Pärimine. Pärandaja, testament ja pärijad ehk mis saab peale surma? Tallinn: Kinnisvarakool OÜ 2015
5. Johannes/Heinrich. Münchener Kommentar zum BGB. Buch 4. Familienrecht. 6. Aufl 2013. Kättesaadav arvutivõrgus: www.beck-online.de (03.05.2015)
6. Johannes/Heinrich. Münchener Kommentar zum BGB. Buch 5. Erbrecht. 6. Aufl 2013. Kättesaadav arvutivõrgus: www.beck-online.de (03.05.2015)
7. K. Kliimask. Pärandvara ühisus. Magistritöö. Tartu Ülikooli õigusteaduskond, 2013. Kättesaadav arvutivõrgus: http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/31298/kliimask_kaire.pdf?sequence=1 (03.05.2015)
8. I. Kull. Lepinguvabaduse põhimõte Euroopa ühtlustavas tsiviilõiguses ja Eesti tsiviilõiguse reform. Riigikogu toimetised 2/2000. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11654> (03.05.2015)
9. H. Köhler. Tsiviilseadustik. Üldosa. Tallinn: Juura 1998
10. D. Leipold. Erbrecht. Ein Lehrbuch mit Fällen und Kontrollfragen. 17. Aufl. Mohr Siebeck 2009.
11. U. Liin. Pärimisõigus. Tallinn: Ilo 2005
12. I. Lohmann. Beck'scher Online-Kommentar BGB. Buch 5. Erbrecht. Hrsg: Bamberger/Roth. Stand: 01.11.2014. Edition: 34. Kättesaadav arvutivõrgus: www.beck-online.de (03.05.2015)
13. A. Lüderitz. Perekonnaõigus. Tallinn: Juura 2005
14. J. Mayer. Beck'scher Online-Kommentar BGB. Buch 4. Familienrecht. Hrsg: Bamberger/Roth. Stand: 01.11.2014. Edition: 34. Kättesaadav arvutivõrgus: www.beck-online.de (03.05.2015)

15. T. Mikk. Pärimisõigus. 2. tr. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2012.
16. K. Piho. Ühisvara jagamine – maa- ja ringkonnakohtute praktika alates 1. juuli 2010. Riigikohtu õigusteabe osakond. Tartu 2013. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1465/Uhisvara_jagamine_K.Piho.pdf (03.05.2015)
17. V. Turkin. Perekonnaseadus. Kommentaarid ja selgitused. Tallinn: Agitaator, 2007
18. P. Varul jt. Asjaõigusseadus I. §§ 1-167. Komm vlj. 2. tr. Tallinn: Juura 2014
19. P. Varul. Kaasomandi lõpetamine. Juridica 2013 nr 7
20. P. Varul, jt. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010.
21. P. Varul jt. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012
22. P. Varul jt. Võlaõigusseadus I. Üldosa. §§ 1-207. Komm vlj. Tallinn: Juura 2006.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

24. Asjaõigusseadus. - RT I 1993, 39, 590 ... RT I, 08.07.2014, 7
25. Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 21. April 2015 (BGBl. I S. 610). Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html> (03.05.2015)
26. Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2
27. Maakorraldusseadus. – RT I 1995, 14, 169 ... RT I, 15.03.2014, 5
28. Perekonnaseadus. - RT I 1994, 75, 1326 ... RT I 2009, 60, 395
29. Perekonnaseadus. – RT I 2009, 60, 395 ... RT I, 29.06.2014, 105
30. Pärimisseadus. - RT I 1996, 38, 752 ... RT I 2008, 7, 52
31. Pärimisseadus. - RT I 2008, 7, 52 ... RT I, 29.06.2014, 10
32. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 19.03.2015, 26
33. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 13.03.2014, 103
34. Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 11.04.2014, 13

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

36. RKTko 23.10.1997, 3-2-1-120-97
37. RKTko 08.02.2000, 3-2-1-9-00
38. RKTko 15.11.2000, 3-2-1-118-00
39. RKTko 11.12.2002, 3-2-1-140-02
40. RKTko 15.12.2003, 3-2-1-103-03
41. RKTko 17.02.2004, 3-2-1-14-04
42. RKTko 21.12.2004, 3-2-1-143-04
43. RKTko 21.12.2004, 3-2-1-145-04
44. RKTko 20.05.2005, 3-2-1-47-05
45. RKTko 10.06.2005, 3-2-1-61-05
46. RKTko 23.09.2005, 3-2-1-80-05
47. RKTko 17.10.2005, 3-2-1-102-05
48. RKTko 09.02.2006, 3-2-1-168-05
49. RKTko 11.04.2006, 3-2-1-164-05
50. RKTko 08.05.2006, 3-2-1-32-06
51. RKTko 09.05.2006, 3-2-1-45-06
52. RKTko 08.03.2007, 3-2-1-12-07
53. RKTko 21.03.2007, 3-2-1-13-07
54. RKTko 03.10.2007, 3-2-1-77-07
55. RKTko 21.09.2008, 3-2-1-111-08
56. RKTko 05.11.2008, 3-2-1-82-08
57. RKTko 20.11.2008, 3-2-1-101-08
58. RKTko 05.11.2008, 3-2-1-86-08
59. RKTko 07.04.2009, 3-2-1-23-09
60. RKTko 09.09.2009, 3-2-1-119-09
61. RKTko 13.01.2010, 3-2-1-151-09
62. RKTko 27.09.2010, 3-2-1-70-10
63. RKTko 18.10.2010, 3-2-1-79-10
64. RKTko 26.09.2012, 3-2-1-93-12
65. TlnRK 19.10.2012, 2-11-24794
66. RKTko 29.05.2013, 3-2-1-42-13
67. RKTko 25.09.2013, 3-2-1-83-13

68. RKTko 13.11.2013, 3-2-1-127-13
69. RKTko 14.05.2014, 3-2-1-31-14

KASUTATUD MUU MATERJAL

71. Perekonnaseaduse eelnõu 543 SE III. Kättesaadav arvutivõrgus:
<http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b08d579a-6ae6-7288-be34-fcffd72f84e0/Perekonnaseadus/> (03.05.2015)
72. Perekonnaseaduse eelnõu 543 SE III teise lugemise teksti seletuskiri. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/b08d579a-6ae6-7288-be34-fcffd72f84e0/Perekonnaseadus/> (03.05.2015)
73. Pärimisseaduse eelnõu 56 SE III seletuskiri. Kättesaadav arvutivõrgus:
<http://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/bf9178a0-a068-736c-7b0f-654c7b4fa81f/P%C3%A4rimisseadus/> (03.05.2015)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristi Tooming (sünnikuupäev: 12.03.1991)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Abikaasade ühisvararežiimi ja pärandvara ühisuse olemusest tulenevate ühisvara jagamise põhimõtete võrdlus”, mille juhendaja on Urve Liin,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 04.05.2015